

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΞΣΤ'

ΤΕΥΧ. Α'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14-115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308

1/15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1989

ΑΡΙΘ. 10

ΜΝΗΜΟΝΙΟΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΓΕΝΕΤΗΣΙΟΥ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΕΩΣ *

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς γενετησίου διαπαιδαγωγῆσεως συνάγεται, ὅτι οἱ νέοι πρέπει νὰ διδαχθοῦν, ὅτι πᾶσα ἀντιμετώπισις τοῦ «σέξ» — ἐκτὸς τῶν πλαισίων τῆς παραδεδομένης ὀρθοδόξου χριστιανικῆς ἠθικῆς — εἶναι ἀναμφιβόλως κακὴ ἢ ἐλαττωματικὴ. Αὕτη εἶναι τόσον περισσότερον κακὴ, ὅσον περισσότερον ἀπέχει ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς ἀντιμετωπίσεως· ἀντιθέτως εἶναι τόσον ὀλιγώτερον κακὴ, ὅσον ὀλιγώτερον ἀπομακρύνεται ἐκ τῶν χριστιανικῶν αἰτημάτων.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέχρι τοῦδε ἀθεϊστικὰ κομμουνιστικὰ καθεστῶτα, μετὰ τὴν αὔξησιν τῶν καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς «σεξουαλικῆς ἐλευθερίας» (ἐκτρώσεων, διαζυγίων κ.τ.τ.), παρατηρεῖται τάσις δημιουργίας μιᾶς ἀντιλήψεως περὶ τοῦ «σέξ», τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας, ἣτις ἀντίληψις ἐν πολλοῖς προσπαθεῖ νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν χριστιανικὴν καὶ οἰονεὶ τὸ ὑποκατάστατον αὐτῆς.

Ἦδη αὐτὸ τὸ ὑπὸ τῆς «Σοβιετικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν» ἐκδοθὲν παλαιότερον ἐγχειρίδιον τῆς «Μαρξιστικῆς Ἠθικῆς» συχνάκις προβάλλει ἀπόψεις περὶ τῆς γενετησίου ἠθικῆς κατ' οὐσίαν χριστιανικᾶς. Ὡς τονίζεται ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ τούτῳ, αὐτὸς ὁ Λένιν ἐτόνιζεν, ὅτι «ἡ ἀκράτεια στὴ σεξουαλικῆ ζωῆ... ἀποτελεῖ γνώρισμα ἀποσύνθεσης... Ἡ αὐτοκυριαρχία, ἡ αὐτοπειθαρχία

δὲν εἶναι σκλαβιά· αὐτὲς εἶναι ἀπαραίτητες καὶ στὸν ἔρωτα»⁵³.

Ἐν τῷ αὐτῷ ἐγχειριδίῳ ἐπισημαίνονται καὶ τὰ ἐξῆς: «Ἡ σοβερὴ ἀγάπη δὲν εἶναι ἐφήμερο φαινόμενο στὴν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ ἐμφανίζεται στὴν περίοδο πρὸ τοῦ γάμου, ὅπως ὑποστηρίζεται ἐπιπόλαια. Αὐτὸ τὸ συναίσθημα μπορεῖ νὰ ζῆ καὶ νὰ δυναμώνη σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς συζυγικῆς ζωῆς ὡς τότε ποῦ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν ἀντικοθιστᾶ πλήρως τὴν προσωπικὴ ἀπόλαυσιν... Ἡ τέτοια ἀγάπη εἶναι πηγὴ γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐμπνέει τὸ κατόρθωμα τῆς οὐτοθυσίας γιὰ χάριν τοῦ ἀγεπωμένου προσώπου, ποῦ εἶναι ἐξίσου ὑπέροχο, ὅπως καὶ κάθε ἄλλο κατόρθωμα»⁵⁴.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν θεσμόν τῆς οἰκογενείας ἐν τῷ αὐτῷ σοβιετικῷ βιβλίῳ ἀναφέρεται, ὅτι «ἡ σοσιαλιστικὴ κοινωνία ἀσχολεῖται μὲ τὴν στερέωσιν τῆς οἰκογενείας καὶ καταπολεμεῖ τίς ἐπιπόλαιες ἐκδηλώσεις, τὴν διαφθορά, τὴν πολυγυνίαν κ.λπ.»⁵⁵. Ὡς εἶναι φανερόν, πρόκειται περὶ σοφοῦς ἀπομακρύνσεως ἐκ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κ. Μάρξ καὶ Φ. Ἐνγκελς, οἱ ὅποιοι εἰς τὸ «Μανιφέστο τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος» καταφάσκουν τὴν «ἀνοιχτόκαρδην κοινοκτημοσύνην τῶν γυναι-

53. Α. Φ. Σίσκιν, Μαρξιστικὴ Ἠθικὴ, μτφρ. ἀπ' τὰ ρωσικὰ Β. Καμπίτση, Ἀθήνα, σ. 431.

54. Αὐτόθι, σ. 427.

55. Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 438.

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 355 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

κῶν)⁵⁶. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀποψιν ταύτην, ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐκδοσις τῆς «Σοβιετικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν» τονίζει χαρακτηριστικῶς, ὅτι «τὸ σοβιετικὸ κράτος καὶ τὸ κοινὸ μας φροντίζουν γιὰ τὴ στερέωση τοῦ γάμου»⁵⁷.

Ἐπειτα χαρακτηριστικαί εἶναι καὶ αἱ ἐξῆς διακηρύξεις: «Ἡ σοβιετικὴ νομοθεσία... κάνει ὅ,τι μπορεῖ, ὥστε νὰ προληφθῇ ἡ ἐπιπολαιότης, τὸ χωρὶς αἰτία διαζύγιο, πού καταστρέφει τὴν οἰκογένεια καὶ ἐπιδρᾷ ὀλέθρια στὰ παιδιὰ»⁵⁸. «τὰ παιδιὰ εἶναι τὸ μέλλον μας. Τὰ παιδιὰ συνεχίζουν τὸν ἀγῶνα, πού ἐμεῖς ἀρχίσαμε γιὰ τὴ δημιουργία τῆς καινούριας κοινωνίας καὶ οἰκοδομοῦν αὐτὴ τὴν κοινωνία... Ἄνὰ γιατί, ἔγραφεν ὁ Λένιν, ἐμεῖς εἴμαστε ἀδιάλλακτοι ἐχθροὶ τοῦ νεομαλθουσιανισμοῦ... Οἱ συνειδητοὶ ἐργάτες πάντα θὰ διεξάγουν τὸν πῦρ ἀνελέητο ἀγῶνα ἐναντὶν κάθε ἀπόπειρας νὰ ἐπιβληθῇ αὐτὴ ἡ ἀντιδραστικὴ καὶ δειλὴ διδασκαλία»⁵⁹.

Ἄλλ' αἱ διακηρύξεις αὗται, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀντίγραφον καὶ ὑποκατάστατον ἀντιστοιχῶν διακηρύξεων τῆς Χριστιανικῆς Ἡθικῆς, δὲν εἶχον ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἡ ἀθεΐα κατὰ κανόνα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ δραστικὰ κίνητρα καὶ ἐλατήρια πρὸς ἠθικῶς ἀνωτέραν ζωὴν. Δι' αὐτὸ ἡ διάβρωσις τῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναχαιτισθῇ, εἶχε τραγικὰς ἐπιπτώσεις. Ταύτας ἐπεσήμανεν ἐν τῷ βιβλίῳ του «Περσετρόϊκα» αὐτὸς ὁ Γκορμπασῶφ, ὁ ὁποῖος, ἀναφερόμενος εἰς τὸ φεμινιστικὸν κίνημα, τονίζει τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναβαθμίσεως τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς: «Παραλείψουμε, — γράφει ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Σοβιετικοῦ κράτους, — νὰ δώσουμε προσοχὴ στὰ

εἰδικὰ δικαιώματα καὶ στὶς ἀνάγκες τῶν γυναικῶν, πού πηγάζουν ἀπὸ τὸ ρόλο πού διαδραματίζουν ὡς μητέρες καὶ νοικοκυρὲς καὶ ἀπὸ τὴν ἀναπόφευκτη εὐθύνη τους γιὰ τὴ διαπαιδαγώγησιν τῶν παιδιῶν... Οἱ γυναῖκες (ἐνεκα τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀπασχολήσεως) δὲν ἔχουν πιά καιρὸ νὰ ἐκτελέσουν τὰ καθημερινὰ τους καθήκοντα στὸ σπίτι — νοικοκυριό, ἀνατροφή τῶν παιδιῶν καὶ δημιουργία μιᾶς καλῆς οἰκογενειακῆς ἀτμόσφαιρας. Ἀνακαλύψαμε ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα μας — στὴ συμπεριφορὰ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων, στὴν ἠθικὴ μας, στὸν πολιτισμὸ μας καὶ στὴν παραγωγή — ὀφείλονται ἐν μέρει στὴν ἐξασθένισιν τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν καὶ στὴ χαλάρωσιν τῆς στάσεως ἀπέναντι στὶς οἰκογενειακὰς εὐθύνες... Γι' αὐτὸ σήμερα γίνονται ζωηρὲς συζητήσεις στὸν Τύπο, στὶς δημόσιες ὀργανώσεις, στοὺς τόπους δουλειᾶς καὶ στὸ σπίτι πάνω στὸ ἐρώτημα τί πρέπει νὰ κάνουμε γιὰ νὰ δώσουμε στὶς γυναῖκες τὴ δυνατότητα νὰ ἐπιστρέψουν στὴν καθαρὰ γυναικεῖα ἀποστολὴ τους»⁶⁰.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι εἰς τὰ κομμουνιστικὰ κράτη διὰ τὴν μέχρι τοῦδε καταπολεμουμένη ἐκκλησιαστικὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου ἀναζητεῖται τὸ ὑποκατάστατον τελετουργικοῦ διακόσμου, προβάλλοντας τὸν θεσμὸν τοῦ γάμου. Ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ἐνώσει ὁ γάμος θεωρεῖται «ἓνα σημαντικό γεγονός στὴν ζωὴ τοῦ κάθε ἀτόμου. Εἶναι μιὰ ἀναγκαῖα προϋπόθεσις γιὰ τὴν ὀμαλὴ ἀνάπτυξιν τῶν σχέσεων ἀνάμεσα σ' ἓναν ἄντρα καὶ σὲ μιὰ γυναῖκα... Τὰ νιόπαντρα ζευγάρια (πρέπει νὰ) θεωροῦν τὴν ἀγάπην καὶ τὴ βαθειὰ καὶ σοβαρὴ ἀφοσίωσιν ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλο ὡς τὸ μόνον κίνητρο γιὰ τὴ σύναψιν ἐνὸς γάμου. Οἱ νέοι ἄνθρωποι, πού παντρεύονται σήμερα, (πρέπει νὰ) ἔχουν σταθερὰ πεισθῇ, ὅτι αὐτὸ καὶ μόνον ἀποτελεῖ τὴν ἐγγύτησιν γιὰ μιὰ εὐτυχισμένη κοινὴ ζωὴ... Οἱ γάμοι καταγράφονται... σὲ μιὰ γιορταστικὴ ἀτμόσφαιρα. Πομπὲς αὐτοκινήτων στολισμένων μὲ λουλούδια καὶ κορδέλλες βλέπεις

56. Βλ. Κάρολ Μάρξ - Φ. Ἐνγκελς, Μανιφέστο τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, σ. 83, ὅπου γράφονται τὰ ἐξῆς: «Οἱ κομμουνιστὲς δὲν ἔχουν ἀνάγκην νὰ καθιερώσουν τὴν κοινοχτημοσύνη τῶν γυναικῶν: αὐτὴ ὑπῆρχε σχεδὸν πάντα... Τὸ πολὺ-πολὺ θὰ μπορούσαν νὰ κατηγορήσουν τοὺς κομμουνιστὲς, ὅτι θέλουν στὴ θέσιν μιᾶς ὑποκριτικῆς σκεπασμένης κοινοχτημοσύνης τῶν γυναικῶν νὰ βάλουν μιὰ ἐπίσημη, ἀνοιχτόκαρδη κοινοχτημοσύνη τῶν γυναικῶν». Ὁ Bienert χαρακτηρίζει τὸν Κ. Μάρξ ὡς Verfechter der «Weibergemeinschaft» (= ὑπέρμαχον τῆς κοινότητος τῶν γυναικῶν) (Walter Bienert, Der überholte Marx², Stuttgart 1975, σ. 22).

57. Α. Φ. Σίσκιν, ἐνθ' ἐνωτ., σ. 439.

58. Ἐνθ' ἐνωτ., σ. 440.

59. Αὐτόθι, σ. 425.

60. Μιχαὴλ Γκορμπασῶφ, Περσετρόϊκα — Νέα σκέψη γιὰ τὴ χώρα μας καὶ τὸν κόσμον, μτφρ. ἀπὸ τὰ Ἀγγλικά Ἀγγέλας Βερικοκάκη-Ἀρτέμη, Ἀθήνα 1987, σ. 204.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΣΩΤΑΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΗΣ *

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

“Οτι αυτός που βρίσκεται και ενεργεί αυτό το έργο, δεν έχει ανάγκη από καμμιά θεώρηση των ιδιοτήτων του ή των ιδιομάτων του Θεού.

Δεν είναι ανάγκη τώρα που αυξάνεται ή τελειοποιήσῃ σου, να στραφῆς πίσω για να απασχολῆς το γού σου με διανοήματα επάνω στις ιδιότητες τῆς ὑπαρξῆς σου, γιατί τέτοιες ειδικές σκέψεις και διανοήματα

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 358 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 9 τεύχους.

να κατευθύνονται στο Μέγαρο τῶν Γάμων»⁶¹, ἔνθα χρησιμοποιοῦνται λευκαὶ ἐσθῆτες, λευκοὶ πέπλοι, ἑορταστικαὶ ἀμφιέσεις καὶ γίνονται πανηγυρικαὶ δεξιώσεις.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ διακηρύττων τὴν ἀθεϊαν κομμουνισμὸς ἔχη τοιαύτην — ἔστω θεωρητικὴν — στάσιν ἐναντι τοῦ «σέξ», τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας, πολὺ περισσότερον πρέπει ἢ ἑλληνορθόδοξος ἀγωγή νὰ προβάλλῃ τὴν κατὰ πολὺ πνευματικώτεραν κατεύθυνσίν τῆς ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν πρὸς ἀρίστην ἀντιμετώπισιν τῶν μετὰ τῆς γενετησίου σφαίρας συνδεομένων προβλημάτων. Ἡ χριστιανικὴ βιοθεωρία ἐνθαρρύνει τοὺς νέους νὰ μὴ ἀνοβάλλουν ἐπ' ἀόριστον τὴν ὀλοκλήρωσίν των ἐν τῷ γάμῳ, ὁ ὁποῖος εὐλογεῖται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξ ἄλλου ἡ βιοθεωρία αὕτη ὑποβοηθεῖ τὴν ὑπερνίκησιν τῶν ψυχολογικῶν δυσκολιῶν εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ ἀνανταποδότου ἔρωτος ἢ τῆς μὴ εὐρέσεως τοῦ καταλλήλου συντρόφου τῆς ζωῆς, διότι προβάλλει ὑποκατάστατα διακονικῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐργασίας, ἢ ὁποία τῇ βοήθειᾳ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀξιοποιεῖ τὸν δυναμισμόν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ μητρικὸν φίλτρον τῆς γυναικός. Ὡσαύτως ἢ ἐν Χριστῷ ζωὴ ἐνισχύει τοὺς κατ' ἐξαιρέσιν κεκλημένους εἰς τὸν ἀγαμον βίον καὶ εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ μοναστικοῦ ιδεώδους, ἵνα οὗτοι ὀδηγηθοῦν οὐχὶ εἰς τὴν βλαβερὰν διὰ τὴν ὑγίειαν κατα-

θὰ ἐκθρέψουν τὰ μὲ κλήση, μὲ ἀγάπη καὶ μὲ πάθος, αἰσθημάτων γὰρ τὸ Θεό, γὰρ πνευματικὰ πράγματα, καὶ γὰρ κατανόησιν μὲ πνευματικὴν σοφίαν καὶ μὲ ἀγιαστικὰς μελέτας, τὴν ἀναζήτησιν καὶ τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ.

Γιατὶ ἐὰν σταθῆς καὶ κρατήσῃς μὲ σταθερότητα καὶ μὲ δύναμιν (ὅσο σοῦ τὰ παραχωρήσῃ αὐτὰ ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ), χωρὶς διακοπὴν καὶ ἀκόμα πιὸ ἐξακολουθητικὰ στὸ πρῶτο, πού εἶπαμε, σημεῖο τοῦ πνεύματός σου, προσφέροντας στὸ Θεὸ αὐτὸ τὸ γυμνὸ καὶ τυφλὸ αἶσθημα τῆς ὑπαρξῆς σου, τὸ εἶναι σου, πού ἀποτελεῖ,

πίεσιν τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου, ἀλλ' εἰς τὸν ἐξευγενισμόν καὶ τὴν ἐξιδανίκευσίν του διὰ τῆς — ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ τῆς Θεῆς Χάριτος — ἀληθοῦς πειθορχίας, ἱερορχήσεως τῶν ἀξιῶν καὶ γησίσεως ἐγκρατείας, ἢ ὁποία ὡς καρπὸς ὀλοκληρωμένης πνευματικῆς ζωῆς οὐ μόνον δὲν βλάπτει τὴν ὑγίειαν, ἀλλ' εἶναι καὶ πηγὴ ψυχосωματικῆς ζωτικότητος, εὐεξίας καὶ εὐρωστίας.

*

Τὸ ἐν τῆς πρόσθεν παρατεθὲν μνημόνιον τῶν κυριωτέρων σημείων τοῦ περιεχομένου τῆς γενετησίου διαπαιδαγωγήσεως κοθιστᾶ φανερόν, ὅτι οἱ νέοι πρέπει νὰ κοθοδηγηθοῦν, ἵνα εἰς τὸ «κατεστημένον», ὅπερ ἐδημιούργησεν ἡ φθοροποιὸς «σεξουαλικὴ ἐπανάστασις» τῶν ἡμερῶν μας, ἀντιτάσσουν μίαν σωτήριον ἡρωϊκὴν ἀντεπανάστασιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ «συναίσθημα τιμῆς» θὰ ἐνορμονίζετο μετὰ τοῦ ὑγιοῦς καὶ πεφωτισμένου «ὕψους» τοῦ ὕψους καὶ πεφωτισμένου «ὕψους» τοῦ ὕψους καὶ πεφωτισμένου «ὕψους» τοῦ ὕψους. Οὗτοι πρέπει νὰ μὴ ἐπιτρέπουν εἰς τὸν ὁδοστρωτῆρα τῆς μάζης νὰ ἰσοπεδῶν τὴν προσωπικότητά των, ἀλλὰ νὰ ἔχουν ὡς σύνθημά των τοὺς λόγους τοῦ Σωκράτους εἰς τὸν «Κρίτωναν» τοῦ Πλάτωνος: «Οὐ πάνυ ἡμῖν φροντιστέον τί ἐροῦσιν οἱ πολλοί..., ἀλλ' ὅ,τι ὁ ἑπάων, ὁ εἷς, ἢ ἀλήθεια». Ὁ Χριστὸς καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπῆρξεν ὁ Εἷς, «Ὅστις εἶπεν: «Ἐγὼ εἰμι ἢ ὁδὸς καὶ ἢ ἀλήθεια καὶ ἢ ζωὴ» (Ἰωάν. ιδ', 6).

(Τέλος)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ὁμότιμος Καθηγητῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

61. Γιούρι Κορόλιωφ, Ἡ σοβιετικὴ οἰκογένεια καὶ ὁ νόμος, μτφρ. Δ. Π. Κωστέλενου, Ἀθήνα, σ. 11-16.

ὅπως τὸ ὠνόμασα τὴν ἀπαρχὴ δηλαδή, τὸ πρῶτο σου ἐπίτευγμα, τὸ πρῶτο ἀπὸ τοὺς καρπούς σου, τότε νὰ εἶσαι σίγουρος ὅτι τὸ δεύτερο, τὸ ἄλλο κρυμμένο καὶ μυστικὸ μέρος τῶν λόγων τοῦ Σολομώντα θὰ ἐκπληρωθῇ ἀληθινά, ὅπως ἐκεῖνος ἐπαγγέλθηκε, χωρὶς τὴν ἀπασχόληση τοῦ ἑαυτοῦ σου σὲ περιεργειακὲς ἀναζητήσεις καὶ διερευνήσεις μὲ τὶς πνευματικὲς σου καὶ μὲ τὶς διανοητικὲς σου ἰκανότητες ἐπάνω στὶς ιδιότητες τοῦ ἴδιου τοῦ εἶναι σου, δηλαδή αὐτοῦ τούτου τοῦ ἑαυτοῦ σου καθὼς καὶ στὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ.

Πρέπει νὰ γνωρίζεις σωστά καὶ καλὰ ὅτι μὲ τοῦτο τὸ ἔργο πού καταπιάστηκες δὲν θάχης οὔτε θὰ ἀσχολῆσαι ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα μὲ διανοητικὲς παρατηρήσεις, γιὰ τὰ ἰδιώματα, οὔτε τῆς θεϊκῆς ὑπαρξῆς, οὔτε τὶς ιδιότητες τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ εἶναι σου. Ἐδῶ γιὰ τὸ ἔργο σου τοῦτο πού ἀπασχολεῖσαι, δὲν ὑπάρχει οὔτε ὄνομα, οὔτε αἶσθημα, οὔτε περαιτέρω διανόημα, οὔτε ποσοτικὰ κατὰ τὴν αἰωνιότητα (πού τὴν ἔχει καὶ εἶναι ὁ Θεός), οὔτε γιὰ τὸ πῶς ἡ αἰωνιότητα αὐτὴ ἔχει, πῶς βλέπεται, καὶ πῶς καταλαβαίνεται, διὰ μέσου τοῦ τυφλοῦ καὶ τρυφεροῦ διανοήματος τούτης τῆς λέξεως ΕΙΝΑΙ, ΕΣΤΙ, Ο ΩΝ. Γι' αὐτὸ ἐὰν λές, Καλὲ Θεέ, ἢ Ἀγαπημένε Κύριε, ἢ Γλυκέ, ἢ Ἐλεήμονα, ἢ Δίκαιε, ἢ Σοφέ, ἢ Πάνσοφε, ἢ Παντοκράτορα, ἢ Παντοδύναμη, ἢ Νοῦ, ἢ Σοφία, ἢ Δύναμη, ἢ Παγκυριαρχία, ἢ Χάρη, ἢ οἰτιδήποτε ἄλλο πού θὰ μπορούσες νὰ πῆς γιὰ τὸ Θεό, ὅλα αὐτὰ συμπεριλαμβάνονται κρυμμένα καὶ συμπυκνωμένα σὲ τούτη τὴ μικρὴ λέξη, ΕΙΝΑΙ, ἢ ΕΣΤΙ, ἢ Ο ΩΝ, γιὰτὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο εἶναι γι' Αὐτὸν μόνον ἢ ὑπαρξῆ, ἐπειδὴ τὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ συμπεριλαμβάνονται στὴν οὐσία Του. Κι ἂν θαλῆς καὶ καταγίνης ἑκατὸ χιλιάδες τέτοιες γλυκὲς καὶ ὑπέροχες λέξεις ὅπως, Καλέ, Ἄγιε, Δίκαιε, καὶ παρόμοια, εἶναι πολὺ καλύτερο καὶ ἀποτελεσματικώτερο νὰ μὴν ξεφύγης ἀπὸ τὴ μικρὴ αὐτὴ λέξη, ἀπὸ τὸ δισύλλαβο αὐτὸ ρῆμα, ΕΙΝΑΙ, ἢ ἀπὸ τὸν δίλεκτον ὄρο, ὁ ΩΝ. Κι ἐὰν τὶς ἀναφέρης ὅλες αὐτὲς τὶς λέξεις τίποτε περισσότερο δὲν προσθέτεις, ὅπως τίποτε δὲν πετυχαίνεις καὶ ἐὰν δὲν τὶς πῆς. Γι' αὐτὸ συμπεριφέρου σὰν τυφλός, ὅσον ἀφορᾷ στὰ τρυφερά σου διανοήματα γιὰ τὴν ὑπαρξῆ τοῦ Θεοῦ σου καὶ ἔμπα μέσα σὲ μιὰ γυμνὴ διανόηση γιὰ τὴν ὑπαρξῆ τοῦ ἑαυτοῦ σου, χωρὶς καμμιά ἀπολύτως περιεργειακὴ ἀναζήτησι τῆς διανοήσεως σου, γιὰ νὰ ἰδῆς καὶ νὰ θρῆς ἰδιώματα πού ἔχει ὁ Θεός ἢ ιδιότητες πού ἔχει ὁ ἑαυτός σου. Πέταξε πίσω σου καὶ ἐγκατέλειψε κάθε περιέργεια, δῶσε τὴ λατρεία σου στὸν Θεό μὲ ὅλη τὴν ὑπόστασή σου, μὲ ὅλα αὐτὰ πού εἶσαι, ὅπως εἶσαι σ' ὅλα ἐκεῖνα πού Ἐκεῖνος εἶναι, ὅπως εἶναι, γιὰτὶ Αὐτός καὶ μόνον Αὐτός εἶναι τὸ τρισευλογη-

μένο Ὅν καὶ γιὰ τὸν ἑαυτόν Του καὶ γιὰ σένα.

Ἔτσι συμπλεκτικὰ καὶ συνυφαντικὰ, πού εἶναι, ἕνας θαυμάσιος τρόπος, ἀπόδωσε τὴ λατρεία σ' Αὐτὸν τοῦτον τὸν Θεό. Γιατὶ αὐτὸ πού εἶσαι τὸ ἔχεις ἀπὸ Ἐκεῖνον καὶ εἶναι Ἐκεῖνου. Καὶ ἂν κι ἔχης μιὰ ἀρχὴ τῆς ὑποστατικῆς σου δημιουργίας —πού ἦταν κάποτε μηδὲν— ἀκόμη ἔχει τὸ εἶναι σου, τὴν ὑπαρξῆ σου δεμένη μὲ Ἐκεῖνον πού δὲν ἔχει ἀρχή, καὶ ἐπὶ πλέον καὶ ἐσὺ πού δὲν θὰ ἔχης τέλος, ἀλλὰ αἰωνιότητα, ὅπως ἔχει Ἐκεῖνος πού εἶναι Ἀτελεύτητος. Γιὰ τὰ πάρα πάνω σου φωνάζω καὶ ἐπιμένω καὶ θὰ ἐπιμένω σ' ἐτοῦτο τὸ μοναδικό: «Λάτρευε τὸν Θεό σου μὲ τὴν ὑπόστασή σου καὶ μὲ τὰ κοινὰ ὠφελήματα πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διάθραψε τὸ φτωχὸ μὲ τὶς ἀπαρχές, μὲ τοὺς πρώτους καρπούς, καὶ τότε θὰ γεμίσουν οἱ ἀποθήκες σου μὲ πληρότητα» πού θὰ πῆ ὅτι, στὴ συνέχεια, οἱ πνευματικὲς σου ἀπασχολήσεις θὰ γεμίσουν μὲ πληρότητα ἀγάπης καὶ μὲ ἅγια εὐφροσύνη, μέσα στὸ Θεό πού εἶναι καὶ ἡ βάση, τὸ ἔδαφός σου, καὶ ἡ καθαρὴ τοῦ πνεύματός σου. «Καὶ θὰ ἀναβλύσῃ, σὰν ἀπὸ πηγῆ πλούσιος ὁ μούστος ἀπὸ τὰ πατητήρια τῶν σταφυλιῶν σου», δηλαδή, οἱ ἐσωτερικὲς σου πνευματικὲς δυνάμεις, τὶς ὅποτες θέλεις νὰ τὶς πιέσης καὶ νὰ τὶς περιορίσης, καθὼς καὶ τὰ διάφορα περιεργειακὰ μελετήματα καὶ οἱ λογικὲς διερευνήσεις γύρω ἀπὸ τὴν πνευματικὴ γνώση περὶ Θεοῦ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου, διανοώντας τὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς δικές σου ιδιότητες, θὰ ἀναβλύσουν, θὰ τρέξουν καὶ θὰ κυλίσουν σὰν πλούσιος μούστος. Μὲ αὐτὸ τὸ συμβολικὸ κρασί στὶς Ἄγιες Γραφές, ἐγνοεῖται, ἀληθινά, ἀλλὰ καὶ ἀλληγορικά, μεταφορικά καὶ μυστικιστικὰ ἢ πνευματικὴ σοφία, διὰ τῆς θεωρίας καὶ τῆς ὑψηλῆς γεύσεως περὶ τὴν Θεότητα.

Κι ὅλα αὐτὰ θὰ γίνουν, ξαφνικά, εὐῆχα καὶ χαρισματικά, χωρὶς ἐργασία καὶ ἀπασχόληση, δική σου, ἀλλὰ μὲ τὴν βοήθεια τῶν ἀγγέλων διὰ μέσου τῆς δύναμης καὶ τῆς Χάρης αὐτοῦ τοῦ ἀνώτερου καὶ ἀξιαγάπητου τυφλοῦ ἔργου. Γιατὶ ἐτοῦτο τὸ ἔργο, ὅλη ἡ πείρα καὶ ἡ γνώση τῶν ἀγγέλων θὰ τὸ ὑπηρετήσουν εἰδικὰ ὅπως οἱ θεραπευνοὶς ὑπηρετοῦν τὴν εὐγενῆ κυρία τους. (Παράβαλε Ψαλμὸν 122,2).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Ὅτι σ' ἐτοῦτο τὸ ἔργο, ἡ Αἰώνια Σοφία, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, κατέρχεται, μπαίνει στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐνώνει μὲ Αὐτόν, καθὼς καὶ γιὰ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα πού προκύπτουν ἀπ' αὐτό.

Σὲ μεγάλη σύσταση γιὰ τοῦτο τὸ γλυκύτατο, καὶ

λεπτότατο έργο, αποτέλεσμα του οποίου είναι το ότι ή ύψιστη Σοφία της Θεότητας κατεβαίνει χαρισματικά στην ψυχή του ανθρώπου, πλέκοντας, συνυφαίνοντας και ενώνοντάς την, με Αυτή, μέσα σε αγιότητα και σύνεση πνεύματος, ο Σοφός Σολομών εκφράστηκε κάποτε, γράφοντας αυτά τα λόγια των Παροιμιών του τό κεφ. Γ' 13-26: «Τρισευτυχημένος και από τον Θεό εύλογημένος είναι ο άνθρωπος ο οποίος εύρηκε την αληθή σοφίαν, και κάθε θνητός ο οποίος ενώρωσε και απέκτησε την από τον Θεόν χορηγουμένην φρόνησιν και σύνεσιν. Διότι είναι άσυγκρίτως καλύτερον να αγοράζης και να αποκτά κανείς την σοφίαν, παρά θησαυρούς χρυσού και άργύρου. Ίέ μου πρόσεχε μήν παρεκκλίνης από τον δρόμον μου και παρασυρθής εις τον όλισθηρόν κατήφορον της άπωλείας, φύλαξε την ιδιικήν μου συμβουλήν και οδηγίαν. Διά να διατηρηθής επί μακρόν χρόνον ή ζωή σου εις την γην, ή δέ εύνοια του Θεού και ή εκτίμηση εκ μέρους των ανθρώπων, ως πολύτιμον κόσμημα, θα περιβάλλη τον τράχηλόν σου. Τότε θα έχης υγιείαν σωματικήν, ειδείαν και αναγέννησιν στα όστα σου, διά να πορεύεσαι με πεποίθησιν και ειρήνην εις όλους τους δρόμους της ζωής σου, τα δέ πόδια σου δέν θα σκοντάψουν. Όταν θα κάθεται την ήμέραν, δέν θα έχης κανέναν φόδον, όταν δέ κατά την νύκτα θα κοιμάσαι, ο ύπνος σου θα είναι γλυκύς, ειρηνικός και ξεκούραστος. Δέν θα φοβηθής από κάτι που έρχεται να σε τρομάξη, ούτε από τας έναντίον σου έφορμήσεις και έφόδους των άσεδών ανθρώπων. Διότι ο Κύριος θα εύρίσκαται: εις όλας τας πορείας της ζωής σου και θα στερεώση άσφαλώς τους πόδας σου, ώστε να μήν κλονισθής και πέσης». Τα πάρα πάνω πρέπει να τα έννοήσης ως εξής: Ευλογημένος είναι εκείνος ο άνθρωπος που θα μπορέση να θρη αυτή την ένωτική σοφία, και να γνωρίση αφθονία σε τούτο το πνευματικό έργο με την τρυφερή λεπτότητα και με την σύνεση του πνεύματος, αφού προσφέρη τέλεια τα τυφλά, χωρίς είδος δηλαδή, αισθήματα αυτής τούτης της ύπαρξής του, κι από την άλλη μεριά αφού πετάξη μακριά πίσω του όλες τις περιεργειακές γνώσεις και τις μαθήσεις για τα πάντα, καθώς και για τή φύση.

Η, ως την πούμε, ή έμπειρία, ή αγορά, αυτής της πνευματικής Σοφίας και αυτού του λεπτότατου έργου, είναι πολύ άνωτερες από την αγορά χρυσού και άσημιού. Με το χρυσό και το άσημι, μεταφορικά και ήθικά, έννοούνται όλες οι σωματικές δηλαδή οι φυσικές καθώς και οι πνευματικές γνώσεις, που διά μέσου των περιεργειακών έρευνών, αναζητήσεων και διεργασιών των φυσικών διανοητικών, μέσα μας, δυνάμεων, απο-

κτήθησαν κάτω από έμας ή μέσα μας, ή ακόμη και με έμας διά των διανοήσεων, δηλαδή διά των διαλογισμών επί όποιωνδήποτε ιδιωμάτων που άνήκουν στην ύπαρξη του Θεού, ή των ιδιοτήτων όποιουδήποτε δημιουργήματος. Το δέ, γιατί αυτό είναι το καλύτερο, και γιατί ή έμπειρία αυτή άνώτερο, το διευκρίνισε λέγοντας ότι «είναι άσυγκρίτως καλύτερον να αποκτά κανείς την σοφίαν παρά θησαυρούς χρυσού και άργύρου». Δηλαδή: «οί πρώτοι, και πολυτιμώτεροι είναι οι καρποί του γεγονότος τούτου». Και μήν παραξενεύεσαι για τό, γιατί ο καρπός αυτού του έργου είναι τόσο ύψηλη πνευματική σοφία, που ξαφνικά και ελεύθερα ξεφυτρώνει από το πνεύμα έσωτερικά και άφ' έαυτού της χωρίς σχήμα, χωρίς επί πλέον νάχη καμμιιά σχέση με την φαντασία, χωρίς καμμιιά ανάγκη έντασης ή πτώσης στο έργο των φυσικών διανοητικών ικανοτήτων. Αυτές οι φυσικές διανοητικές ικανότητες ποτέ δέν είναι τόσο λεπτεπίλεπτες, ούτε τόσο άγιες, και μπορούμε να τις πούμε, (σε σύγκριση με το έργο για το όποιο μιλάμε), μόνον ψεύτικες, ή κατασκευάσματα φαντασίας, και πολύ απομακρυσμένες από αυτή τούτη την πραγματικότητα. Μπορούμε να τις παρομοιάσουμε με το ήμίφως ενός σεληνόφωτου σ' ένα όμιχλώδες μεσονύκτιο μιās χειμωνιάτικης νύχτας, ενώ το έργο με το όποιο έχεις καταπιαστή παρομοιάζεται με την λαμπρότητα των υπερπλούσιων άκτίγων ενός καθαρότατου ήλιου, σε ένα πεντακάθαρο μεσημέρι.

«Παιδί μου φύλαξε την ιδιικήν μου συμβουλήν», γράφει ο Σολομών και μ' αυτό έννοείται ότι ή πνευματική εκείνη συμβουλή περιέχει όλες τις έντολές και τις υποθήκες και της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, και με την τήρηση αυτής της συμβουλής μου, αληθινά, και τέλεια, εκπληρώνονται χωρίς καμμιιά ειδική διανόηση, δηλαδή, συλλογισμό επάνω σε όποιαδήποτε τυχόν ιδιομορφία της. Την άλλη άποψη αυτόν τον τρόπο του έργου δέν τον όνομάζουμε ένα νόμο, γιατί τα περιέχει στην έντέλεια όλα, και τους κλάδους και τα άνθη και τους καρπούς του νόμου. Έάν εισχωρήσης και δής θαθεία και σοφά το έδαφος και τή δύναμη αυτού του έργου σου, δέν θα διακρίνης τίποτε άλλο παρά το τρισένδοξο δώρημα της αγάπης που κατά την διδασκαλία του Άποστόλου Παύλου, όλος ο νόμος εκπληρώνεται, «πλήρωμα νόμου είναι ή αγάπη» και «ή αγάπη εις το πλησίον κακόν δέν καταργάζεται.» (Ρωμ. 13,10).

Αυτόν τον εύλογημένο και άνεπανάληπτο νόμο κι αυτή τή γεμάτη ζωή συμβουλή, εάν τα τηρήσης και τα φυλάξης, όπως προτρέπει ο σοφός Σολομών, και θα έχη ζωή, έσωτερικά, ή ψυχή σου, μέσα στην τρυφε-

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟΦΥΛΑΚΙΟΝ ΑΥΤΗΣ(*)

212. (Βενετία 1786). Δεξιόν, τετράγλωσσον, περιέχον δηλαδή τὰς τέσσαρας ταύτας διαλέκτους, Ἑλληνικήν πεζήν, ἥτοι ἀπλὴν Γραικικήν, Λατινικήν καὶ Ἰταλικήν. Πρῶτον μὲν συνταχθὲν καὶ φιλοπονηθὲν καὶ εἰς φῶς ἀχθὲν σπουδῇ καὶ πόμφῳ, Γεωργίου Κωνσταντίνου ἐξ Ἰωαννίνων. Νῦν δὲ ἀδξηθὲν τῇ προσθήκῃ ἐννέα χιλιάδων ἐπτακοσίων ὀγδοήκοντα πέντε λέξεων καὶ ἐτέρων ἰσαριθμῶν ἢ καὶ πλείονων παραδειγμάτων, τῶν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων συγγραφέων. Ἔτι δὲ πλουτισθὲν πολυειδέσει ἱστορικαῖς καὶ μυθολογικαῖς εἰδήσεσι πρὸς σαφεσιέραν κατὰληψιν τῆς σημασίας τῶν λέξεων, μετὰ πλείονων ἰδρώτων, καὶ μόχθων ἐρασιθέντων. **ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ**. Περιέχων πλουσιώτατον ἀμέλει τετράγλωσσον Δεξιὸν τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, ὅπερ ἀρχόμενον ἀπ' ἐκάστης λέξεως αὐτῆς καὶ προχωροῦν εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς, ἀναπτύσσει ἐκάστην λέξιν, Ἑλληνικήν εἰς τὴν ἀπλὴν, ἥτοι πεζήν Γραικικήν, Λατινικήν, καὶ Ἰταλικήν, μετὰ καὶ τῆς τεχνολογίας καὶ συντάξεως αὐτῆς, καθ' ἃ καὶ ὑπέριερόν ἐσι τῶν

μέχρι τοῦ νῦν ἐς φῶς ἀχθέντων Δεξικῶν. **VENETIIS** ἀρπυτοί - Ἐνετίησι 1786, παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. **CON LICENZA DE SUPERIORI E PRIVILEGIO**. Κείμενον δίστηλον. Τυπογρ. σῆμα: Δικέφαλος ἀετὸς ἐντὸς διακεκομημένον πλαίσιον μὲ ἀγγέλους καὶ τὰ ἀρχικά Δ. Θ. Διαστάσεων 0,22X0,32.

213. (Ἱεροσόλυμα 1855). Ἐρμηνεία εἰς τοὺς **PNΨαλμοὺς** τοῦ Προφητῆ ἀνακτοῦ Δαβίδ, συντεθεισα ὑπὸ τοῦ Ἀιδιόμου Παιδιάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Ἀνθίμου, ἧς προτίεταται βιογραφία τοῦ Συγγραφέως καὶ εἰσαγωγή εἰς τὴν Βίβλον τῶν Ψαλμῶν, ἀμφότερα συγγραφένια ὑπὸ Διονυσίου Κλεόπα, καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν τῇ Παιδιαρχικῇ Σχολῇ τῶν Ἱεροσολύμων. **ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ** καὶ **ΔΕΥΤΕΡΟΣ**. Ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐκ τῆς τυπογραφίας τοῦ Π. Τ. διευθυνομένης ὑπὸ Ἰ. Λαζαρίδου 1855.

Διαστάσεων 24X29. Σελ. Α' Τόμον Α - ριζ' καὶ 1 - 293, καὶ Β' Τόμον 1 - 411. Βιβλιοδεσία δερματόδετος.

214. Ἐρμηνεία εἰς τοὺς **Ψαλ-**

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 360 τοῦ ὑπ' ἀρ. 9 τεύχους.

ρότητα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ σου, καὶ ἡ χάρις ἐξωτερικὰ θὰ λάμπη στὸ πρόσωπό σου διὰ τῆς γνησιώτερης διδασκαλίας καὶ τῆς εὐπρεπέστατης καθοδήγησης, ἀκόμη καὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματός σου, στὸ ἐξωτερικὸ ζωντανὸ σχῆμα τοῦ ἀφοσιωμένου Χριστιανοῦ. Ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο, τὸ ἕνα στὰ ἔσω, μέσα σου, καὶ τὸ ἄλλο, ἐξωτερικὸ, κατὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, «κρέμονται εἰς αὐτὲς τὶς δύο ἐντολὰς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες» (Ματθ. 22,40). Συνεπῶς, ὅταν τελειοποιηθῆς σ' ἐτοῦτο τὸ ἔργο, κατ' ἀμφότερα, καὶ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, τότε θὰ προχωρήσης πρὸ πέρα, σταθερά, ἐδραζόμενος στὴ Χάρη πού εἶναι ὁ ὁδηγός σου στὴν πνευματικὴν ἐτούτη πορεία. Ἐπειτα ὕψωσε τρυφερότητα καὶ τυφλὰ τὴ γυμνὴ σου ὑπαρξή, πρὸς τὴν τρισευλογημένη Ὀνοτότητα τοῦ Θεοῦ σου, μὲ τὸν Ὅποιον θαυμαστά ἐνώνεσαι κατὰ Χάρη, ἐνῶ εἶσαι διαφορετικὸς κατὰ φύση.

«Καὶ τὸ πόδι τῆς ἀγάπης σου δὲν θὰ προσκόψῃ, δὲν θὰ σκοντάψῃ». Δηλαδή ἀπ' τὴ στιγμή πού θὰ λάβῃς τὴν ἀπόδειξη τοῦ πνευματικοῦ σου ἔργου συνεχιζόμενου πνευματικὰ, ἀπ' τὸ σημεῖο αὐτό, οὔτε ἐλαφρὰ δὲν

θὰ ἐμποδιστῆς καὶ δὲν θὰ πισωστρέψῃς διὰ τῶν περιεργειακῶν ἐρωτήσεων τῆς λεπτεπίλεπτης διανοήσεώς σου, ὅπως συνέβαινε στὴν ἀρχή. Ἡ ἀλλοιότητα τὸ πόδι τῆς ἀγάπης σου οὔτε θὰ παραπατήσῃ, οὔτε θὰ παραπλανηθῆ, ἀπ' ὅποιονδήποτε φαντασία πού θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ προκληθῆ ἀπὸ τὶς περιεργειακὰς διερευνήσεις τῶν διανοητικῶν σου ἱκανοτήτων. Κι αὐτὸ γιατί; Γιατί, σ' ἐτοῦτο τὸ ἔργο, (ὅπως τὸ ἔχω πῆ καὶ προηγουμένως), εἶναι ἀπόλυτα, ὅλες οἱ μὲ περιέργεια ἀναζητήσεις τῶν διανοητικῶν σου δυνάμειν, πεταγμένες κι ἐγκαταλελειμμένες πίσω, καὶ ἐντελῶς ξεχασμένες, γιὰ τὸ φόβο τῆς φαντασίας, δηλαδή ἀπατηλῶν διανοήσεων καὶ διαλογισμῶν, δηλαδή ὅλα αὐτὰ τὰ ὅποια εἶναι δυνατὸν νὰ συναπαντηθοῦν στὸ δρόμο τῆς ζωῆς ἐτούτης, καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὅποια πιθανόν νὰ ἀποτρέψουν, νὰ ἐμποδίσουν καὶ νὰ μολύνουν τὰ γυμνὰ αἰσθήματα τοῦ τυφλοῦ σου εἶναι, καὶ νὰ τὰ ἀποπροσανατολίσουν ἀπὸ τὸ εὐλογημένο τοῦτο ἔργο σου.

(Συνεχίζεται)]

† Ὁ Κορίνθου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

μ ο ύ ς, τόμοι Α' και Β', δευτέρας σειρᾶς τῆς αὐ-
τῆς ἐκδόσεως.

215. (Ίάσιον 1683). Σ υ μ ε ώ ν τ ο ὺ Μ α-
κ α ρ ί ο υ, Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, Κατὰ αἰ-
ρέσεων καὶ περὶ τῆς μόνης ὀρθῆς τῶν Χριστιανῶν
ἡμῶν πίστεως τῶν ἱερῶν τελετῶν καὶ Μυστηρίων τῆς
Ἐκκλησίας διάλογος. Περί τε τοῦ Θείου Ναοῦ καὶ
τῶν ἐν Αὐτῷ Ἀρχιερέων τε, περὶ ἱερέων καὶ Δια-
κόνων καὶ τῶν ὧν ἕκαστος τούτων σιολῶν ἱερῶν πε-
ριβάλλεται. Καὶ περὶ τῆς Θείας Μυσταγωγίας. Εἰς
τε τὸ Ὁρθοδόξον τῶν Χριστιανῶν πίστεως σύμβολον
ἐξηγησιᾶ. Καὶ τῶν τούτων ρήσεων ἐκθεσις, ὅθεν τε
συνελέγησαν, καὶ κατὰ τίνων συγκείμεναί εἰσιν. Ἔτι
καὶ περιεκτικὰ τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως κεφάλαια,
ἧτοι ἄρθρα δώδεκα. Καὶ διὰ ταῦτα περιέχουν τὸ ἱερὸν
Σύμβολον. Καὶ περὶ τῶν περιεκτικῶν ἀρετῶν. Ἀπο-
κρίσεις πρὸς τινὰς ἐρωτήσεις Ἀρχιερέως, ἡρωτι-
κός αὐτόν. Καὶ τελευταῖον περὶ Ἱερωσύνης. Μεθ'
ὧν τοῦ Σοφωτάτου καὶ Λογιωτάτου Μάρκου Εὐγε-
νικοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου, ἐξηγήσεις τῆς ἐκκλη-
σιαστικῆς ἀκολουθίας. Ἐφ' οἷς πίνακες ἀναγκαῖοι
καὶ πλουσιώτατοι δύο. Τυπωθέντα διὰ δαπάνης τοῦ
εὐσεβεστάτου, ἐνδοξοτάτου, ἐκλαμπροτάτου τε καὶ γα-
ληνοτάτου ἡγεμόνος κυρίου κυρίου Δούκα Βοεβόδα
πάσης Μολδοβλαχίας, νῦν μεγαλοπρεπεστάτου ἀδθέν-
του καὶ Ἀρχηγοῦ πάσης Ὁκραίνης. Ἐπιμελεία καὶ
διορθώσει τοῦ λογιωτάτου Νοταρίου τῆς Μεγάλης
Ἐκκλησίας κυρίου Ἰωάννου Μολίβδου τοῦ ἐξ Ἡρα-
κλείας. Ἐν τῇ σεβασίμῃ Πατριαρχικῇ καὶ αὐθεντικῇ
Μονῇ τῶν πρωτοκορυφαίων Ἀποστόλων, τῇ καλου-
μένῃ Ἱερατικῇ. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ: αχπγ κατὰ
μῆνα Ὁκτωβρίου. Ἐν Γιάσιῳ τῆς Μολδοβλαχίας.

Διαστάσεων 21X31. Φύλ. 14 ἀ.ἄ. καὶ σελ. 390
καὶ πίναξ κατὰ στοιχείων τῆς παρουσίας βιβλίου φύλ.
10.

Χειρόγραφος σημείωσις: «Τῷ παρὸν βιβλίον ὀ-
νομαζόμενον Συμῶν Θεσσαλονίκης τῷ ἀφιέρωσε ὁ
Γεώργιος Ἐμμανουὴλ Κοζάνης διὰ ψυχικὴν του σω-
τηρίαν καὶ ἔγραψε τ' ὄνομα του καὶ ὅποιος τῷ ἀπε-
ξενώσῃ ἀπὸ τοῦ Μοναστήριου Ζάβορδα νὰ ἔχη τὴν κα-
τάραν τοῦ Ἁγίου, (Νικάνωρος: 875 Δεκεμβρίου 7)».

Ἄλλη: «τὸ παρὸν βιβλίον μετὰ τὸ ἔδωσε εἰς τὰ χέ-
ρια μου ὁ Γεώργιος Ἐμμανουὴλ καὶ τῷ ἤφερα εἰς τὸ
μοναστήριον αἰωνία ἡ μνήμη του καὶ γράφω διὰ ἐν-
θύμησιν: Ἡγούμενος Νεόφυτος».

215α. Σ υ μ ε ώ ν τ ο ὺ Μ α κ α ρ ί ο υ, 6'
ἀντίτυπον τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως.

216. (Βενετία 1714). Ἀ ρ χ ι ε ρ α τ ι κ ὸ ν

περιέχον τὰς θείας καὶ ἱερὰς Δειτουργίας Ἰωάννου
τοῦ Χρυσοστόμου, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ Γρη-
γορίου τοῦ Διαλόγου, ἦτοι τῶν Προηγιασμένων. Ἔτι
δὲ καὶ τὰς τάξεις πασῶν τῶν Χειροτονιῶν, ἐπιμελεία
καὶ ἀναλώμασι τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Νύσ-
σης Κυρίου Μητροφάνους. Ἐνετίθην ἀριθμὸς, παρὰ
Ἀντωνίῳ τῷ βόρτολι. SUPERIORUM PERMIS-
SU AC PRIVILEGIO. Ἐπίτιλλον κόσμημα: εἰκὼν
τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου.

Διαστάσεων 25X35. Σελ. 59. Βιβλιοδεσία ξυλίνη
μετὰ δερματίνου περιβλήματος, κατεστραμμένη.

217. (Κωνσταντινούπολις 1861). Σ υ ν α γ ω γ ῆ
τῶν θεοφθόγγων ρημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν θεο-
φθόρων καὶ ἀ γ ί ω ν Π α τ ε ρ ω ν, ἀπὸ πάσης
Γραφῆς Θεοπνεύστου συναθροισθείσα, οἰκείως τε καὶ
προσφόρως ἐπιτεθέντα παρὰ Παύλου τοῦ δοιοτάτου
μοναχοῦ, καὶ κητόρος Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεο-
τόκου τῆς Εὐεργέτιδος καὶ Εὐεργεινοῦ ἐπικαλου-
μένου. Δηφθεῖσα ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν τῷ Ἁ-
γιονύμφῳ Ὁρει Ἱεράς, Βασιλικῆς τε καὶ Πατριαρ-
χικῆς Μονῆς τοῦ Κοντινουμούση ἐπονομαζομένης.
Πρῶτον μὲν ἐξεδόθη δαπάνη τοῦ εὐγενεστάτου Κυ-
ρίου Ἰωάννου Καννᾶ. Ἦδη δὲ δεύτερον ἀνατυπού-
ται αἰτήσῃ καὶ γενναίᾳ συνδρομῇ τῶν ἐν τῷ Ἁγιο-
νύμφῳ Ὁρει τοῦ Ἁθῶ Ἁγίων Πατέρων πρὸς ὠφέ-
λειαν τῶν ἐντενυμένων ὑπὸ Κ. Α. νύτων Θ. Φωκαῆως
καὶ συντροφίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1861.

Διαστάσεων 25X33. Σελ. τεσσάρων βιβλίων Συν-
αγωγῆς: α) 176, β) 152, γ) 151, δ) 156.

217α. (Βενετία 1819). Σ υ ν α ξ α ρ ι σ τ ῆ ς
τ ὶ ν δ ὶ δ ε κ α μ ῆ ν ὶ ν τ ο ὺ ἐ ν ι α υ τ ο ὺ,
πάλαι μὲν Ἑλληνιστὶ συγγραφεῖς ὑπὸ ΜΑΥΡΙΚΙΟΥ
διακόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Νῦν δὲ δεύτερον
μεταφρασθεῖς ἀμέσως ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ χειρογρά-
φου Συναξαριστοῦ, καὶ μεθ' ὅσης πλείστης ἐπιμελεί-
ας ἀνακαθαρθεῖς, διορθωθεῖς, πλατυνθεῖς, ἀναπλη-
ρωθεῖς, σαφηνισθεῖς, ὑποσημειώσεσι διαφόροις κατα-
γλαῖσθεῖς καὶ εἰς τρεῖς τόμους διαιρηθεῖς ὑπὸ τοῦ
ἐν μοναχοῖς ἐλαχίστου, Νικολδήμου Ἁγιορείτου. Δι'
ἀδράς δὲ δαπάνης, καὶ συντόνου σπουδῆς καὶ προθυ-
μίας τοῦ πανιερωτάτου Ἁγίου Θεσσαλονίκης κυρίου
Ἰωσήφ, καὶ τῶν εἴκοσι ἱερῶν Μοναστηρίων τοῦ Ἁ-
γίου Ὁρους, Σκητιῶν τε καὶ Κελλίων καὶ τῶν φιλο-
χρηστῶν Συνδρομητῶν τῶν ἐν τῷ τέλει τῆς βιβλίου
ὀνομαστὶ καταγραφέντων. Τύποις ἤδη λαμπροῖς ἐκ-
δοθεῖς εἰς κοινὴν ἀπάντων τῶν Ὁρθοδόξων ὠφέ-
λειαν. Συνεργεῖα καὶ σπουδῆ τῶν ἐλαχίστων ἱερο-
μονάχων Στεφάνου καὶ Νεοφύτου τῶν Ἁγιορείτων.
ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ περιέχον τοὺς τέσσαρας Μή-

νας τοῦ Σεπτεμβρίου, Ὀκτωβρίου, Νοεμβρίου, Δεκεμβρίου. Ἐν Βενετία αῶιδ'. Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Πάνου ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. CON IMPERIALE REGIA APPROVAZIONE.

Διαστάσεων 20X30. Σελ. α - κη καὶ 1 - 452.

Χειρόγραφος σημείωσις: «Ἐν ἔτει χιλιοσιῶ ὀκτακόσια εἰκοσιῶ ὄγδοον ἰνδικτιῶνος α αῶκη' φεβρουαρο. ΙΕ ἡμέρα τετραδί ἤφευρεν τὸ ποτάμι νερὸν πολὺν καὶ εὐγῆκεν πέρα σιὸ λογκὰ εἰς τὴν καλύθαν καὶ πῆρεν καὶ τὸ ζερβόμηλον μέσα καὶ μᾶς ἔπνιξε τὰ ἀλέσματα καὶ ἀπάνω ἠοτῆν Παραγιᾶ εὐγῆκεν ἥως τοῦ ζουργιὸ σιὸν κάτω μῆλον εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἔδοκεν καὶ τὸν τουβλέτει τὸν ὑψηλότερον μας ῥοῦμελην μεχμέτι θεζύρην ὅλα τὰ μασούπηα καὶ νιερθένια, Ἰωάννινα, Τριγκαλλὰ, Αὐλῶνα, μπεράτι Ἀκαρνανίας καὶ νιέλινο, Εὐπακτιον καὶ ὅλα τὰ πασιαλήκια τῆς Ῥοῦμελης καὶ τὸν ἡμέρ πασιᾶ τὸν ἤδοκεν μανουούπι ως τὴν ἀτάλιαν». Ἄλλη: «αῶιδ' Ἰουλίου 8 μέρα παρασκευή, ἤσπιλεν ὁ παροσιώτατος ἅγιος καθηγούμενος Κύρ Ἀγάπιος τὸν παπα - γαθριήλ μαζὺ καὶ τὸν γέρο - Κύρον ἀπὸ τὸ Παλαιόκαστρον, εἰς τὴν πόλιν νὰ ἀνανεώσουν τὸ χρονοβουλον τῆς σιαυροπηγιακῆς βασιλικῆς καὶ Πατριαρχικῆς Μονῆς τοῦ σωτηῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐπιλεγομένης Ζάβορδας τοῦ Ἁγίου Νικάνορος, ὁ γράφας Δανιήλ Ἱερομόναχος ἐκ τῆς αὐτῆς Μονῆς καὶ ἐκ Πυλοῦ». «Ὁ παρὸν συναξαριστὴς ἴναι τῆς μεταμορφώσεως τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτηῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐπίκλην Ζάβορδας τῆς σιαυροπηγιακῆς καὶ πατριαρχικῆς ἀγίας μονῆς καὶ ὅποιος κακόροπος βολιθῆ νὰ τὸν ἀποξινῶσι, ἀπὸ τὴν ἀγίαν μονὴν ταύτην νὰ ἔχη τὰς ἀράς τὸν τριακοσίον δέκα καὶ ὀκτὼ ἀγίων πατέρων καὶ τῶν λοιπῶν συνόδων τοπικῶν καὶ κατὰ μέρος ἀγίων πατέρων νὰ ἔχη καὶ τὸν ἅγιον Νικάνορα ἀντίδικον ἐν ἡμέρα κρίσεως». Ἄλλη: «1878 Νοεμβρίου 3 ἡμέρα παρασκευῆ ἤφευρεν τὸ ποτάμι νερὸν πολὺν καὶ εὐγῆκεν πέραν εἰς λογκᾶν, ἤθελεν ἕνα σιρόμμα τόπων νὰ πνήξι τὴν καλίθαν, λοιπὸν πῆρεν καὶ τὸν ζερβόμηλον μέσα καὶ μᾶς ἔπνεξεν ἕξ φορτίματα καλαμπούκι καὶ θορίζα καὶ ἐβγῆκεν εἰς τὸν μίλον τὸν κάτω σιὸν Τορνίκι, ἐχάλασεν τὴν δέσιν καὶ τὸ ἀθλάκι ὅλος δι' ὄλλον καὶ ἐπλερώσαμεν ἀνθρώπους νὰ φτιάσουν κινούριον τὸ ἀθλάκι καὶ δέσιν ἕως ἐξῆντα μερούσια, σαράντα ἕξ χρόνους ἤχεν ὅπου δὲν κατέβασεν τὸ ποτάμι τόσῳ νερὸν καθὼς τὸ ἔγραφεν ὁ μακαρίτης δανιήλ ὀπισθεν καὶ παρακινήθη καὶ ἐγὼ εἰς τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἔγραφα τὰ ἄνωθεν». Ἄλλη: «1880 Ἰαν. 8 ἐκράτησε τὸ φορηκῶν κρῖον ἕως ἐπὶ τὰς ἡμέρας καὶ πάγωσι τὸ ποτάμι καὶ δὲ φέρονταν

νερῶν ἀπάνω ὄλλως δὴ ὄλλον καὶ ἤχαμεν ταξίδηα εἰς τὸ κισλὰν κωνιοικῶ καὶ τὰ περῶσαμεν ἀπεδώθη ἀπάνω εἰς τὸν πάγων τοῦ ποταμοῦ καθὼς καὶ τὰ ἄλογα τὰ τζημπανάρικα φορηκῶς πάγως ἔγινε καθὼς καὶ τὰ μίληα πάγωσαν ζερβόμιλος κατὰ τὸ Τουρνίκι καὶ δὲν εἴχαμεν ποῦ ν' ἀλέσωμεν, λοιπὸν ἐστείλαμε τὰ μουλάρια εἰς τὴν Καλλιανη καὶ ἀλέσαμε μὲ μεγάλην δυσκολίαν, ἀπὸ ἀλεύρι εἴχαμε ὄλοι οἱ ἀνθρώποι πλησίον μας καὶ γράφω δι' ἐνθήμισιν Ἱηγούμενος Νεόφυτος ἐκ τῆς αὐτῆς μονῆς ἐκ Τρικαλῶν». Ἄλλη: «1896 Δεκεμβρίου 10 Ἡμέρα Τρίτη ἔφευρεν τὸ ποτάμι νερὸν καὶ εὐγῆκεν ἕως εἰς τὴν καλύθαν ἕνα σιρόμμα παρακάτω, λοιπὸν πῆρε καὶ τὸ ζερβόμηλον μέσα καὶ μᾶς ἔπνιξεν ἕξ φορτίματα ἄλευρα καὶ γράφω διὰ ἐνθήμισιν, Ἱηγούμενος Ἀγαθάγγελος».

218. (Βενετία 1819). Σ ν ν α ξ α ρ ι σ τ ῆ ς , τόμος δεύτερος περιέχων μῆνας Ἰανουάριον ἕως Ἀπριλίον, σελ. 332, καὶ τόμος τρίτος περιέχων μῆνας Μάϊον ἕως Αὔγουστον, σελ. 365.

219. (Ἐν Διψία Σαξωνίας 1741). Θεοφύλακτον Ἀρχιεπισκόπον Βουλγαρίας Ἐ ρ μ η ν ε ἰ α εἰς τὰ τέσσαρα Ἱερὰ Εὐαγγέλια, μεταγλωτισθεῖσα εἰς ἀπλὴν φράσιν παρὰ τινος σοφοῦ καὶ πεπαιδευμένου Ἀνδρὸς Ἀωνόμου. Τὰ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα διὰ δαπάνης τοῦ τιμιωτάτου καὶ χρησιμωτάτου Κυρίου Κωνσταντίου Τζελεχοῦρι ἐκ πόλεως Πρωμετῆς, ἐκ τοῦ Κλίματος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀχιριδῶν καὶ ἀφιερωθεῖσα παρ' αὐτοῦ, τῇ Ἁγιοτάτῃ τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικῆ Ἐκκλησίᾳ, ἐπιμελεία καὶ διορθώσει τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις Κυρίου Γεδεῶν Ἱεροσολυμίτου τοῦ Κυρίου, εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τῶν ἀναγιγνωσκομένων. Ἐν Διψία τῆς Σαξωνίας ἀρξᾶ παρὰ Ἰωάννῳ Γοζτιλῳ Ἐμμανουήλ Πρεϊτκόφ. Εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου διαβάζομεν: Τῶν ἀνὰ χείρας λαθόντων τήνδε βίβλον δέουμαι θερμοῦς τοῦ δοῦναι μοι συγγνώμην, περὶ τῶν κειμένων ἐν ταύτῃ ἐσφαλμάτων, ἅτινα πεφεύγασιν τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ὁ τῶν Ἱερομονάχων εὐτελής καὶ ἀγιοταφίτης ἐλάχιστος, Γεδεῶν ὁ ἐκ Κύρου.

Διαστάσεων 20X30. Σελ. 534.

Χειρόγραφος σημείωσις: «Νὰ ἔχη τὴν εὐχὴ τοῦ Ἁγίου Νικάνορος, τὸ παρὸν βιβλίον τὸ ἀφιέρωσε ὁ λιόβλιος Χατζῆ εἰς τὸ μαναστήριον Ζάβορδα καὶ ἔγραψε τῷ ὄνομά του καὶ αἰωνία ἡ μνήμη του, ὅποιος εἶναι ἀπὸ χωρίον Βουγατζηκῶ, 877 Μαρτίου 14 διὰ χειρὸς π-νεοφύτου γράφας».

(Συνεχίζεται.)

† Ὁ Γρεβενῶν ΣΕΡΓΙΟΣ

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΘΕΟΣΚΕΠΑΣΤΗ

Πολιοῦχος τῆς νήσου Ἄνδρου

Κάθε φορά που ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ με μία ἑορτή τὸ πρόσωπο τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὁ νοῦς καὶ ἡ σκέψη μας ἀμέσως τρέχει σ' Ἐκείνη που εἶναι «ἡ κλωτῶς ἢ χρυσωθεῖσα τῷ πνεύματι». Σ' Ἐκείνη που με τὴν εἰσοδὸ τῆς στὸ Ναὸ ἀνοιξε τὶς πόρτες τῆς ζωῆς καὶ με τὴν Κοίμησί Της ἔκλεισε τὶς πόρτες τοῦ θανάτου.

Ὁμολογῶ ὅτι ἀποτελεῖ θράσος ἴσως γιὰ τὸν ὁμιλοῦντα, ὅταν τολμᾷ με γλῶσσα «λειψή» νὰ διατυπώσῃ ἔστω καὶ λίγα «φελίσματα» γιὰ τὴν Παναγία μας. Γιατί αὐτὴ που εἶναι γεμάτη ἀπὸ θεϊκὴ δόξα, πῶς γίνεται νὰ δοξαστεῖ ἀπὸ σκέψη καὶ λόγο ἀνθρώπινο; Καὶ πῶς μπορεῖ νὰ φωτιστεῖ ἢ πηγῆ τοῦ φωτός;

Δὲν ὑπάρχει γλῶσσα ἀνθρώπου, μήτε ὑπερκόσμιος ἀγγελικὸς νοῦς, που νὰ μπορεῖ ἐπάξια, νὰ ὑμνήσῃ Ἐκείνη, με τὴν ὁποία μᾶς δόθηκε ἡ δυνατότητα νὰ θεωροῦμε καθαρὰ «τὴ δόξα τοῦ Κυρίου».

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τόσο δύσκολο καὶ ταυτόχρονα τολμηρὸ νὰ μιλᾷ γιὰ τὸ μυστήριό Παναγία, με πολλὴ προσευχὴ καὶ θαθεῖα ταπεινώση, μαζὶ με τὸν ὑμνωδὸ τῆς Ἐκκλησίας μας θὰ ἀρχίσω παρακαλῶντας:

«Φρούρησε καὶ κατεύθυνε τὸν νοῦ καὶ τὴ σκέψη μου Σωτήρά μου·
γιατί τὴ φρουρὸ τοῦ κόσμου τολμῶ
νὰ ἀνυμνήσω· τὴν πάναγνη Μητέρα Σου·
Σὺ λοιπὸν δώρησέ μου γλῶσσα,
καὶ προφορά,
καὶ σκέψη καθαρή·
γιατί κάθε χάρις φωτισμοῦ ἀπὸ Σένα
προέρχεται,
Φωταγωγέ,
Σὺ που ἔκανες κατοικία Σου τὴν παρθενικὴ
μητέρα (τῆς Παναγίας Μητέρας Σου)».

Ἄγαπητοί μου,
Κυρίες καὶ Κύριοι,

Πέρασαν ἀπὸ τότε χιλιάδες χρόνια, που ἔδωσε ὁ Θεὸς στοὺς πρωτοπλάστους τὴν πρώτη ὑπόσχεση, ὅτι ὁ ἀπόγονος τῆς γυναίκας θὰ συνέτριβε τὴν κεφαλὴ τοῦ τρομεροῦ ἔφους, ὁ ὁποῖος ἀπάτησε τὴν Εὐα. Ὁκτακό-

σα χρόνια κύλισαν ἀπὸ τότε που ὁ Προφήτης Ἠσαΐας διεκήρυξε ὅτι «ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱὸν καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ» (Ματθ. α' 23).

Αἰῶνες ὀλοκλήρους ἀνέμενε ἡ ἀνθρωπότητα τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Τὸ ψυχικὸ καὶ ἐγκεφαλικὸ κάταγμα που εἶχε δεχθεῖ με τὸ κτύπημα τῆς Ἀδαμικῆς ἀσεβείας, ἦταν θανάσιμο καὶ ἀνεπανόρθωτο. Ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔπρεπε μόνος του νὰ ἔλθει σὲ συναίσθηση καὶ αὐτοσυνειδησία καὶ νὰ αἰσθανθεῖ τὴν φρίκη τῆς πνευματικῆς αἰχμαλωσίας, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἀναζητήσῃ τὸ φῶς τῆς λυτρώσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας. Θὰ ἔπρεπε μόνος του, νὰ ἐπιθυμήσῃ τὴν χαμένη οὐρανία πατρίδα καὶ νὰ ὑψώσῃ τὰ χέρια με λυτρωτικὴ νοσταλγία, γιὰ νὰ καλέσῃ τὸν Θεὸ Λυτρωτὴ. Καὶ μόνος του τέλος νὰ κινήσῃ τὰ εὐλογημένα χεῖλη τῆς ὁμιλίας γιὰ νὰ προκληθεῖ ὁ θεὸς ἦχος τῆς νέας καὶ αἰωνίας σωτηριολογίας. Γι' αὐτὸ ἐκύλησαν πολλὰ χρόνια, μέχρις ὅτου ὠριμάσῃ ἡ ὥρα καὶ ἐθασανίσθησαν πολλές γενεές κάτω ἀπὸ τὸ μαρτυρικὸ βίωμα τῆς ἀπουσίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅταν ἡ νύκτα τῆς κακίας εἶχε φθάσῃ στὰ «μισάνυχτά» τῆς, συμπαρασύροντας τοὺς ἀνθρώπους στὸν πνευματικὸ θάνατο καὶ ἀφανισμό, τότε διεκόπη ἐντελῶς αἰφνίδια, δίδοντας τὴν θέση τῆς στὴν λαμπροφανῆ ἡμέρα τῆς ἐπὶ γῆς Θεοφανείας καὶ τῆς καινοδιαθηκικῆς ἀρετῆς. Τὸ «πλήρωμα τοῦ χρόνου ἦλθε». Ἡ μεγάλη ἡμέρα ξημέρωσε. Καὶ τὸ «μυστήριον τὸ χρόνους σεσιγημένον» φανερώναται. Σὰν τοπικὸς χῶρος ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ τοκετοῦ τῆς σωτηρίας ἐχρησιμοποιήθηκε ἡ μικρὴ καὶ ἄσημη πόλις τῆς Ναζαρέτ, ἡ ὁποία ἦταν τότε καὶ ὁ τόπος τῆς μεγαλυτέρας διαφθορᾶς καὶ ἀνομίας. Ἐκεῖ διάλεξε ἡ φωνὴ τῆς θείας φιλανθρωπίας νὰ συνομιλήσῃ με τὴν ἀνακαινισμένη φωνὴ τῆς δευτέρας Εὐας καὶ Παναγίας, τῆς Παρθένου Μαρίας. Πρὸς αὐτὴ τὴν πτωχὴ καὶ ἐνάρετη κόρη τὴν «ἐξ ἀπασῶν ἐκλεχθεῖσαν γενεῶν καὶ φυλῶν καὶ γλωσσῶν καὶ ἔθνων καὶ λαῶν» κατὰ τὸν Ἄγ. Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό, ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ, κομιστὴς τοῦ θείου μηνύματος, ἀπευθύνει τὸν χαιρετισμό: «Χαῖρε, κεχαριτωμένη· ὁ Κύριος μετὰ σοῦ» εὐλογημένη σὺ ἐν γυναίξι».

Τὴν στιγμή ἐκείνη ἡ Παρθένος δὲν ἐθαμβώθηκε ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τοῦ Ἀγγέλου. Δὲν ἐκολακεύθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀγγελικὸς λόγους καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη που τῆς προσεφέρθη. Δὲν ὑπερηφανεύθηκε ἀπὸ τὴν ἀπο-

* Ὁμιλία εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τὴν Τετάρτην 5 Ἀπριλίου 1989, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων τῆς Ἐνώσεως Ἀνδρίων καὶ τῆς Ἐνώσεως Παλαιῶν Προσκόπων Ἄνδρου, με τὴν ἐγκαίριαν τῆς ἑορτῆς τῆς Πολιοῦχου Ἄνδρου ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΘΕΟΣΚΕΠΑΣΤΗΣ.

κάλυψη της Θεολογίας που της έγινε. Μας καταπλήσσει πράγματι ή άταραξία της Παρθένου. Ο "Άγγελος της άπεκάλυψε τὸ μυστήριον της Θείας σαρκώσεως και εκείνη δὲν υπέστη τὴν παραμικρὴ εὐλυγισία λογισμοῦ. Τῆς ἔλεγε ἀκατάληπτα, ἀσυνήθιστα και πρωτάκουστα πράγματα και εκείνη δὲν αισθανόταν τὸ ἐλάχιστο ράπισμα τοῦ πνεύματος. Δὲν ἐτρόμαξε ἀπὸ τὴν θεία εἶδηση, δὲν ἐντυπωσιάσθηκε ἀπὸ τὸ ἄκουσμα, δὲν αἰσθάνθηκε ἀγωνία ἀπὸ τὴν θαρύτητα τοῦ ἔργου. Θά γινόταν μητέρα τοῦ Θεοῦ. Ἡ Μαρία πιστεύει και γι' αὐτὸ ὄχι μόνο δὲν ἀντετάχθη στὸ μυστήριο, ἀλλὰ και δὲν ἀσχολήθηκε καθόλου με τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία της φύσεώς της. Εἶχε φθάσει με τὴν ἐσωτερικὴ καθαρότητα σὲ σφαῖρες ὑψηλῆς θεοπτίας και ὑπερφυσικῆς γνωστικῆς ἀντιλήψεως. Εἶχε ταυτίσει τὸ θέλημά της με τὸ ἅγιο θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ και ἀποδέχεται τὸ μυστήριο. «Ἴδου ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμα σου». Ἔτσι, ἡ Παρθένος Μαρία συνδέει κατὰ τρόπο αἰώνιο, τὸν ἑαυτὴ Τῆς με τὸν Θεὸ γιὰ τὴν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἡ Κόρη της χάριτος, τὸ κρυστάλλινο δοχεῖο τῶν χαρίτων τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, τὸ ἐκλεκτὸ σκεῦος, τὸ καθαρὸ τοῦ Λόγου σκήνωμα, ὁ Πανάμωμος τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ Ναός. Ἡ εὐλογημένη ἀνάμεσα σὲ ὅλες τὶς γυναῖκες της γῆς, ἡ Κεχαριτωμένη, ἡ Μητέρα τοῦ Θεοῦ, ἡ Μητέρα ὄλου τοῦ κόσμου. Ἡ Παναγία. Εἶναι Ἐκείνη τὴν μορφή της Ὅποιος τὸ μικρὸ χριστιανόπουλο ξεχωρίζει ἀνάμεσα σὲ ὅλες τὶς ἄλλες, ἀπὸ τὰ πρῶτα δῆματά του. Εἶναι πράγματι Ἐκείνη που τιμήθηκε και δοξάσθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ὅσο κανένα ἄλλο πλάσμα πάνω στὴ γῆ. Ὁ μεγάλος Θεολόγος, ὁ Ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας παρουσιάζει τὴν Παναγία «σὰν τὸν καρπὸ τῶν κτισμάτων», δηλαδή σὰν τὸ σημεῖο ἐκείνο στὸ ὁποῖο κατατείνει ὁλόκληρη ἡ κτίση. Ὅπως τὸ δένδρο ὑπάρχει γιὰ τὸν καρπὸ, ἔτσι ἡ κτίση ὑπάρχει γιὰ τὴν Παρθένο, και ἡ Παρθένος γιὰ τὸν Χριστό. Ἡ Παρθένος εἶναι «τὸ τέλος» στὸ ὁποῖο ἀναφέρονται τὰ πάντα». Ὅχι μόνο οἱ ἀνθρώποι, ἀλλὰ και ὁ οὐρανὸς και ἡ γῆ και ὁ ἥλιος και «τὸ πᾶν διὰ τὴν μακαρίαν Παρθένον ὑπάρχει». Ἡ Μαρία εἶναι ἡ «σεμνότης», ἡ «χάρις» και ὁ «κόσμος» «τῶν ὄντων». Και γι' αὐτὸ, ὅταν ὁ Κύριος και Θεὸς ἀτενίζοντας στὴν ἀρχὴ τῶν αἰώνων τὰ δημιουργήματά του εἶπε οὗ εἶναι «καλὰ λίαν», οὐσιαστικὰ ἔδλεπε μπροστὰ Του τὸν καρπὸ ὄλης της δημιουργίας τὴν Παρθένο, και ὁ ἔπαινος Του ἦταν πραγματικὴ «εὐφημία της Παρθένου». Γι' αὐτὸ και κατὰ τὸν Ἅγ. Ἰωάννη τὸν Δαμασκηνό, «ἡ Παναγία εἶναι ἡ εὐεργετιδα πάσης της φύσεως και της κτίσεως» και προσκυνεῖται ἀπ' ὄλο τὸν κόσμο, τὴν κτίση, ὡς Βασίλισσα και κυρία και Δέσποι-

να και Θεομήτωρ και Θεοτόκος». Αὐτὸ τὸ ἐκφράζει ὁ Ἅγιος αὐτὸς Πατέρας της Ἐκκλησίας μας μ' ἕνα ὄρατο ὕμνο του: «Ἐπὶ σοὶ χαίρει, κεχαριτωμένη, πᾶσα ἡ κτίσις· Ἄγγέλων τὸ σύστημα και ἀνθρώπων τὸ γένος, ἡγιασμένε γὰρ και Παράδεισε λογικέ...».

Ἡ Παναγία μας εἶναι γεμάτη ἀγάπη, στερῆ και τρυφερότητα μητρικὴ. Ἔτοιμη γὰ ἀκούσει τὸν πόνο, γὰ σπογγίσει τὸ δάκρυ, γὰ δώσει θεραπεία και παρηγορία, γιατί εἶναι «πάντων θλιβομένων ἡ χαρὰ και ἀδικουμένων προστάτις». Θερμὴ εἶναι ἡ μεσιτεία Τῆς στὸν Υἱὸ Τῆς γιὰ τὶς ἀνάγκες και τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου. Και ἡ μητρικὴ Τῆς προστασία που σκέπαζε τὸν μικρὸ Ἰησοῦ Τῆς, σκεπάζει τὸ σύμπαν και κάθε ἀνθρώπο. Εἶναι δὲ τόσο μεγάλη ἡ παρηγορία Τῆς ἐνώπιον τοῦ Υἱοῦ Τῆς, ἀπὸ τὸν Ὅποιο εἶναι πάντα ἀχώριστη γιατί «οὐδὲν γὰρ μέσον Μητρὸς και Υἱοῦ» λέγει ὁ ἱερὸς Δαμασκηνός. Βασικὸ και κύριο ἔργο της στὸν οὐρανὸ, δίπλα στὸν Υἱὸ Τῆς, εἶναι ἡ ἀκατάπαυστη «προσδεῖα», ἡ θερμὴ Τῆς ἰκεσία και παράκληση, γιὰ τὰ παιδιὰ Τῆς που ἄφησε στὸν κόσμο. Εἶναι τὸ μεσιτευτικὸ και προσευτικὸ Τῆς ἔργο τόσο μεγάλο και ἀποτελεσματικὸ, ὥστε κατορθώνει γὰ γκρεμίζει τὸ μεσότοιχο της ἔχθρας και γὰ ἐνώσει τὰ οὐράνια με τὰ ἐπίγεια, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἅγιος Βασίλειος Σελευκείας.

Ἐμεῖς οἱ χριστιανοὶ γνωρίζουμε πολὺ καλὰ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς της προσευτικῆς προσευχῆς της Μητέρας μας Παναγίας, γι' αὐτὸ και τὴν ἀποκαλοῦμε «Μεσίτρια». Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ ὕμνος στὶς Πάρακλησεις τοῦ Δεκαπενταγούστου: «Και σὲ μεσίτριαν ἔχω πρὸς τὸν φιλόανθρωπον Θεόν, μή μου ἐλέγξῃ τὰς πράξεις ἐνώπιον τῶν Ἄγγέλων. Παρακαλῶ σε Παρθένη, δόθητόν μοι ἐν τάχει». Και ἀκόμα κατὰ τὴν Θ. Λειτουργία παρακαλοῦμε τὸν Υἱὸ Τῆς και Σωτήρα μας Χριστό, γὰ μᾶς σώσει: δεχόμενος τὶς προσδεῖες της Μητέρας Του: «Ταῖς προσδεῖαις της Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς».

Συγκινητικὰ εἶναι ἐπίσης, ὅσα ἀναφέρονται στὴν προσευχὴ που Τῆς ἀπευθύνουμε στὴν καθημερινὴ μας Ἄκολουθία τοῦ Ἀποδείπνου: «Ἡ τῶν ἀπηλπισμένων μόνη ἐλπίς και τῶν πολεμουμένων δόθθεια, ἡ ἐτοίμη ἀντίληψις τῶν εἰς σὲ προστρεχόντων και πάντων τῶν χριστιανῶν τὸ καταφύγιον».

Ἡ Παναγία εἶναι λοιπὸν ἡ ἐλπίδα μας, τὸ καταφύγιό μας και προσφέρει τὰ αἰώνια ἀγαθὰ στὸν κόσμο. Και με τὴ δικὴ Τῆς προσδεῖα οἱ Ἄγγελοι και οἱ ἀνθρώποι δέχονται τὴν χάρη.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ πάντα με εὐλάβεια ἰδιαίτερη, ὁ κάθε Ὁρθόδοξος Χριστιανὸς και με πίστη θερμὴ στρέφει τὸ νοῦ και τὴν σκέψη του πρὸς τὴν Παναγία. Τὸ κύμα

τῆς εὐσεβείας καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀειπάρθενο προσήλωση τῶν χριστιανῶν, ἀναδίδεται ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς καρδιάς, ἀπὸ τὸν λαόν, ἀπὸ τὸν πάσχοντα ἄνθρωπον, ἀπὸ τὰ πονεμένα πρόσωπα, ἀπὸ τὴν τραγικότητα τῶν καιρῶν, ἀπὸ τὸ μυστήριον ποῦ εἶναι στὸ δάθος τῆς ψυχῆς μας.

Πραγματικὰ ἡ Παναγία εἶναι ἡ Μεγάλη, ἡ Βασίλισσα Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ἡ ὑπερευλογημένη ἔλων τῶν αἰῶνων μεταξὺ τῶν γυναικῶν. Ποιὸς θὰ ἀρνηθεῖ τὴν δόξα Τῆς; Τὰ ὀνόματα μεγάλων γυναικῶν κύλησαν στὴν ἄδυσσο τῆς λήθης! Ἡ ἐκτροπὴ καὶ ἡ δύναμη κραταιῶν κάποτε βασιλισσῶν ἔσθλησαν, τὸ ὄνομα ὅμως τῆς Παναγίας μένει ἀθάνατο στοὺς αἰῶνες, γιὰ νὰ θέλγει, γιὰ νὰ ἠλεκτρίζει, γιὰ νὰ συγκινεῖ, γιὰ νὰ παρηγορεῖ, γιὰ νὰ ἀνακουφίζει, γιὰ νὰ φρονιματίζει, γιὰ νὰ σώζει.

Πρὸς τιμὴν Τῆς πολλοὶ Ναοὶ ἔχουν ἀνεγερθεῖ. Ὅπου κι ἂν πάει κανεὶς θὰ ἀντικρύσει Ναοὺς μεγάλους καὶ μικροὺς ἀφιερωμένους στὸ ἅγιο Ὄνομα Τῆς. Στίς πλαγιὰς τῶν βουνῶν καὶ στίς ἀκροθαλασσιὰς τῶν νησιῶν μας, στίς πόλεις καὶ στὰ χωριά καὶ στοὺς πιδ μικροὺς συνοικισμοὺς ἀκόμα. Ναοὶ μικροί, καρπὸς τοῦ μόχθου καὶ τοῦ κόπου εὐσεβῶν καὶ ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων, ναοὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ καλλιμάρμαροι, καθεδρικοὶ μεγάλων πόλεων, θαύματα τέχνης καὶ πλούτου, προσφορὰ πλουσιῶν καὶ ἐπιφανῶν. Πρωτὶ καὶ θράδου, «ἐσπέρας καὶ πρωτὶ καὶ μεσημβρίας», κάθε ὥρα καὶ στιγμὴ στὸν δρόμο, στὸ γραφεῖο, στὸ ἐργαστήρι, στὸ σχολεῖο, στὸ σπίτι, στὸν Ναόν, παντοῦ ὅπου ὑπάρχουν πιστοὶ λάτρεις τοῦ Υἱοῦ Τῆς καὶ Θεοῦ μας, τὸ ὄνομα Τῆς βρίσκεται στὸ στόμα μικρῶν καὶ μεγάλων, ἀγραμμάτων καὶ σοφῶν, ἀφανῶν καὶ ἐπισήμων.

Παναγιὰ μου φωνάζει ὁ μικρὸς, Παναγιὰ μου λέει καὶ ὁ μεγάλος, ὁ πλούσιος καὶ ὁ φτωχός, αὐτὸς ποῦ εἶναι καλὰ καὶ ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἄρρωστος, ὁ γεωργὸς καὶ ὁ ἄστος. Ὁ ναυτικὸς μέσα στὴν ἀγριεμένη θάλασσα, ὅταν βλέπει πῶς τὰ πελώρια κύματα εἶναι ἔτοιμα νὰ τὸν καταποντίσουν, τῆς Παναγίας τὴν χάρη ἐπικαλεῖται. Καὶ ὁ στρατιώτης ποῦ μάχεται γιὰ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσια τῆς φυλῆς του, καὶ ἡ μάνα ποῦ ξενυχτᾷ πάνω ἀπὸ τὸ προσκέφαλο τοῦ ἄρρωστου παιδιοῦ τῆς, ὁ δίκαιος καὶ ὁ ἁμαρτωλός, οἱ πάντες, στὰ φτωχόσπιτα καὶ στὰ μέγαρα, στίς στεριὰς καὶ στίς θάλασσες, στίς πολυθρόνες πολιτείας καὶ στὰ χωριά, στὰ βουνά, στοὺς κάμπους καὶ στ' ἀκρογιαλίας, παντοῦ τὴν δοξάζει Τῆς ζητοῦν, τὴν προστασία Τῆς γυρεύουν.

Παναγιὰ μου ἔλεγε ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος καὶ ὁ Πατριάρχης Σέργιος, μὰ τὸ ἴδιο ἐπανελάμβανε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Κανάρης καὶ ὁ

Μακρυγιάννης κατὰ τὸ 1821 καὶ οἱ ἀγωνιστὲς μας τοῦ 1940 στὰ βουνὰ τῆς Βορείου Ἡπείρου. Περὶ τὴν Παναγία Παρθένο περιστρέφεται σὲ μιὰ ἱερὰ συγκίνηση δλόκληρο τὸ Ἔθνος καὶ ἡ ἅγια Εἰκόνα Τῆς ποῦ εἶναι χαραγμένη στὴν καρδιά του εἶναι: ἰδιάζουσα, ἐκφράζει ὅλη τὴν ἀγιότητα, τὴν σεμνότητα, τῆς καρδιάς τὴν καθαρότητα, τὴν καλωσύνη μιᾶς αὐτοπειθαρχημένης πνευματικῆς ζωῆς τῆς Παρθένου Μαρίας, κατ' ἀντίθεση πρὸς ἄλλα εἰκονίσματα Τῆς ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ὅπου κυριαρχεῖ τὸ φυσικὸ κάλλος, ἡ ἀριότητα τῆς φυσικῆς ζωῆς. Στὴ θεὰ τῆς εἰκόνας τῆς Θεομήτορος ὅπως τὴν εἰκονίζει ἡ τέχνη στὴν Ἐκκλησία μας, οἱ Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἐμπνέονται καὶ ἀνυψώνονται στὴν ἱερότητα τῶν ἐθνικῶν των παλμῶν καὶ ἀναζητήσεων. Ἡ εὐλάβεια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τονώνεται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς Παναγίας, στὴν Ὅποια ἔχει δώσει τόσα ὀνόματα. Ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ μερικά:

Ἀγγελόκτιστος - Ἀξιόν ἐστιν - Γαλακτοτροφουσα - Γλυκοφιλοῦσα - Γοργοεπήκοος - Γιάτρισσα - Δακρυρροῦσα - Δεσμένη - Ἐλεούσα - Ἐπακούουσα - Εὐαγγελίστρια - Ἐπισκοπὴ - Θαλασσίτρα - Κουτουφαναή - Καστριανή - Κυραξένη - Κυρία τῶν Ἀγγέλων - Λεμονήτρα - Ὀδηγήτρια - Οἰκονόμισσα - Παναγία τῶν ξένων - Παντάνασσα - Προυσιώτισσα - Περίδλεπτος - Μεγαλομάτα - Μυρτιδιώτισσα - Στρατηλάτισσα - Τουρλιανή - Φανερωμένη - Χολοδιώτισσα - Ἐκατονταπυλιανή - Πανάχαρτος - Μεγαλόχαρη - Θεοσκέπαστη.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Θῆρας ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Καθηγ. Ἰ. Μ. Φουντούλη

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ,

τόμος Α' - ἔκδοση Γ'

Βιβλίον - θησαυρός, πρωτίτως γιὰ τοὺς κληρικούς καὶ γενικώτερα γιὰ κάθε ὀρθόδοξο ποῦ ἐνδιαφέρεται νὰ μάθει τὸ «τί» καὶ «πῶς» στίς λεπτομέρειες τῶν Ἀκολουθιῶν ποῦ τελοῦνται καθὼς καὶ σ' ἄλλα θέματα θ. Λατρείας.

Ἀπευθύνεσθε: Βιβλιοπωλεῖο ὁδ. Δραγατσίου 2 — Πλατ. Κλαυθμῶνος.

Γράψατε: Ἰασιῶν 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλέφ. 7228.008.

Ο ΜΗΤΡΟΦΑΝΗΣ ΚΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΝΟΥΣ

Κατά τὸ τρέχον ἔτος ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Θεολογία ἄγουσι διπλοῦν ἰωβηλαῖον ἑνὸς τῶν ἐπιφανέστερων Ἑλλήνων Πατριαρχῶν καὶ θεολόγων τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ἰς' αἰῶνος, τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου, οὗτινος συμπληροῦνται τετρακόσια μὲν ἔτη ἀπὸ τῆς ἐν Βερροία τῆς Μακεδονίας γεννήσεώς του ἐν ἔτει 1589, τριακόσια πενήκοντα δὲ ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἐν Βλαχία ἐν ἔτει 1639, ἐν ἡλικίᾳ μόλις πενήκοντα ἑτῶν, χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ δλοκληρώσῃ τὸ ἐπιδιακόμενον ἐκκλησιαστικὸν καὶ θεολογικὸν ἔργον του.

Ἄλλὰ περὶ τὸν βίον καὶ τὴν καθόλου δρᾶσιν τοῦ Κριτοπούλου δὲν θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα, δεδομένου ὅτι ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1937 δημοσιεύσεως ὑφ' ἡμῶν τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Κριτοπούλου¹ ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων ἐρευνητῶν πολλαὶ ἀξιόλογοι συμπληρωματικαὶ ἐκείνης μελέται, εἰκάζεται δὲ ὅτι παραμένει ἀνέκδοτον εἰσέτι καὶ ἄγνωστον σημαντικὸν τμήμα τοῦ συγγραφικοῦ ἔργου του καὶ ἄλλου ἱστορικοῦ ὕλικου περὶ αὐτοῦ, καὶ δὴ ἐκ τῆς λίαν ἐνδιαφερούσης ἡμᾶς ἐποχῆς ἑνὸς αἰῶνος ἀπὸ τῆς Λουθηρείου Μεταρρυθμίσεως καὶ ὀλίγον πρότερον ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ὑποδουλώσεως αὐτῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τοὺς Τούρκους. Οὕτω θὰ περιορισθῶμεν ἐνταῦθα εἰς σύντομον ἔκθεσιν τῶν σχέσεων τοῦ Κριτοπούλου πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀνασύροντες καὶ ἐξετάζοντες μίαν μόνον πτυχὴν τῆς πολυδιαστάτου ἐκκλησιαστικῆς καὶ θεολογικῆς καὶ φιλενωτικῆς δραστηριότητος αὐτοῦ, παραπέμποντες διὰ τὰ παραλειπόμενα εἰς πρόσφατον ἐκτενέστερον συναφὲς μελέτημα ἡμῶν². Πράττομεν δὲ τοῦτο, διότι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κριτοπούλου διακρίνομεν ἓνα ἐκ τῶν μεγάλων προδρομῶν τῆς πολὺ βραδύτερον ἀναφανείσης Οἰκουμενικῆς Κινήσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, συντελέσαντα τὰ μέγιστα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν καὶ νῦν συνεχιζομένων σχέσεων μεταξὺ τῆς ἀρχαίας ἀνατολικῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς νεοφανοῦς τότε Διαμαρτυρήσεως ἐν τῇ Δύσει.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ Κριτόπουλος, μετὰ πενταετεῖς

λαμπρὰς σπουδὰς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὁξφόρδης κατὰ τὰ ἔτη 1617 - 1622, ἀπεφάσισεν ὅπως συνεχίσῃ τὰς ἐκκλησιαστικο - θεολογικὰς σπουδὰς καὶ μελέτας του καὶ ἐν ἄλλοις προτεσταντικῶν πανεπιστημίοις, καὶ συνάμα συνεχίσῃ τὸν πρὸ τεσσαρακονταετίας περίπου διεξαχθέντα θεολογικὸν διάλογον μεταξὺ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Β' καὶ τῶν Λουθηρανῶν θεολόγων τῆς Τυβίγγης (1576 - 1581). Πρὸς τοῦτο ἐπεσκέφθη τὰς τρεῖς προτεσταντικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης: Ἀγγλίαν, Γερμανίαν καὶ Ἑλβετίαν κατὰ τὰ ἔτη 1622 - 1627 καὶ διεξήγαγε θεολογικὸν διάλογον προφορικῶς τε καὶ γραπτῶς, διὰ δογματικῶν συνδιαλέξεων καὶ συζητήσεων καὶ συγγραφῶν καὶ ἀλληλογραφίας μετ' ὀνομαστῶν διαμαρτυρομένων θεολόγων. Πρόκειται περὶ ἰδιωτοῦ διαλόγου, ὡς ὁ ἐπὶ τοῦ Ἱερεμίου Β', πραγματοποιηθέντος νῦν δυνάμει ἐιδικῆς ἐντολῆς καὶ ἐξουσιοδοτήσεως, ἧ «ἐκ προστάγματος», τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου Λουκάρεως, ὡς «ἀπόστολος» τοῦ ὁποίου ἀνέλαβε καὶ ταύτην τὴν λίαν ὑπεύθυνον καὶ δυσχερεστάτην καὶ λεπτοτάτην ἀποστολήν, παράλληλως πρὸς τὴν συνέχισιν τῶν σπουδῶν καὶ μελετῶν του, ἰδίως ἐν γερμανικῶν πανεπιστημίοις καὶ βιβλιοθήκαις. Ἐν τῇ ιδιότητι λοιπὸν τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Λουκάρεως ἐπεσκέφθη τὰς ἐκ τῆς Λουθηρείου Μεταρρυθμίσεως προελθούσας τὸν ἰσ' αἰῶνα τρεῖς κυριώτερας Προτεσταντικὰς Ἐκκλησίας: Ἀγγλικανικὴν ἐν Βρετανίᾳ, Λουθηρανικὴν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Καλβινικὴν ἐν Ἑλβετίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1622 - 1627, ἵνα γνωρίσῃ καὶ σπουδάσῃ τὴν διδασκαλίαν, τὴν λατρείαν, τὴν διοικητικὴν δομὴν καὶ τὴν ὅλην ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν καὶ διοργάνωσιν αὐτῶν, ταυτοχρόνως δὲ καὶ ἵνα διαδώσῃ καὶ ἐμπεδώσῃ μεταξὺ τῶν ἐν ἀγνοίᾳ τότε, κατὰ τὸ πλεῖστον, διατελούντων Διαμαρτυρομένων τὴν περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας γνῶσιν, ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην αὐτῶν καὶ προπαγανδίσῃ ὑπὲρ αὐτῆς, ἐπιτυχῶν πράγματι τὴν τροποποίησιν πολλῶν ἐπιπολαζουσῶν παρ' ἐκείνους ἐσφαλμένων δοξασιῶν καὶ προκαταλήψεων εἰς βάρος αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ Κριτόπουλος πάντοτε καὶ πανταχοῦ, καὶ ἰδίως ἐν τῇ Ὁμολογίᾳ πίστεως αὐτοῦ, προσεπάθει νὰ κατάδειξῃ τὸ ἐν ἱκανοῖς σημείοις τῆς διδασκαλίας σύμφωνον μεταξὺ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ δημιουργήσῃ οὕτω τὴν

1. I. N. Καρμίρη, Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος καὶ ἡ ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία αὐτοῦ, νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδομένη, Ἀθήναι 1937.

2. I. N. Καρμίρη, Ὁ Ὁρθόδοξο-προτεσταντικὸς διάλογος. (Σύντομος ἐπισκόπησις τῆς ἀνεξίξεως αὐτοῦ). Ἀθήναι 1988.

ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν καὶ βάσιν πρὸς συνεννόησιν δι' ἐποικοδομητικοῦ μετ' αὐτῶν θεολογικοῦ διαλόγου ἐν ἀγάπῃ. Οὕτω διεξήγαγε σοβαρόν, θεολογικὸν διάλογον, ἀποσκοποῦντα εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν μεταξὺ Ὁρθοδοξίας καὶ Προτεσταντισμοῦ σημείων συμφωνίας καὶ διαφωνίας καὶ τὴν ἐξεύρεσιν βάσεως τινος πρὸς συνεννόησιν καὶ καταλλαγὴν. Εὐνόητον, λοιπόν, ὅτι διὰ τῆς ἀποστολῆς ταύτης τοῦ Κριτοπούλου ἐπεδιώκετο ὑπὸ τοῦ Λουκάρεως ἐν ἀρχῇ ἡ προσέγγισις, ἡ ἀλληλογνωριμία καὶ ἡ ἀλληλοκατανόησις ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης ἐν Χριστῷ μεταξὺ τοῦ ὀρθοδόξου καὶ τοῦ προτεσταντικοῦ κόσμου, ὡς ἀπαρχῆς περαιτέρω φιλενωτικῆς προσπάθειας ἐκατέρωθεν. Ἐπομένως ἡ ἀποστολή του δὲν ἦτο ὅπως διεξαγάγῃ ἐπισήμως ἐνωτικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Διαμαρτυρομένων, ἀλλ' ὅπως μελετήσῃ τὰ δόγματα καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὀργάνωσιν καὶ ζωὴν αὐτῶν, καὶ διακριθῶσιν τὰς σκέψεις αὐτῶν περὶ μελλούσης τινὸς ἐνώσεως, ἐρευνῶν τὸ δυνατὸν αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπὶ πλείων βάσεων θὰ ἦτο δυνατὴ αὕτη. Ὡστε ἡ ἀποστολή του ἦτο μᾶλλον προπαρασκευαστικὴ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐνώσεως, ἐπρόκειτο, ὡς ἐτονίσθη ἐν τῷ Κονιστορίῳ τῆς Γενεύης, «περὶ τινος ἐνάρξεως» τῶν ἐνωτικῶν διαπραγματεύσεων, καὶ δὴ μετὰ χαρακτηριστικῶν διερευνητικοῦ, προπαρασκευαστικοῦ, ἀνεπισήμου δὲ καὶ ὄλως θεωρητικοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ, διὰ τῆς παροχῆς ἀμοιβαίως πληροφοριῶν καὶ τῆς θεωρητικῆς ἐν αὐστηρῶς ἐπιστημονικῷ πνεύματι ἐρεύνης τῶν ὑφισταμένων δογματικῶν καὶ ἄλλων διαφορῶν καὶ ἀποκλίσεων τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, θεωρηθέντων τούτων ὡς ἀναγκαιῶν διὰ τὴν ἐναρξιν μεταξὺ αὐτῶν ἐπισήμου θεολογικοῦ διαλόγου, πρὸς τὸν ὁποῖον φαίνεται ὅτι εἶχε προσανατολισθῆ ὁ Πατριάρχης Λούκαρις, γενικῶς μὲν μετὰ τῶν Διαμαρτυρομένων, πρὸ πάντων δὲ μετὰ τῶν ἐξ αὐτῶν Μεταρρυθμισμένων ἢ Καλβινιστῶν.

Συνωδὰ τούτοις ὁ Κριτόπουλος ἤρχισε τὴν περιοδείαν του ἀπὸ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὰ ἔτη 1622 - 1624 διάφορα ἐκκλησιαστικὰ καὶ πανεπιστημιακὰ κέντρα αὐτῆς πρὸς μελέτην τοῦ Ἀγγλικανισμοῦ καὶ διεξαγωγὴν θεολογικοῦ διαλόγου μεθ' ἱκανῶν Ἀγγλῶν θεολόγων καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων, οὕτω δὲ συνεπλήρωσε τὰς ἐκ τῶν πενταετῶν σπουδῶν του ἐν Ὁξφόρδῃ ἀποκτηθείσας γνώσεις καὶ ἐμπειρίας του περὶ τοῦ Ἀγγλικανισμοῦ καὶ τῶν Ἐλευθέρων Ἀγγλικῶν Ὁμολογιῶν καὶ παραφάδων. Οὕτως ἐπεσκέφθη τὰς ἐν Σκωτία καὶ ἐν ἄλλαις Ἀγγλικαῖς ἐπαρχίαις «Ἐλευθέρως» λεγομένας Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας τῆς Διαμαρτυρήσεως, πρὸς

ἐγγυτέραν καὶ πληρεστέραν μελέτην αὐτῶν, τῶν διαφορῶν καὶ ἰδιαιτεροτήτων αὐτῶν, καὶ πρὸς διεξαγωγὴν θεολογικοῦ διαλόγου, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔτους 1624. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ διαλόγου τούτου ἐν Ἀγγλίᾳ συνέγραψε, κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, ἐν Λονδίῳ διατριβῶν, τῇ αἰτήσει τῶν συνομιλητῶν του, 18 «Ἀποκρίσεις» ἐπὶ τεθέντων αὐτῷ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ὑπὸ τοῦ Thomas Goad ἢ Godus καὶ ἄλλων θεολόγων, ἐρωτησάντων αὐτὸν «περὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως αὕτη καταστάσεως ἔχει, ὅπως τε τοῖς μυστηρίοις χρῆται καὶ τίνα γνώμην ἔχει αὕτη περὶ τῶν ἀποικομένων».

Ἐν συνεχείᾳ περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου ἢ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1624 ὁ Κριτόπουλος, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀγγλίας διὰ πλοίου, ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Ἀμβούργον τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξηκολούθησε τὴν οἰκουμενιστικὴν ἀποστολήν του «*Patriarchae sui jussu*». Ἐν Γερμανίᾳ διέμεινεν ἐπὶ μίαν τριετίαν, κατὰ τὰ ἔτη 1624 - 1627, πρὸς ἐγγυτέραν καὶ βαθυτέραν μελέτην τοῦ Λουθηρανισμοῦ καὶ διεύρυνσιν καὶ προώθησιν τοῦ Ὁρθοδόξου - προτεσταντικοῦ θεολογικοῦ διαλόγου. Πρὸς τοῦτο ἐπέλεξε τὴν πανεπιστημιόπολιν Ἐλμστάδην, ὅπως διανύσῃ τὸ χειμερινὸν ἐξάμηνον 1624 - 1625 ἐν τῇ αὐτόθι συντηρητικῇ θεολογικῇ σχολῇ, ἀκροώμενος τῶν πανεπιστημιακῶν παραδόσεων ὀνομαστῶν λουθηρανῶν καθηγητῶν (ὡς τοῦ G. Kalixt κ.ἄ.) καὶ μελετῶν ἐν τῇ ζωῇ καὶ τῇ πράξει τὴν Λουθηρανικὴν ἐκκλησιαστικὴν μεταρρυθμίωσιν. Οἱ ἐνταῦθα Λουθηρανοὶ θεολόγοι ἐδέχθησαν αὐτὸν μετὰ πάσης τιμῆς καὶ ἀγάπης καὶ διεξήγαγον μακρὰς καὶ ἐμπεριδασκαλίας καὶ καινοτομίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν σάντο δὲ καὶ τὴν συγγραφὴν, ὡς βάσιν τοῦ διαλόγου, Ὁρθοδόξου Ὁμολογίας πίστεως. Ὁ Κριτόπουλος, «πληρῶν τὴν αἴτησιν αὐτῶν, ἐγγράφως αὐτοῖς παραστήσῃ τὴν τε κατάστασιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅπως τὰ περὶ τὴν ἀγίαν καὶ ἀμόμητον τῶν πάλαι χριστιανῶν διδασκαλίαν διάκειται», συνέγραψεν ἐν ἔτει 1625 τὴν περίφημον Ὁμολογίαν του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁμολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς»³. Ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον ταύτης δὲν ἱκανοποίησε τοὺς Λουθηρανούς θεολόγους, διότι ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς δὲν προέβη εἰς παραχωρήσεις καὶ συμβιβασμούς πρὸς τὰς προτεσταντικὰς νεοδιδασκαλίας καὶ καινοτομίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν ἐπραγματοποίησαν τὴν δημοσίευσιν τῆς Ὁμολογίας (ἣν εἶχεν ἀναλάβει ὁ ἡγεμὼν τῆς Βυρτεμβέργης),

3. Βλ. τὸ κείμενον αὐτῆς ἐν I. N. Καρμίρη, *Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, Graz-Austria 1968, τ. II³, σ. 578-641.

ὡς ἔπραξαν δι' ἄλλας, ἥσσονος σημασίας, συγγραφὰς τοῦ Κριτοπούλου.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Κριτόπουλος διέσχισε τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν μέχρι τῆς Βενετίας ἐν μέσῳ μεγάλων δυσχερειῶν καὶ κινδύνων⁴. Οὕτως ἐπεσκέφθη κατ' Ἰούνιον 1625 τὴν Βυρτεμβέργην, ἐν ἣ ἤδρευεν ἡ αὐστηρὰ «ὀρθόδοξος» Λουθηρανικὴ θεολογικὴ σχολή. Ἄλλ' οἱ καθηγηταὶ αὐτῆς ἐδέχθησαν αὐτὸν μετὰ πολλῆς ἐπιφυλακτικότητος καὶ ψυχρότητος, ὡς σκληρὸν συνομιλητὴν καὶ ἀνυποχώρητον ὑπερασπιστὴν τῆς ἐν τῇ Ὁμολογίᾳ του καὶ ταῖς Ἀποκρίσεσι τοῦ Ἱερεμίου Β' ἐκτιθεμένης ὀρθοδόξου διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο ἐγκατέλιπε τὴν Βυρτεμβέργην καὶ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1625 ἔφθασεν εἰς Νυρεμβέργην, ἐν τῷ ἐν Ἀλτδόρφῃ πανεπιστημίῳ τῆς ὁποίας ἀπεφάσισεν ἵνα διανύσῃ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον τῶν σπουδῶν του ἐν Γερμανίᾳ (1625 - 1626), ἐνῶ τὸ τρίτον χειμερινὸν ἐξάμηνον (1626 - 1627) προὔτιμησεν ὅπως διανύσῃ ἐν Τυβίγγῃ, ἐν τῇ ὁποία ἤδρευεν ἡ ἑτέρα αὐστηρὰ «ὀρθόδοξος» Λουθηρανικὴ θεολογικὴ σχολή, ἣ διεξαγαούσα τὸν μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' ἐπιστολμαῖον Ὁρθόδοξο - λουθηρανικὸν διάλογον. Ἐνταῦθα, συνδεθεὶς μετὰ πολλῶν διακεκριμένων Λουθηρανῶν θεολόγων, συνέχισε τὸν ἐπὶ Ἱερεμίου Β' θεολογικὸν διάλογον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ὁμολογίας του, ἣ ὁποία ὅμως δὲν ἱκανοποίησεν ὁμοίως καὶ τοὺς ἐνταῦθα συνομιλητὰς του, καθ' ὅσον οὐδεμίαν παραχώρησιν ἐποίει εἰς τὸν Προτεσταντισμὸν. Ταυτοχρόνως συνέγραψεν ἐνταῦθα, κατὰ παράκλησιν τῶν ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ Ἀλτδόρφῃ φίλων του, τὰς ἐπομένας πέντε μελέτας: α) «Λόγος πανηγυρικὸς ἅμα καὶ δογματικὸς εἰς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Κυρίου». β) «Περὶ προφορᾶς τοῦ γράμματος Δ καὶ Θ ὡς οὐ ντέλτα καὶ τῆτα, ἀλλὰ δέλτα καὶ θῆτα χρῆ ταῦτα προφέρεσθαι». γ) «Ἀπόκρισις πρὸς τὴν ζήτησιν τοῦ περιφανεστάτου καὶ ἑλλεγματώτου ἀνδρός, τοῦ δεῖνα, περὶ τοῦ ἀποστολικοῦ ρητοῦ Γαλάτ. ε': «πνεύματι περιπατεῖτε καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελήσητε». δ) «Περὶ τινῶν λειτουργικῶν λέξεων», ἐρμηνευομένων τῶν ὄρων: εἰρμός, τροπάριον, κοντάκιον, ὑπακοή, ἔξαποστειλάριον, φωταγωγικὸν καὶ κανὼν. ε) «Γραμματικὴ τῆς ἀπλῆς

4. «Ἐπρόκειτο περὶ μακρᾶς καὶ δυσχεροῦς ὁδοπορίας, περὶ «perigratonis academicae et ecclesiasticae» λίαν ἐπικινδύνου, λόγῳ τοῦ τριακονταετοῦς πολέμου καὶ τῶν διατρεχόντων τὴν χώραν (Γερμανίαν) στρατῶν τοῦ Tilly καὶ τοῦ Wallenstein. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῆς ἐν συνεχείᾳ ἐπιμόχθου καὶ κινδυνώδους ὁδοπορίας τοῦ Κριτοπούλου ἐν τῇ νοτίῳ Γερμανίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ καὶ τῇ καθόδῳ αὐτοῦ εἰς Βενετίαν». (I. N. Καρμίρη, Ὁ Ὁρθόδοξο-προτεσταντικὸς διάλογος, σ. 66).

ἑλληνικῆς γλώσσης». [στ) Βραδύτερον «Ἐκθεσις σύντομος περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως» (ἐν Μέμφει τῆς Αἰγύπτου 1632)].

Ἐκ Γερμανίας ὁ Κριτόπουλος διετάχθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Λουκάρεως, ὅπως ἐπισκεφθῆ καὶ τὴν καλβινικὴν Ἑλβετίαν καὶ συνεχίσῃ ἐκεῖ τὸν διεξαγόμενον ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ Λουκάρεως) ἐν Γενεύῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει θεολογικὸν διάλογον μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων ἢ Καλβινιστῶν. Τὸν διάλογον τοῦτον εἶχεν ἀρχίσει προηγουμένως καὶ διεξῆγεν αὐτὸς ὁ Λούκαρις, ἰδίως ἐπιστολικῶς, μετὰ καλβινιστῶν θεολόγων, ἀλλ' ὅμως ἀτομικῶς καὶ οὐχὶ ἐξ ὀνόματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν τῷ πλαισίῳ δὲ τοῦ διαλόγου τούτου οἱ ἐν Γενεύῃ καλβινισταὶ θεολόγοι συνέθεσαν, κατὰ τὸ πλεῖστον, καὶ ἐκυκλοφόρησαν ἐπ' ὄνοματι τοῦ Πατριάρχου Λουκάρεως τὴν ψευδεπίγραφον «Λουκάρειον» Ὁμολογίαν⁵, δι' ἧς παρέστουν, κατὰ τρόπον ἀνεπίτρεπτον, τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν ὡς δῆθεν συμφωνοῦσαν πρὸς τὴν καλβινικὴν τοιαύτην, πρὸς σκοποὺς προπαγανδιστικῶν καὶ προσηλυτιστικῶν εἰς βάρος τῶν Ὁρθοδόξων. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἀφίκετο τὸ 1627 εἰς Ἑλβετίαν ὁ Κριτόπουλος, ἐπισκεφθεὶς τὰς σπουδαιότερας πόλεις αὐτῆς, ἐν ταῖς ὁποίαις τοῦτο μὲν ἐμελέτησε τὴν διδασκαλίαν, τὴν λατρείαν, τὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν καθόλου ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τῶν Μετερρυθμισμένων, ὡς καὶ τὰς μετὰ αὐτῶν καὶ τῶν Λουθηρανῶν διαφορὰς, τοῦτο δὲ διεξήγαγεν ἀξιόλογον μετὰ τῶν θεολόγων αὐτῶν διάλογον, διερευνήσας τὸ δυνατόν ἢ μὴ τῆς προσεγγίσεως καὶ συμφωνίας καὶ μελλούσης τινὸς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος αὐτῶν μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων. Ἄξιον ἐξάρσεως εἶναι, ὅτι ὁ πατριαρχικὸς ἀπεσταλμένος ἐφιλοξενήθη καὶ ἐτιμήθη δεόντως ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν τοπικῶν ἀρχῶν τῶν δι' ὧν διήλθε πόλεων, δυνηθεὶς νὰ διεξαγάγῃ θεολογικὰς συζητήσεις καὶ φιλενωτικὰς διαβουλεύσεις μετὰ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων τοπικῶν μετερρυθμισμένων θεολόγων ἐκάστης πόλεως, μετὰ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν μητρόπολιν τοῦ Καλβινισμοῦ Γενεύην, τὴν πρωτοστατήσασαν εἰς τὸν Ὁρθόδοξο - προτεσταντικὸν θεολογικὸν διάλογον κατὰ τὸν ἰζ' αἰῶνα καὶ μεταβαλοῦσαν αὐτὸν εἰς Ὁρθόδοξο - καλβινικὸν διάλογον. Ἄξιοσημείωτον ἐπίσης εἶναι, ὅτι ὁ Κριτόπουλος ἔσχε πανταχοῦ διαλογικὰς θεολογικὰς συζητήσεις καὶ «εὐσεβεῖς ὁμιλίας καὶ ἐντεύξεις ἐπιώφελεις», ἀλλ' ὅμως ὁ κύριος καὶ οὐσιαστικὸς διάλογος διεξήχθη ἐν Γενεύῃ, οὕτινος διεσώθησαν καὶ ἑλλειπῆ

5. Περὶ αὐτῆς βλ. I. N. Καρμίρη, Περὶ τοῦ πρόβλημα τῆς λεγομένης «Λουκαρείου» Ὁμολογίας, Ἀθήναι 1985.

ΕΡΜΙΟΥ (ἢ ΕΡΜΕΙΟΥ) ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ "ΔΙΑΣΥΡΜΟΣ ΤΩΝ 'ΕΞΩ, ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ," (IRRISIO GENTILIIUM PHILOSOPHORUM)

Νέαι απόψεις περί τοῦ συγγραφέως, τοῦ περιεχομένου
 καὶ τοῦ χρόνου συντάξεως τοῦ ἔργου*

Καὶ νῦν σύντομα καὶ περιεκτικὰ ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς 'Ανακοινώσεως, τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιρρητικῆς μορφῆς τῆς διατυπώσεως τοῦ «Διασυρμοῦ» ὑπὸ τοῦ συντάξαντος τὸ ἔργον Σωζομενοῦ.

Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἀπὸ 10 βραχέα κεφάλαια. Σκοπὸς τοῦ συντάκτου, ὡς εἶπομεν, εἶναι ἡ δειξὴ τὰς ἀντιφάσεις τῶν 'Αρχαίων 'Ελλήνων φιλοσόφων ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς διδασκαλίας αὐτῶν περὶ ψυχῆς, τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων, τῆς συνεχίσεως τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ 'Ανθρώπου. Τὸ σύντομον, ὅσον καὶ περιεκτικὸν ἐργίδιον, ἠδύνην τὸν ἀναγνώστην μὲ τὴν εὐθυμὸν εὐφροσύνην, τὰς κεκαρυκευμένας ἀντιθέσεις, τὸ ἐπιτηδεύμενον καὶ σαρκαστικὸν ὕφος, τὸ γλυκύπικρον διαπομπευτικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὰ σκωπτικὰ σχό-

λια, ἅμα δὲ καὶ τὴν σοβαροφάνειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς ἐπιζητεῖ νὰ καλύψῃ τὴν ἐπιπολαίαν ἀληθοφάνειαν τοῦ ἔργου του. Μὲ μίαν λέξιν τὸ ἔργον θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ σαρκαστικὴ καὶ χλευαστικὴ σάτυρα ἐναντίον τῆς 'Αρχαίας 'Ελληνικῆς Φιλοσοφίας καὶ τῶν Φιλοσόφων συλλήβδην.

'Εάν τις θελήσῃ νὰ μελετήσῃ λέξιν πρὸς λέξιν, φράσιν πρὸς φράσιν τὸ ὅλον κείμενον, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου τελεῖ εἰσέτι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν διωγμοῦ, καταπιέσεων καὶ προσπαθείας κατακρημνίσεως, εἰ δυνατόν, τῆς χριστιανικῆς Πίστεως, δι' ἐπιβολῆς τῆς 'Εθνικῆς - Εἰδωλοατρικῆς Θρησκείας καὶ Λατρείας καὶ μάλιστα δι' ἐξάρσεως τῆς δημολογουμένως μεγαλειώδους 'Αρχαίας 'Ελληνικῆς Φιλοσοφίας, ἥτις τοσοῦτον ἐξύψωσε τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου. "Ὅλα δὲ αὐτὰ δὲν εἶναι ἡ ἀπήχησις προσφάτου παρελθόντος. Πρόκειται, ὡς εἶπον, περὶ

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 363 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους

μὲν, ἀλλ' ἐπίσημα Πρακτικά⁶. Κατ' αὐτὰ, ὁ Κριτόπουλος ἔσχε θεολογικὸν διάλογον μετὰ τῶν μεγάλων τότε ἐν Γενεύῃ καλβινιστῶν θεολόγων, εἶτα δὲ καὶ μετὰ τοῦ Κονιστορίου καὶ τῆς Γερουσίας τῆς Γενεύης, ἐν ἐκτάκτῳ εἰδικῇ συνεδρίᾳ συνελθόντων πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ πατριαρχικοῦ ἀπεσταλμένου καὶ συζητησάντων μετ' αὐτοῦ τὸ δυνατόν καὶ τοὺς ὅρους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως. Ὁμοίως, μετὰ διήμερον, ὁ Κριτόπουλος ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῆς Γερουσίας τῆς Γενεύης, καὶ κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτήν ἐγένετο θεολογικὴ συζήτησις ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως, διατυπωθέντων ἑκατέρωθεν ἐν διαλόγῳ τῶν ἐπομένων τριῶν ὄρων: α) ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δεῖ ἀποφαίνεσθαι περὶ πασῶν τῶν διαφορῶν, β) ἂν ὑπάρχῃ που σκοτεινόν τι χωρίον, ἐρμηνευτέον διὰ τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων τῆς 'Εκκλησίας, καὶ γ) ἑκατέρωθεν τῶν 'Εκκλησιῶν ὀφείλει ἀνέχεσθαι τὰς τῆς ἐτέρας θρησκευτικὰς τελετάς, εἰ μὴ περιέχουσι τι ἐναντίον τοῦ λόγου

τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς 'Εκκλησίας». Περαιτέρω σιγῶσι τὰ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν Πρακτικά, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ δὲν ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ παρατείνωσιν εἰς μῆκος καὶ εἰς βάθος τὸν ἀρξάμενον θεολογικὸν διάλογον, ἐφ' ὅσον ἐξ ἐνὸς μὲν οἱ Καλβινισταὶ διεξήγον τότε, ἱκανοποιητικῶς δι' αὐτοὺς, διάλογον μετ' αὐτοῦ τοῦ Λουκάρεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξ ἐτέρου δὲ καὶ ὁ Κριτόπουλος περιορίσθη κινηθεὶς ἐν τοῖς πλαισίοις τοῦ ὑπὸ τοῦ Λουκάρεως προδιαγεγραμμένου Ὁρθοδοξο - καλβινικοῦ διαλόγου, οὗτινος ἠγεῖτο ὁ ἴδιος, τοῦ Κριτοπούλου ἐπομένως μὴ δυναθέντος νὰ χωρήσῃ ἔξω καὶ πέραν τῶν προδιαγεγραμμένων ὁρίων. Εἶχεν ὅμως ἐκφράσει πρὸς τὸν Λούκαριν ἰσχυρὰν διαφωνίαν καὶ ἀντίθεσιν εἰς τὴν ἐναντι τῶν Διαμαρτυρομένων «πολιτικῆν» του (Λουκάρεως) καὶ ἐκθέσει ἴδιον πρόγραμμα τοῦ Ὁρθοδοξο - προτεσταντικοῦ διαλόγου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ὁμολογίας του, ἄνευ δὲ παραχωρήσεων πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ

Ὁμότ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν - Ἀκαδημαϊκός

6. Βλ. E. Legrand, Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des Grecs aux XV et XVI siècles, Paris 1903, τ. V, σ. 202-208.

τῆς οὐχὶ πολὺ μακρινῆς ἐποχῆς διὰ τὸν συντάκτην τοῦ ἔργου, τῆς ἐποχῆς τοῦ 'Ιουλιανοῦ τοῦ 'Αποστάτου (361/3), τοῦ καὶ ματαίως ἐπιζητήσαντος τῆς 'Εθνικῆς Θρησκείας καὶ Λατρείας τὴν ἐπαναφορὰν δι' αὐστηροῦ διωγμοῦ τῶν χριστιανῶν, ἰδίᾳ τῆς πρότερον φανατικῆς ἀφωσιωμένης εἰς τὴν Θρησκείαν ταύτην τῆς περιοχῆς τῆς Συροφονικῆς τῆς Παλαιστίνης καὶ μάλιστα τῆς Γάζης, ἥτις μὲ φανατισμὸν ἔτι μεγαλείτερον μετεστράφη εἰς τὸν Χριστιανισμὸν.

"Οτι ὁ Σωζομενὸς πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου, ἐξέθεσα προεισαγωγικῶς πῶς καὶ διατὶ οὗτος ὠρμήθη εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου. Προσθετέα καὶ ταῦτα. Ὁ Σωζομενὸς, ὡς ἱστορικός, γνωρίζει νὰ χρησιμοποιοῦ τὰ βοηθήματά του, ὅπως καὶ τὰς πηγὰς, ἔτι δὲ καὶ τὰς παραδόσεις. Ἐχει μελετήσει τοὺς Ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, ὅπως καὶ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Πατέρας καὶ Διδασκάλους. Ἐχει φυσικὴν καλλιπέπειαν καὶ δεξιότητάν εἰς τὴν ἔκθεσιν, ἥτις ὀρθῶς ἐχαρακτηρίσθη «Ἀσιατικὴ ρητορικὴ τέχνη τοῦ λόγου». Γνωρίζει νὰ κρύπτεται, ἐνῶ ἰδιοποιεῖται τὸ ξένον ὕλικόν. Ἐχει τὴν ἱκανότητα ἐκ τῆς κληρονομίας τῶν παλαιότερων τοῦ συγγραφέων νὰ λαμβάνῃ ὅ,τι χρήσιμον καὶ νὰ τὸ παρουσιάσῃ ὡς ἰδικόν του. Καὶ ὅμως δὲν πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ συμπληρητῆς καὶ κλεπταποδόχος. Ὁ Σωζομενὸς εἶναι τὸ ἄριστον πρότυπον τῆς ἐποχῆς του. Οἱ δ' αἰῶνες μ.Χ. εἶναι οἱ αἰῶνες τῆς διαφωτίσεως καὶ τῆς στερεώσεως τῶν δογμάτων, τῆς Λατρείας καὶ τῶν Ἠθικῶν ἐντολῶν τῆς Εὐαγγελικῆς διδασχῆς. Πολλοὶ συγγραφεῖς δὲν ἐνδιαφέρονται διὰ νὰ αὐτοπροβληθοῦν. Ἰδίᾳ οἱ φορεῖς τῶν ἐπιδράσεων τοῦ μοναχικοῦ καὶ ἀσκητικοῦ πνεύματος. Οὗτοι ἕνα σκοπὸν εἶχον, τὴν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς Πίστεως ἀμυναν καὶ τὴν ἐν ὁρθοδόξῳ πνεύματι ἀπόδειξιν τῶν Ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς διηρμήνευσαν ταύτας οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς ἰσχυροτέραν δὲ ἀπήχησιν καὶ ἐπιβολὴν τῶν ἰδεῶν τούτων, οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς τοῦ Σωζομενοῦ, ἀνωθυμογραφοῦν ἢ ἐπικολοῦν «ψευδεπίγραφον» ὄνομα ἐκ τῆς σεβαστῆς πρωτοχριστιανικῆς Γραμματείας.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω περὶ ἀνωθυμογραφίας, πιστεύω ὅτι δύνανται νὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ εἰς τὸν Σωζομενόν. Ὁλόκληρος ἡ Ἐκκλησιαστικὴ τοῦ Ἱστορίας στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀνωθυμογραφίας. Ἀντιγράφει σχεδὸν ἐν παντὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ συγγραφεῖς, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ οὐδεμίαν πηγὴν. Ἦτο καὶ οὗτος φορεὺς τοῦ ἀσκητικοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του. Τοῦ πνεύματος τοῦ πάππου του Ἰλαρίωνος, ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν διδασκάλων («τῶν γερόντων», ὡς ὀνομάζει τούτους), ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Γάζης, τῆς ἀναδειξάσης πολλοὺς ἀξιολόγους συγγραφεῖς καὶ ἔνθα καὶ οὗτος ἐν νεανικῇ ἡλικίᾳ ἐμαθῆτευσεν.

Προεισαγωγικῶς ἐξέθεσα ἤδη ποῦ στηρίζω τὴν ἔρευνάν μου, ὅτι συντάκτης τοῦ «Διασυρμού»

τῶν «Ἐξω» φιλοσόφων πρέπει νὰ εἶναι ὁ Σωζομενός. Πρὸς περαιτέρω στήριξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου, προσθετέα καὶ τὰ ἀκόλουθα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα: α. Ὁ Σωζομενός εἰς πολλὰ χροφὰ φέρει τὸ πλήρες ὄνομα «Ἐρμείας Σωζομενός, ὁ καὶ Σαλαμίνιος». β. Ἐξήγησα ποῖαν σημασίαν ἔχει ὁ τίτλος οὗτος, λόγῳ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν Σαλαμίνα τῆς Κύπρου, μετὰ τοὺς διωγμοὺς τοῦ 'Ιουλιανοῦ (361/3) ἐναντίον τῶν χριστιανῶν τῆς Γάζης.

γ. Ὁ ἐκχριστιανισμὸς ὅλου τοῦ οἴκου τοῦ πάππου τοῦ Ἰλαρίωνος καὶ ἐπομένως καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Σωζομενοῦ δ. Ἡ βαθυτέρα συγκριτικὴ μελέτη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Σωζομενοῦ μετὰ τοῦ «Διασυρμού», ἀποδεικνύει τὴν αὐτὴν γλωσσικὴν, ὑφολογικὴν, φραστικὴν, ἐννοιολογικὴν, ἐπιχειρηματικὴν τεκμηρίωσιν, μεθοδολογικὴν διάρθρωσιν κλπ., λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν ἐπίσης καὶ τῆς σκοπίμου ἀνωθυμογραφίας, πάντα ταῦτα ἀποδεικνύουν ὅτι πρέπει νὰ εἶναι χωρὶς ἀμφιβολίαν ὁ Σωζομενός καὶ ὁ συντάκτης τοῦ «Διασυρμού». Σὺν ἐπὶ τούτοις, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐρεῦνης μου, ἐπέισθην ὅτι ὁ αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ συντάκτης τοῦ «ψευδωνύμου» φερομένου ἔργου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰουστίνου († 165), τοῦ καὶ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, τοῦ φέροντος τὸν τίτλον ἔργου «Παραίνεσις πρὸς Ἑλληνας» (Cohortatio ad Gentiles). ε. Ἡ σκόπιμος ἀποφυγὴ ἀναφορᾶς εἰς τοὺς Νεοπλατωνικοὺς, ἀφέλετο εἰς τὸ ὅτι ὁ Νεοπλατωνισμὸς οὐτε ἐπίφοβος ἦτο ἀκόμη τότε, οὐτε πολὺ διαδεδομένος εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Γάζης. Τούναντίον ἐθεωρεῖτο, λόγῳ τῶν μυστικοπαθῶν ἰδεῶν του, πλησιέστερος εἰς τὸ ἀσκητικὸν πνεῦμα τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης. Ἐκτὸς τούτου οἱ περισσότεροι τῶν Νεοπλατωνικῶν κατήγοντο ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Γάζης. στ. Ἡ ἐν ἀρχῇ κλητικὴ προσφώνησις «ὡ ἀγαπητοί», ἐπισημαίνει ὅτι ἀπηθύνετο εἰς σπουδαστὰς ἀνωτέρων σπουδῶν, καὶ μάλιστα ἐνώπιος ἐνώπιω, διὸ καὶ καλεῖ τούτους «ἀγαπητοί». Πρόκειται προδήλως περὶ «Σχολικοῦ Ἐγχειριδίου», συνταχθέντος πρὸς προφύλαξιν τῶν νέων ἐκ τῶν εἰσαχθεῖσῶν κακοδόξων διδασκαλιῶν ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ (361/3). ζ. Ἡ ταυτότης τοῦ Σωζομενοῦ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ἀντιπροσωπευομένου ὑπ' αὐτοῦ πνεύματος τῆς Σχολῆς τῆς Γάζης, ὅπερ ἦτο ἀμυντικὸν κατὰ τῶν καινοφανῶν καὶ ὀθνείων φιλοσοφικῶν θεωριῶν τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων Φιλοσόφων. η. Ὁ τίτλος τοῦ «Διασυρμού» μετὰ τοῦ «Ἐρμείου φιλοσόφου», εἴτε προέρχεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ὡς πιστεύω, εἴτε εἶναι προσθήκη ἀντιγραφέως, ἀρχαίου τινὸς ἀντιγραφέως, αὐτοχαρακτηριζομένου δῆθεν τοῦ συγγραφέως ὡς «φιλοσόφου», ἐτέθη διὰ νὰ ἐλκύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀναγνώστων καὶ ἰδίᾳ τῶν σπουδαστῶν τῶν ἀνωτέρων Σχολῶν τῆς Ἐγκυκλίου Παιδείας καὶ οὐχὶ νὰ αὐτοδιαφημισθῇ ὡς πραγματικὸς «φιλόσοφος». θ. Ἐν τελευ-

ταῖον ἐπιχείρημα περὶ τοῦ συντάκτου τοῦ ἔργου, εἶναι καὶ τοῦτο. Οὐδεὶς συγγραφεὺς ὑπάρχει πρὸ τοῦ ε' αἰ. οὔτε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ 'Ιουλιανοῦ, ὅστις θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἀποκρούσῃ ἢ καὶ νὰ ἀναιρέσῃ τὰς ἐναντίον τῶν 'Αρχαίων 'Ελλήνων Φιλοσόφων ἰδέας καὶ νὰ καταπολεμήσῃ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ συγγραφέως τοῦ Διασυρμοῦ. Μόλις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ 'Ιουστιανοῦ (527-565) ὁ Στoβaῖoς πρῶτος —ἀκμάσας περὶ τὴν δ' ἑκατ. ἐκ Στοβῶν τῆς Μακεδονίας καταγόμενος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του— καὶ ὁ ὕστερον Σιμπλικίος —, χριστιανὸς ἀκμάσας τὸν ε' ἢ στ' αἰ. ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ 'Ιουστιανοῦ, μαθητῆς τοῦ 'Αμμωνίου, οὐχὶ τοῦ Νεοπλατωνικοῦ, ἀλλὰ μεταγενεστέρου, ἀκμάσαντος περὶ τὴν ε' ἢ στ' ἑκατ. — 'Ἐγραψε δὲ ὁ Σιμπλικίος «'Υπομνήματα εἰς τὸν 'Αριστοτέλην» καὶ εἰς τὸν 'Ἐπίκουρον. Ὁ Σιμπλικίος ἐκφράζεται μετὰ δριμύτητος καὶ ποίας τινὸς περιφρονησεως περὶ τοῦ ἔργου καὶ τοῦ συντάκτου τοῦ Διασυρμοῦ, λέγων: «Οὐ χρὴ δὲ τοὺς τοσαύτης ἀκούοντας διαφορᾶς νομίζειν ἐναντιολογίας εἶναι ταύτας τῶν φιλοσοφῶντων, ὅπερ τινὲς ταῖς ἱστορικαῖς μόναίς ἀναγραφαῖς ἐντυγχάνοντες καὶ μηδὲν τῶν λεγομένων συνιέντες ὄνειδίξιν ἐπιχειροῦσι καίτοι μυρίοις σχίσμασιν αὐτοὶ κατεσχισμένοι οὐ περὶ τὰς φυσικὰς ἀρχὰς (τούτων γὰρ οὐδὲ ὄναρ ἐπαύουσι, ἀλλὰ περὶ τὴν καθάρειν τῆς θείας ὑπεροχῆς)» (Φυσικά Ι,7α,26, παρὰ Diels, Doxographi graeci XIX. De Hermias Gentilium Philosopher Irrisioe σελ. 259-260). Σχόλιον δὲ τοῦ κώδικος ἀναφερόμενον εἰς τὸν Σιμπλικίον, ἐπισημαίνει: «οὐ καθαιροῦμεν ὡς ἀνθρωπίσαντα λέγοντες τὸν Θεοῦ Λόγον, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκείᾳ μεγαλότητι καὶ περιωπῇ φυλάττοντες προσκυνοῦμεν, ὡς σώσαντα ἡμᾶς δι' ἄφατον ἀγαθότητα».

Εἶναι αὐτονόητον πλέον ὅτι τὸ ἔργον («Διασυρμὸς τῶν 'Εξω φιλοσόφων») συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Σωζομενοῦ, ἔργον ὅπερ πάμπολλα ἐρωτήματα καὶ προβλήματα προσέκαλεσεν εἰς τοὺς παλαιότερους ἐρευνητάς, ἀλλὰ καὶ σήμερον προκαλεῖ δι' ὅλους ἡμᾶς.

'Επιτρέψατέ μοι τώρα θὰ σᾶς ἀναγνώσω μερικὰ ἀποσπάσματα τοῦ Διασυρμοῦ διὰ νὰ σχηματίσῃτε καὶ ὑμεῖς προσωπικὴν ἀντίληψιν τοῦ περιεχομένου του.

'Αρχεται: «Παῦλος ὁ μακάριος ἀπόστολος τοῖς τὴν ἐλκυστάτην λακωνικὴν παροικουῦσι Κορινθίοις γράφων, «ὦ ἀγαπητοί, ἀποφαίνεται λέγων: «ἢ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ», οὐκ ἀσκόπως εἰπὼν· δοκεῖ γὰρ μοι τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι ἀπὸ τῆς τῶν ἀγγέλων ἀποστασίας· δι' ἣν αἰτίαν οὔτε σύμφωνα οὔτε ὁμόλογα οἱ φιλόσοφοι πρὸς ἀλλήλους ἐκτίθενται δόγματα».

«Οἱ μὲν γὰρ φασιν αὐτῶν ψυχὴν εἶναι τὸ πῦρ, οἱ δὲ τὸν ἀέρα (οἱ Στωϊκοί), οἱ δὲ τὸν νοῦν, οἱ δὲ τὴν κίνησιν ('Ἡράκλειτος), οἱ δὲ τὴν ἀναθυμίασιν, οἱ δὲ δύνανται ἀπὸ τῶν ἄστρον ῥέουσιν, οἱ δὲ ἀριθμὸν

κινήτικόν (Πυθαγόρας), οἱ δὲ ὕδωρ γονοποιόν ('Ἰππων), οἱ δὲ στοιχεῖον ἀπὸ στοιχείων, οἱ δὲ ἄρμονίαν (Δείναρχος), οἱ δὲ τὸ αἶμα (Κριτίας), οἱ δὲ τὸ πνεῦμα, οἱ δὲ τὴν μονάδα (Πυθαγόρας), καὶ οἱ παλαιοὶ τὰ ἐναντία· πόσοι λόγοι περὶ τούτων, ἐπιχειρήσεις πόσαι, πόσαι δίκαι σοφιστῶν ἐριζόντων μᾶλλον ἢ τάληθες εὐρισκόντων»;

Καὶ κατωτέρω: «Ταῦτα οὖν τί χρὴ καλεῖν; ὡς μὲν ἐμοὶ δοκεῖ, τερατεῖαν ἢ ἄνοιαν ἢ μανίαν ἢ στάσιν ἢ ὁμοῦ πάντα· εἰ μὲν τάληθες εὐρήξασιν, ὁμονοησάτωσαν ἢ συγκατατιθέσθωσαν, καὶ γὰρ τότε ἄσμενος αὐτοῖς πεισθήσομαι, εἰ δὲ ἀντιστῶσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀνθέλκουσιν ἄλλος ἄλλην φύσιν, ἕτερος δὲ εἰς ἕτερον οὐσίαν, ὕλην δὲ ἐξ ὕλης μεταβάλλουσιν, ὁμολογῶ ἄχθεσθαι τῇ παλιρροίᾳ τῶν πραγμάτων· νῦν μὲν ἀθάνατός εἰμι καὶ γένηθα, νῦν δ' αὖ θνητὸς γίνομαι καὶ δακρύω· ἄρτι δὲ εἰς ἀτόμους διαλύομαι, ὕδωρ γίνομαι, (καὶ) ἀήρ γίνομαι· εἴτα μετ' ὀλίγον οὔτε ἀήρ οὔτε πῦρ, θηρίον με ποιεῖ, ἰχθὺν με ποιεῖ, πάλιν οὖν ἀδελφοὺς ἔχω δελφίνας. ὅταν δὲ ἐμαυτὸν ἴδω, φοβοῦμαι τὸ σῶμα καὶ οὐκ οἶδα ὅπως αὐτὸ καλέσω, ἀνθρωπῶν ἢ κύνᾳ ἢ λύκῳ ἢ ταῦρον ἢ ὄρνιν ἢ ὄφιν ἢ δράκοντα ἢ χίμαιραν· εἰς πάντα γὰρ τὰ θηρία ὑπὸ τῶν φιλοσοφούντων μεταβάλλομαι, χερσαῖα ἐνυδρὰ πτηνὰ πολύμορφα ἄγρια τιθασσά ἄφωνα εὐφωνα ἄλογα λογικά· νήχομαι ἵπταμαι (πέτομαι) ἔρπω θέω καθίζω· ἔτι δὲ Ἐμπεδοκλῆς καὶ θάμνον με ποιεῖ».

«Ὅπου τοίνυν τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν ὁμογενῶς εὐρεῖν οὐχ οἶόν τε τοῖς φιλοσοφοῦσι... Πάνυ γοῦν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς φύσεως ἀνίστανται ἀλλήλοις... ὁ γε μὴν Παρμενίδης καὶ ποιητικοῖς ἔπεσιν ἀνακηρύσσει τὴν οὐσίαν εἶναι καὶ αἰτίον καὶ ἄπειρον καὶ ἀκίνητον καὶ πάντη ὅμοιον... ὁ Παρμενίδης τὸν Ἀναξαγόραν τῆς ἐμῆς (γνώμης) ἐξήλατο». Ἀφοῦ δὲ ἀνέφερον ὀνομαστὶ τὰς γνώμας ὅλων τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, ἦτοι Ἀναξαγόραν, Μέλισσον, Παρμενίδην, Ἀναξίμενην, Ἐμπεδοκλῆν, Πρωταγόραν, Θαλῆν, Ἀναξίμανδρον, Ἀρχέλαον, Ἀριστοτέλην, Φερεκύδην, Λεύκιππον, Δημόκριτον, Ἡράκλειτον, Ἐπίκουρον, Κλεάθην, Καρνεάδην, Κλειτόμαχον, Πυθαγόραν, κατέληξεν:

«Ταῦτα μὲν τοίνυν διεξῆλθον βουλόμενος δεῖξαι τὴν ἐν τοῖς δόγμασιν οὐσαν αὐτῶν ἐναντιότητα καὶ ὡς εἰς ἄπειρον αὐτοῖς καὶ ἀόριστον πρῶσειν ἢ ζήτησις τῶν πραγμάτων καὶ τὸ τέλος αὐτῶν ἀτέκμαρτον καὶ ἄχρηστον, ἔργῳ μὴδενὶ προδήλω καὶ λόγῳ σαφεῖ βεβαιούμενον».

Πρόθεσις ἡμῶν εἶναι νὰ δημοσιεύσωμεν τὸ κείμενον τῆς ἐκδόσεως τοῦ Diels, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπιφέρωμεν τὰς ἀναγκαίας διορθώσεις τοῦ κειμένου, κατόπιν τῆς συγκρίσεως τοῦ ἐκδεδωμένου κειμένου μετὰ τοῦ ἀρχαιότερου κώδικος τῆς Πάτμου 202, σημειοῦντες τὸν κώδικα Πάτμου διὰ τοῦ κεφαλαίου γράμματος Π, τὴν δὲ παλαιότεραν ἔκδοσιν τοῦ Diels διὰ τοῦ κεφαλαίου γράμματος Δ.

'Ἐν ἐπιλόγῳ προσθετέα καὶ ταῦτα. Ἡ σημερινὴ Ἀνακοίνωσις δὲν λύει ὅλα τὰ προβλήματα,

Η ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΒΑΘΥΤΕΡΑΣ ΑΥΤΟΣΥΝΕΙΔΗΣΙΑΣ ΑΥΤΗΣ*

Ἡ ἐξαιρετική σημασία τοῦ θέματος καὶ δὴ καὶ ἡ ἀδιάπτωτος αὐτοῦ ἐπικαιρότης, ἰδιαίτερος μάλιστα κατὰ τὴν σημερινὴν πανήγυριν τῆς ἐορτῆς τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ σπουδαίότης τῆς, ὡς ἔτυχε νὰ διαπιστώσωμεν, ἐλάχιστα γνωστῆς παρ' ἡμῖν εἰσηγήσεως ὑπαγορεύουν τὴν αὐτοσίαν θέσιν τῶν κυριωτέρων αὐτῆς σημείων, τὰ ὁποῖα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Εἰς τὸ ἐρώτημα «ἐὰν ὑπάρχη θεμελιωδῆς ἀρχὴ ἢ οὐσιωδῆς γνώρισμα ἢ κεντρικὴ ἰδέα ἐπὶ τῇ θάσει τῆς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ κατανοηθῇ ἡ οὐσία τῆς Ὁρθοδοξίας»⁴³ ἢ ἀπάντησις εἶναι ὅτι «ὡς ποιαύτη κεντρικὴ ἀρχὴ» εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐμμένει εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ εἰς τὴν εὐσέβειαν τῆς παλαιᾶς ἀδιαιρέτου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ κεντρικὴ δ' αὕτη ἰδέα ἀποτελεῖ καὶ τὸ χαρακτηριστικώτατον αὐτῆς γνώρισμα, ἅμα δὲ παρέχει καὶ τὸν γνώμονα καὶ τὸ κριτήριον τῆς ἀλη-

θείας αὐτῆς, ἐφ' ὅσον αὕτη ἀξιοῖ, ὅτι εἶναι ἡ μόνη πραγματικὴ καὶ νόμιμος συνέχεια τῆς Παλαιᾶς Καθολικῆς Ἐκκλησίας»⁴⁴. «Ἡ πρωτίστη» λοιπὸν «καὶ θεμελιωδῆς ἀρχὴ, ἅμα δὲ καὶ τὸ οὐσιωδῆς γνώρισμα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας γνῶρισμα, εἶναι ἡ σταθερὰ ἐμμονὴ αὐτῆς εἰς τὴν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Καθολικῆς Ἐκκλησίας κληροδοτηθεῖσαν αὐτῇ Ἱεράν Παράδοσιν. Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία εἶναι πράγματι Ἐκκλησία τῆς Παραδόσεως»⁴⁵, μὲ τὴν ἀπαραίτητον θεβαίως διευκρίνησιν ὅτι «ἡ Ἱ. Παράδοσις δὲν ἐκλαμβάνεται ὡς στατικὴ ἀλλ' ὡς δυναμικὴ ἀξία. Ἡ δὲ πίστις εἰς τὴν Ἱ. Παράδοσιν δὲν σημαίνει ἀπλῶς ἀφοσίωσιν εἰς παλαιότερας ἐποχὰς καὶ εἰς ἐξωτερικὴν αὐθεντίαν, ἀλλ' ἀποτελεῖ ζωντανὴν σύνδεσιν μετὰ τοῦ πληρώματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τοῦ παρελθόντος πείρας»⁴⁶.

44. Ἐνθ' ἀν., σελ. 6.

45. Ἐνθ' ἀν.

46. Ἐνθ' ἀν. Ἐν ὑποσημειώσει γίνεται παραπομπὴ εἰς τοὺς G. FLOROWSKY καὶ S. BULGAKOFF. Λίαν χαρακτηριστικὴ δ' εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ συγγρ.: «Ὡς ζῶσα δ' Ἐκκλησία δικαιούται νὰ λογισθῇ οὐχὶ τὸσον ἢ παράγουσα σοφὸς θεολόγους καὶ καλοὺς χριστιανοὺς ἐν καιροῖς εἰρηνικοῖς, ὅσον ἢ ἐκτρέφουσα καὶ ἐμψυχούσα μάρτυρας καὶ ἄλλους ἁγίους, ὧν νέφη ἱκανὰ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία».

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 366 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

43. Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΟΥ, Περί τῶν Θεμελιωδῶν Ἀρχῶν καὶ Γνωρισμάτων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, σελ. 5. Διατηροῦμεν τὰς ὑπογραμμίσεις τοῦ κειμένου.

τὰ ὁποῖα ἐπεσημάνθησαν προεισαγωγικῶς καὶ ἀκόμη τὰ ὅσα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπισημανθοῦν εἰς τὴν σύντομον Ἀνακοίνωσιν. Εὐχὴ καὶ ἐπιθυμία τοῦ ὀμιλητοῦ εἶναι νὰ συνεχίσῃ τὰς Ἀνακοινώσεις, ἀφοῦ ἔχει συγκεντρώσει τὸ σχετικὸν ὕλικόν. Ἐὰν λόγοι ὑγείας δὲν τὸ ἐπιτρέψουν, εὐχομαι ὅπως ὁ Θεὸς ἀναδείξει ἱκανωτέρους τοῦ ὀμιλητοῦ ἐπιστήμονας διὰ νὰ δώσουν τὴν ὀρθὴν λύσιν τῶν ἀναφωσμένων ἐκ τοῦ ἔργου ποικίλων προβλημάτων. Τὸ κατ' ἐμέ, ὁμολογῶ ὅτι αἰσθάνομαι ἐλαττωμένως, ὅχι τὸσον τὰς πνευματικὰς, ὅσον τὰς σωματικὰς μου δυνάμεις, τὰς ὁποίας βλέπω ὅτι ἡμέρα τῆ ἡμέρα ἐξασθενοῦνται.

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ δηλώσω αὐτοεξομολογούμενος, ὅτι ἡ συνείδησις μου μαρτυρεῖ ὅτι εἰς τὸ διάστημα τῶν 44 ἐτῶν δημοσίου βίου εἰς πολλὰς θέσεις τοποθετημένος, ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, τῶν Γυμνασίων, τῆς Ἱεράς Συνόδου πρὸς τακτοποίησιν τῶν Ἀρχείων τῆς, τῆς Διευθύνσεως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Περιοδικῶν ἐπὶ 17 συναπτὰ ἔτη, τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν Παν/μίων Θεσ/κης καὶ Ἀθηνῶν ἐπὶ 30 ἔτη, τὴν ἐπὶ ἓν ἔτος διδασκαλίαν εἰς τὴν

Σχολὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐν Βοστώνῃ τῶν Η.Π.Α., τῆς Γενικῆς Δ/σεως τοῦ ὑπ/γείου Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ Ἐκπαιδεύσεως, τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ Ἰπουργεῖῳ Τύπου τῆς Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ τέλος τῆς Ἀκαδημίας, ἢ συνείδησις λέγω μου μαρτυρεῖ ὅτι ἐπέτελεσα παντοῦ καὶ πάντοτε τὰ καθήκοντά μου μὲ εὐσυνειδησίαν καὶ πραγματικὴν ἀφοσίωσιν, ἂν καὶ συνήντησα πολλάκις οὐκ ὀλίγας ἀντιπαθείας καὶ μισαλλοδοξίας. Πέποιθα πάντως, ὅτι πάντα ταῦτα ὀφείλοντο εἶτε εἰς ἀγνοίαν εἶτε εἰς κακὴν ἐρμηνείαν τῆς στάσεώς μου εἰς ἐκάστην περίπτωσιν καὶ τῆς ἐμμονῆς μου εἰς τὰ πολλὰ κατὰ τὴν ἀλήθειαν μου. Πιστεύω, ὅτι ἡ ἀμείλικτος Ἱστορία θὰ κρίνῃ τὰ ἔργα καὶ τὰς ἡμέρας τοῦ προσκαιροῦ βίου ἐκάστου ἀνθρώπου καὶ ἐμοῦ. Ἐπομένως κριτῆς πάντων ἡμῶν ὁ δικαιοκρίτης Θεός!

(Τέλος)

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ὁμότ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν - Ἀκαδημαϊκός

2) «'Αλλη θεμελιώδης ἀρχή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ μορφολογικῆς ἐπόψεως εἶναι ὁ ἐν αὐτῇ, ὡσπερ καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ, συμμετρικὸς συνδυασμὸς αὐθεντίας καὶ ἐλευθερίας»⁴⁷.

3) «'Απὸ δὲ ἐπόψεως περιεχομένου δύναται νὰ λογισθῇ ὡς θεμελιώδης τῆς Ὁρθοδοξίας ἀρχή ἡ ἐν αὐτῇ ἔντονος ἀνάδειξις τῆς ἐναγθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ δὴ καὶ τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ, πρὸς ἃ ἀνταποκρίνεται ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου⁴⁸ ὡς ἕτερον κύριον γνώρισμα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας». «Ἐντεῦθεν πρὸς τοὺς ἄλλοις ἐξηγείται... ὅτι ἡ μαγίστη καὶ λαμπροτάτη τῶν ἑορτῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἑορτὴ ἑορτῶν καὶ πανηγύρις πανηγύρεων εἶναι τὸ «Πάσχα Κυρίου»⁴⁹ δι' οὗ ἐκ θαλάτου πρὸς ζωὴν καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεθίβασε' καὶ «διὰ πάθους τὸ θνητὸν ἀφθαρσίας ἐνδύει εὐπρέπειαν»⁵⁰.

4) «'Άλλο κύριον γνώρισμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ ἐπόψεως περιεχομένου εἶναι ἡ ἐν αὐτῇ ἰσχυρὰ ἀνάδειξις τῆς τε παροδικότητος τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου ἐπὶ τῇ ἀποδιέψει εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ ἡ πρὸς ταύτην συναφῆς ζωηρὰ δια-

(Ἐνθ' ἄν.). Καὶ περαιτέρω «'Αποτελεῖ ἄλλωστε ἡ Ἱερὰ Παράδοσις ἓνα ἐκ τῶν σπουδαιότερων συνεκτικῶν δεσμῶν τῶν συνδεόντων ἀδιαρρήτως τὴν στρατευομένην μετὰ τῆς θριαμβεύουσας Ἐκκλησίας» (Ἐνθ' ἄν., σελ. 8).

47. Ἐνθ' ἄν., σελ. 8. Βλπ. τοῦ αὐτοῦ, Ἀθηνῶν καὶ Ἐλευθερίας ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»), Ἀθῆναι 1931. Ἐπίσης βλπ. τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἔννοια τοῦ Δόγματος ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας»), Ἀθῆναι 1958 (ἐξεδόθη γαλλιστὶ τὸ 1955).

48. Βλ. τοῦ αὐτοῦ, Die Lehre der Orthodoxen Kirche über die Theosis des Menschen (ἐν: Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Akademie voor Wetenschappen... van België, Klasse der Letteren, Jaarg. XXIII, 1961, (ἀνάτυπον), Brussel 1961. Ἡ περὶ Θεώσεως τοῦ Ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας (ἀνάτυπον ἐκ «Θεολογίας»), Ἀθῆναι 1971. Πρβλ. Α. ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Ἡ περὶ Θεώσεως τοῦ Ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Ἑλλήνων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μέχρις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἀθῆναι 1956. Πρβλ. ὁμοίως καὶ Κ. Ε. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ, Θεολογία καὶ Θεώσις (ἐν: Προσβάσεις, σελ. 13-17) Ἀθῆναι 1979, ἰδίᾳ σελ. 16 ἔνθα ὑποστηρίζει ὅτι: «Κοινωνία τοῦ Θεοῦ, ἧτοι θεολογία εἶναι ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θεολογία δὲν εἶναι μία μονομερῆς διανοητικὴ-λογιστικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ συναντήσει τῆς πραγματικότητος, ἀλλ' ἡ πραγματικότης, δηλ. ἡ πραγματώσις τῶν ἀξιών εἰς τὴν ζωὴν. Θεολογία εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν αὐθεντικότητά της, δηλ. ἡ θέωσις».

49. Βλπ. τοῦ αὐτοῦ, La Résurrection du Christ dans l'Église Orthodoxe (ἐν: Irénikon, 26, σελ. 3-16) 1953 καὶ ἑλληνιστὶ Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας») 1953, β' ἐκδοσις ἐπιρρημένη, Ἀθῆναι 1966.

50. Περὶ τῶν θεμελιωδῶν Ἀρχῶν..., σελ. 8 ἐξ.

τήρησις τῆς ἀρχηγόνου ἐσχατολογικῆς ἰδέας⁵¹. Τὸ δὲ γνώρισμα τοῦτο ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀναδείξεως τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν Χριστῷ, προσδίδει εἰς τὴν εὐσέθειαν αὐτῆς χρώμα ἀσκητικὸν καὶ μυστικὸν⁵². «Ἡ ἐν αὐτῇ ἰσχυρὰ ἀνάδειξις τοῦ ἐπεινεῖν καὶ τῆς αἰωνιότητος, ὁδὸς δ' εἰπεῖν καὶ ὁ ὑπερκόσμιος αὐτῆς χαρακτήρ, προσιδιάζουσιν εἰς τὸν ἀρχαῖον καὶ δὴ καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχέγονον Χριστιανισμόν»⁵³.

5) «Θεμελιώδης ἀρχή καὶ κύριον γνώρισμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ ἐπόψεως περιεχομένου εἶναι ἡ κατ' ἀποφυγὴν τῶν ἀκροτήτων τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἀναγνώρισις τῶν εἰς τοὺς λαϊκοὺς προσιδιάζοντων δικαιομάτων ἐν ὄλῳ τῷ ἐκκλησιαστικῷ βίῳ⁵⁴, ἄνευ παρα-

51. Βλπ. τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Προσοδικία τῆς Β' Παρουσίας ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Λατρείᾳ, Ἀθῆναι 1969.

52. Περὶ τῶν Θεμελιωδῶν Ἀρχῶν..., σελ. 10. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ τὸ γνωστὸν ἔργον τοῦ VLADIMIR LOSSKY, Ἡ Μυστικὴ Θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1973² (Μετάφρασις ΣΤ. ΠΛΕΥΡΑΚΗ). Βλπ. ἐπίσης τὸ «ἀκύκλειον ἄσμαν» τοῦ Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Μυστικισμὸς-Ἀποφατισμὸς. Καταφατικὴ Θεολογία, Τεύχος Α', Ἀθῆναι 1974, τεύχος Β', Ἀθῆναι 1975.

53. Ἐνθ' ἄν. Ἐπισημαίνει δὲ ὅτι «ὁ ἀσκητικὸς καὶ μυστικὸς χαρακτήρ, ὅστις δὲν ἀπέτρεψε τὴν παλαιὰν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς γνωστῆς καὶ ἀγνώστου κοινωνικῆς αὐτῆς δράσεως καὶ τῶν πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν πολιτισμὸν πολυτιμῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῆς, δὲν ἠμπόδισε οὐδὲ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀπὸ τοῦ νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς λαοὺς αὐτῆς, πρὸς ταῖς θρησκευτικαῖς, καὶ τοιαύτας ἀνεκτιμῆτους κοινωνικὰς καὶ ἐπολιτιστικὰς καὶ ἐθνικὰς ὑπηρεσίας, ὥστε οἱ λαοὶ οὗτοι νὰ θεωρῶσι καὶ ἀποκαλῶσιν αὐτὴν «μητέρα» (ἐνθ' ἄν., σελ. 11-12).

54. Καὶ ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου θέματος ἐπληθύνθη διεξοδικώτερον ὁ Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ, Περὶ τοῦ Βασιλείου Ἱεράτευμα (ἐν: Ἀρχηγὸς Παλαμῶν) τ. 38, σελ. 5-15 καὶ ἀνάτυπον) Θεσσαλονίκη 1955, τοῦ αὐτοῦ, Ἡ θέσις τοῦ Λαϊκοῦ στοιχείου ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν Ποιμένων του (ἐν: Ἀναμόρφωσις) 1957, σελ. 8-10, δεχθεὶς λόγῳ τῶν ἀκραιφνῶν ὀρθοδόξων θέσεών του ἐπιθέσεις σφοδρὰς μὲν πλὴν ἄνευ θεολογικῶν ἐρεισμάτων. Ἐντονωτέρων καὶ ἐν Ἰ. Συνόδῳ ἀντίδρασιν, ἐπίσης ὁμοίως ἀσπρήκτον θεολογικῶς, συνήτησεν ὁ καὶ ἐν προκειμένῳ πρωτοπορῶν Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Οἱ Λαϊκοὶ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ (ἐν: Ἐκκλησία) Ἀθῆναι 1931, τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Βασιλεῖον Ἱεράτευμα κατὰ τὴν σύγχρονον διδασκαλίαν τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας (ἀνάτυπον), Ἀθῆναι 1953, τοῦ αὐτοῦ, Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Λαοῦ ἐν τῇ Ἐκλογῇ τῶν Ἐπισκόπων (ἀνάτυπον), Ἀθῆναι 1955, πρὸς πικρὰς δὲ τοῦ αὐτοῦ, Οἱ Λαϊκοὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ Βασιλεῖον Ἱεράτευμα, Ἀθῆναι 1957, πρβλ. ἐπίσης τοῦ αὐτοῦ, L' Audition de l' Anaphore Eucharistique par le Peuple (ἐν: L' Église et les Églises, τόμ. II, σελ. 207-220 καὶ ἀνάτυπον), Chevetogne 1955. Περαιτέρω βλπ. ἹΕΡΩΝΥΜΟΥ ΚΟΤΣΩΝΗ (μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν), Ἡ θέσις τῶν Λαϊκῶν ἐντὸς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὄργανισμοῦ, Ἀθῆναι 1955. Τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀπόψεις του διετύπωσε βραδύτερον καὶ ὁ Ι. Ν. ΚΑΡΜΠΗΣ, «Πληροστέρα Συμμετοχὴ τοῦ Λαϊκοῦ Στοιχείου ἐν τῇ Λατρευτικῇ καὶ τῇ ἄλλῃ Ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας», Ἀθῆναι 1973, τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Θέσις καὶ ἡ Διακονία τῶν Λαϊκῶν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ (ἐν: «Θεολογία», ἀνάτυπον), Ἀθῆ-

γνωρίσεως τῆς τῷ Σώματι τῆς Ἐκκλησίας ὑπερεχούσης θέσεως τοῦ κλήρου, μάλιστα τῶν ἐπισκόπων, καὶ διὰ διατηρήσεως τοῦ ἱεραρχικοῦ χαρακτήρος, ὃν ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος προσέλαβεν ἡ Ἐκκλησία. Ἐνταῦθα δὲ τυγχάνει ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ὡς θεματοφύλαξ τῆς Ὀρθοδοξίας θεωρεῖται ὁ ὁρθόδοξος λαός. Φύλαξ τῆς Ὀρθοδοξίας τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, τοὔτεστιν ὁ Ὀρθόδοξος Λαὸς αὐτός ἐστι' κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐγκυκλίου τῶν Ὀρθοδόξων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς τοῦ 1848⁵⁵. «Θεὸν ὁ λ ο ς ὁ λαὸς ἀποτελεῖ τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἧς ἡ φ ω γ ῆ καὶ τὸ ὄ ρ γ α ν ο ν εἶ ν α ι ἡ Ἰ ε ρ α ρ χ ι α»⁵⁶. «Τὴν ἀνωτάτην αὐθεντίαν ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, ἡ οἰκουμενικότης τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἔχη ἀναγνωρισθῆ καὶ μαρτυρηθῆ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς ὅλης Ἐκκλησίας. Ἐν ἄλλοις λόγοις τὸ ἐξωτερικὸν τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου κριτήριον εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἀποφάνσεων αὐτῆς ὑπὸ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, ἧτις ἐπομένως τυγχάνει ἡ μόνη κατ' οὐσίαν ἀλάθητος αὐθεντία ἐν τῇ Ὀρθοδοξίᾳ»⁵⁷. «Ὅτι δὲ οἱ Λ α ῖ κ ο ἶ ⁵⁸ ἀποτελοῦσι οὐσιῶδες μέρος τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον ἀντίληψιν, κατανοεῖται καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν ἐν τῇ Λ α τ ρ ε ῖ α, καθ' ὅσον οὔτε ἡ Θεία Λειτουργία οὔτε τὰ Ἱερά Μυστήρια δύνανται νὰ τελεσθῶσιν ἐν ἀπουσίᾳ Λαϊκῶν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐ κ λ ο γ ῆ γ τ ῶ ν Κ λ η ρ ι κ ῶ ν καὶ ἐν τῇ δ ι ο ι κ ῆ σ ε ι τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ διαδραματίζῃ τὸ λαϊκὸν στοιχεῖον σπουδαῖον μέρος, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς Ὀρθοδοξίας»⁵⁹.

ναὶ 1976. Βεβαίως τὰς ἐν προκειμένῳ θέσεις του ἐμπεριέλαβεν εἰς τὸ περισοῦδαςτον ἔργον του: Δογματικῆς τμήμα Β'. Ὀρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, Ἀθήναι 1973, σελ. 430 ἐξ. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ἐνταῦθα ὅτι πρωτοπόρος ὑπῆρξεν ἐπὶ τοῦ θέματος ὁ ἐγκριτος Καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ, Οἱ Λαϊκοὶ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ (ἐν: «Ἐκκλησία» τόμ. 8, 1930, σελ. 385-386, 401-404).

55. I. N. KAPMIPH, Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα..., τόμ. Π', Ἐνότης XX, § 17, σελ. 920. Συμφώνως πρὸς τὴν ἔκδοσιν ταύτην τὸ σχετικὸν χωρίον ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ἐπειτα παρ' ἡμῖν οὔτε Πατριάρχαι οὔτε Σύνοδοι, ἐδυνήθησαν ποτε εἰσαγαγεῖν νέα, διότι ὁ ὑπερασπιστῆς τῆς θρησκείας ἐστὶν αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἧτοι αὐτὸς ὁ λαός, ὅστις ἐθέλει τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ αἰωνίως ἀμετάβλητον καὶ ὁμοειδὲς τῷ τῶν Πατέρων αὐτοῦ»...

56. Περὶ τῶν Θεμελιωδῶν Ἀρχῶν..., σελ. 12.

57. Ἐνθ' ἄν., σελ. 12-13. Πρβλ. ἐν προκειμένῳ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΣΤ. ΧΑΡΚΙΑΝΑΚΙ, Περὶ τοῦ Ἀλάθητου τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Θεολογίᾳ, Ἀθήναι 1965.

58. Βλπ. ὑποσημ. 54.

59. Ἐνθ' ἄν., σελ. 13. Ἐκεῖ ὑπογραμμίζει ἐπίσης ὅτι: «Ὅπου δὲ δὲν ἀναγνωρίζονται τὰ δικαιώματα ταῦτα τῶν Λαϊκῶν, ἐκεῖ πρόκειται βεβαίως περὶ ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τοῦ

6) «Τέλος θεμελιώδης ἀρχῆ καὶ οὐσιῶδες τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας γνῶρισμα εἶναι τὸ σ υ ν ο δ ι κ ὸ ν σ ὄ σ τ η μ α ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἐπὶ μέρους τμημάτων καὶ τοῦ συνόλου αὐτῆς... Ἡ ὑψίστη καὶ αὐθεντικὴ διοικητικὴ ἀρχὴ παραμένει: ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος»⁶⁰.

7) «Τὸ κύριον τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας γνῶρισμα ἦτο ἡ 'οἰκουμενικότης', ἡ 'καθολικότης'»⁶¹.

Ἐξ ἄλλου παραλλήλως πρὸς τὰς μόλις ἐκτεθείσας θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρέπει, νομίζομεν, νὰ θεωρηθῶν καὶ ἔκτυπὰ τινὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οὐσιῶδη, τὰ ὁποῖα, βεβαίως, σχετιζόμενα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον πρὸς ἐκεῖνα, συμβάλλουν ὁπωσδήποτε καὶ αὐτὰ εἰς τὴν αὐθεντικωτέραν σκιαγράφειν τῆς φ υ σ ι ο γ γ ω μ ῖ α ς τ ῆ ς Ὀ ρ θ ο δ ο ξ ῖ α ς καὶ ἐκφράζουσι πιστότερον τὴν ἐντὸς τοῦ συγχρόνου χριστιανικοῦ κόσμου μεγαλειώδη ἰδιαιτερότητά της. Ἐντεῦθεν λοιπὸν κρίνεται ἀναγκαῖα ἡ ἔστω καὶ λακωνικὴ ἐπισήμανσις τῶν σπουδαιότερων μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι, τοῦλάχιστον κατὰ τὰ κύρια σημεῖα των, ὑπάρχουν ταῦτα εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν καὶ τὰ ἐκκληρονόμησεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Τοιαῦτα δὲ καθ' ἡμᾶς εἶναι»⁶²:

α) Ἡ κυρίαρχος θέσις τοῦ Ἀγίου Πνεύματος εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία παραμένει ἡ αὐτὴ εἰς μόνην τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Αὐτὴ πρᾶγματι ζῆ εἰς Χριστὸν ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι, ἐφ' ὅσον κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ»⁶³. Ἡ ἰδιαίτατα ἀνεπτυγμένη Ὀ ρ θ ὸ δ ο ξ ο ς Π ν ε υ μ α τ ο λ ο γ ῖ α ⁶⁴ διεμορφώθη ἐπὶ τῇ δάσει τῆς Ἀγ.

γνωστοῦ πνεύματος τῆς Ὀρθοδοξίας πρὸς τὴν ἱεροκρατικὴν κατεύθυνσιν...». Περαιτέρω δὲ ἐπισημαίνει: «Ὡς λείψανον δέ, ἕμα καὶ τεκμήριον τῆς συμμετοχῆς τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἱεροῦ κλήρου, συμφώνως πρὸς τὴν ὁρθόδοξον ἐκδοχὴν, δύναται νὰ λογισθῆ τὸ ἔθιμον τοῦ νὰ ἐκφράξῃ ὁ Λαὸς κατὰ τὴν χειροτονίαν κληρικῶν διὰ τῆς ἀναφωνήσεως 'ἄξιος' τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ αὐτῶν».

60. Ἐνθ' ἄν., σελ. 13-14. Πρβλ. I. N. KAPMIPH, Ὀρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σελ. 518 ἐξ.

61. Ἐνθ' ἄν., σελ. 14.

62. Ἄς ἐπιτραπῆ νὰ ἐπιναλάβωμεν ὅτι τὰ ἐφεξῆς σημειούμενα ἀποτελοῦν ἀπλὴν καταγραφὴν ἐκτύπων τινῶν ἰδιαίτερον χαρακτηριστικῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς πενιχρὰ συμβολὴ εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς αὐτοσυνειδήσεως της.

63. Α' Κορ. 12,3.

64. Προχείρως πρβλ. ἐνταῦθα PAUL EVDOKIMOV, Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα στὴν Ὀρθόδοξον Παράδοξον, Θεσσαλονίκη 1964 (μεταφρ. ΣΤ. ΠΑΕΥΡΑΚΗ). Ἰδιαίτερας μνείας ἄξιαι εἶναι ἡ τοσοῦτον ἀξιόλογος πρωτοβουλία τοῦ ὑπὸ τὸν ἀείμνη-

Γραφής και της 'Αποστολικής Παραδόσεως υπ' αυτών των Θεοφόρων Πατέρων, των Μ. Φωτίου και Γρηγορίου του Παλαμά, βεβαίως, συμπεριλαμβανομένων. Κι ναιτίαι δὲ αὕτη ἐντὸς τῆς Τριαδολογίας⁶⁵ τῶν Οἰκουμηνικῶν Συνόδων, εἰς τὴν ὁποίαν Τριαδολογίαν ἐμμένουσα ἡ 'Ορθόδοξος 'Εκκλησία ἀπέφυγεν ἀπολύτως καὶ ἀπέκρουσεν ἐπιτυχῶς⁶⁶ πᾶσαν μονομερῆ εἰς τὰ ἄκρα ἐξαρσιν ἐνός τῶν Πρσωπῶν τῆς 'Αγ. Τριάδος. 'Εν-

μνηστον Καθηγητὴν ΙΩΑΝΝΗΝ Β. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ὁμίλου νέων Θεολόγων τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ τινος Ρωμαιοκαθολικοῦ νὰ ἀσχοληθῆ ἐπιστημονικῶς κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1969-1970 μετ' τὴν περὶ 'Αγίου Πνεύματος διδασκαλίαν τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἀκολούθως τὰς γενόμενάς εἰσηγήσεις εἰς τόμον ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Τὸ 'Αγιον Πνεῦμα», Θεσσαλονίκη 1971. Θεωροῦντες ἀναγκαίαν τὴν μεταξὺ τῶν θεολόγων εὐρύτεραν δημοσιότητα τῆς λαμπρᾶς καὶ πρωτοπόρου ἐν προκειμένῳ προσπάθειάς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἑλλαδικῆς 'Εκκλησίας παραθέτομεν τὸν ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέροντος πίνακα περιεχομένου τοῦ τόμου ἐκείνου: Ι. Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, Πρόλογος, Α' 'Ἡ Διδασκαλία τῆς Κ. Διαθήκης περὶ τοῦ 'Αγίου Πνεύματος: Β. Π. ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥ, 'Ἡ περὶ τοῦ 'Αγίου Πνεύματος διδασκαλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, Ι. Δ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ, Χαρίσματα τοῦ 'Αγίου Πνεύματος καὶ 'Αξιώματα τῆς 'Εκκλησίας. Β' Τὸ 'Αγιον Πνεῦμα εἰς τὴν Ζωὴν τῆς 'Εκκλησίας καὶ εἰς τὴν Θεολογίαν: Π. ΛΙΔΑΙΑΜΠΗ, 'Ἡ Χριστολογικὴ καὶ Πνευματολογικὴ διάστασις τῆς 'Εκκλησίας, Α. Κ. ΘΕΟΧΑΡΗ, 'Ἡ Θεολογία ὡς συνέχεια τῆς ἐν 'Αγίῳ Πνεύματι ἀποκαλύψεως καὶ ὡς μέσον ἀξίωσης τῆς 'Εκκλησίας, Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, 'Ἡ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ 'Αγίου Πνεύματος διδασκαλία Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, Ι. ΝΤΥΜΟΝ, Αἱ σύγχρονοι τάσεις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Πνευματολογίας, Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Τὸ 'Αγιον Πνεῦμα ἐν τῇ λειτουργικῇ ζωῇ τῆς 'Εκκλησίας, Θ. Μ. ΠΡΟΒΑΤΑΚΗ, Τὸ 'Αγιον Πνεῦμα εἰς τὴν 'Ορθόδοξον Ζωγραφικὴν. Γ' 'Ενέργεια τοῦ 'Αγίου Πνεύματος ἐκτὸς τῆς 'Εκκλησίας καὶ σύγχρονοι Πνευματολογικαὶ 'Αντιλήψεις: Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, 'Ἡ ἐπενέργεια τοῦ 'Αγίου Πνεύματος εἰς τὴν φυσικὴν καὶ ἱστορικὴν πραγματικότητα, Θ. Ν. ΖΗΣΗ, 'Ἡ ἐκτὸς τῆς 'Εκκλησίας δράσις τοῦ 'Αγίου Πνεύματος, Κ. Κ. ΠΑΠΟΥΛΑΙΔΗ, Σοφιστολογία καὶ Πνευματολογία ὑπὸ S. Boulgakoff καὶ V. Lossky. Ὡς ἤτο δὲ παράλειψις νὰ μὴ ἀναφερθῶμεν καὶ εἰς τὴν ἐτέραν τοῦ 1970 ἀξιότιμον προσπάθειαν τῆς «Συνάξεως 'Ορθοδόξων Θεολόγων» ὑπὸ τὸν Καθηγητὴν Σ. ΑΓΟΥΡΙΔΗΝ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπεμνήθη τῆς ἐκδόσεως τῶν σχετικῶν εἰσηγήσεων εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον: Περὶ τοῦ 'Αγίου Πνεύματος, Ἀθῆναι 1971 καὶ τὰ ἐξῆς περιεχόμενα: Σ. ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ, Πρόλογος, ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΡΑΝΤΟΒΙΤΣ, 'Ο Τριαδολογικὸς χαρακτὴρ τῆς 'Ορθοδόξου Πνευματολογίας, Σ. ΑΓΟΥΡΙΔΟΥ, Filioque. 'Ἡ σημασία τῶν θεολογικῶν διαφορῶν διὰ τὴν ζωὴν τῆς 'Εκκλησίας, Μ. ΚΑΡΔΑΜΑΚΗ, 'Ἡ φανέρωσις τοῦ Παρακλήτου εἰς τὸ ἔργον τῆς Θείας Οἰκονομίας — Τὸ 'Αγιον Πνεῦμα καὶ ἡ θέωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ΙΩΑΝ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ, 'Ἡ θεολογικὴ σημασία τῆς Πεντηκοστῆς, Ν. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, βλ. ἀν., ΚΩΝΣΤ. ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ, Χάρις, Χαρίσματα καὶ 'Αξιώματα.

65. Βλπ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Δ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ, 'Ἡ Οὐσία καὶ τὸ Πολίτευμα τῆς 'Εκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀθῆναι 1958, κεφ. Δ', 'Ἡ 'Αγία Τριάς ὑπεράτατη Ἀρχὴ τῆς 'Εκκλησίας, σελ. 125 ἐξ., ἰδίαι δὲ § 4. Τὸ 'Αγιον Πνεῦμα ὡς ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ζωοποιὸς ἀρχὴ τῆς 'Εκκλησίας, σελ. 135 ἐξ. Πρβλ. ἐπίσης ΑΜΦ. ΡΑΝΤΟΒΙΤΣ, μν. ἔργ.

66. 'Εντεῦθεν ἐπεδείχθη ἡ δέουσα εὐαισθησία καὶ σθεναρὰ ἀντίδρασις ἐκ μέρους τῶν 'Ορθοδόξων, εὐθύς ὡς ἀντελήφθησαν τὴν ἀπόκλισην τῆς Δυτικῆς 'Εκκλησίας ἀπὸ τῆς Τριαδολογίας τῶν Οἰκουμηνικῶν Συνόδων διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Filioque. Προχείρως πρβλ. ΑΜΦ. ΡΑΝΤΟΒΙΤΣ, μν. ἔργ.

τεῦθεν λοιπὸν οὐδέποτε κατέληξεν ἡ Χριστολογία τῆς εἰς Χριστομονισμόν ἢ ἡ Πνευματολογία τῆς εἰς Πνευματομονισμόν. Μάλιστα δὲ εἰς τὴν 'Ορθόδοξον 'Εκκλησίαν ἐξαίρεται πάντοτε παραλλήλως ἢ ἰδιαίτερος σπουδαία σημασία τοῦ Κυρίου 'Ιησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ 'Αγίου Πνεύματος⁶⁷.

Πρέπει δὲ, πρὶν χωρῆσωμεν εἰς τὰ ἐπόμενα, νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν 'Ορθόδοξον διδασκαλίαν ἡ Θεοσύστατος, Θεοσυνητήτος καὶ θεοῦσα 'Εκκλησία, διοῦσα ἀδιακόπως καθ' ἐκάστην ἡμέραν διὰ τῶν Μυστηρίων τὸ γεγονός τῆς Πεντηκοστῆς εἶναι ἐξ ἴσου ἡ 'Εκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ 'Εκκλησία τοῦ 'Αγίου Πνεύματος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ μέλη αὐτῆς εἶναι ἐν δυνάμει Χριστοφόρα καὶ Πνευματοφόρα⁶⁸.

Παρέλκει, πιστεύομεν, νὰ τονισθῆ ὅτι ἡ κυρίαρχος θέσις τοῦ 'Αγίου Πνεύματος εἰς τὴν 'Ορθόδοξον 'Εκκλησίαν ἐξηγεῖ ἀσφαλῶς, ὅχι μόνον διατὶ αὕτη, πέρα τῆς πανηγύρεως τῆς Πεντηκοστῆς, ἀφιέρωσε καὶ ἀποκλειστικὴν ἡμέραν, τὴν ἐπομένην ἐκείνης, διὰ τὸν ἰδιαίτερον πανηγυρισμὸν τοῦ 'Αγίου Πνεύματος, πρὸς τὸ ὁποῖον μάλιστα συνεχεῖς εἶναι αἱ ἐπικλήσεις καὶ πάμπολλοι οἱ ὕμνοι, αἱ προσευχαί⁶⁹ κ.λπ., ἀλλὰ καὶ διατὶ ἡ ὕμνογραφία⁷⁰ τῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἀμιλλᾶται τὰ λειτουργικὰ τῆς κείμενα εἰς ἔκτασι, ποσότητα καὶ συχνότητα ἀναφορᾶς εἰς τὸ 'Αγιον Πνεῦμα, ἐνῶ εἰς ἀμφότερα ταῦτα ἐκφράζονται μετὰ πληρότητος καὶ ἀκριβείας αἱ κυριώτεροι πτυχαὶ τῆς μοναδικῆς καὶ μεγαλειώδους 'Ορθοδόξου Πνευματολογίας. Εἴθε αὕτη νὰ ἐκκαύσῃ ἔτι ἐντονώτερον τὸν ἐρευνητικὸν ζήλον τῶν θεολογούν-

67. Πρβλ. ΝΙΚ. Α. ΝΗΣΙΩΤΟΥ, Die Theologie der Ostkirche im ökumenischen Dialog. Kirche und Welt in Orthodoxer Sicht, Stuttgart 1968, τὸ χαρακτηριστικὸν κεφαλ. Ι, 2 Die pneumatologische Christologie als Voraussetzung der Ekklesiologie, σελ. 64 ἐξ.

68. Βλπ. ὅσα σπουδαῖα ἐπιγραμματικῶς ἐκθέτει σχετικῶς ὁ πνευματικὸς ἡγεμὼν τῆς νεωτέρας Θεολογίας τῆς ἀδελφῆς 'Ορθοδόξου Σερβικῆς 'Εκκλησίας π. ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ ΠΟΠΟΒΙΤΣ, Ἀνθρώπος καὶ Θεάνθρωπος. Μελετήματα 'Ορθοδόξου Θεολογίας, Ἀθῆναι 1969 (μεταφρ. π. Α. ΓΙΕΒΤΙΤΣ) εἰς τὰ «Κεφάλαια 'Εκκλησιολογικά», σελ. 163 ἐξ., ἰδίαι § 7 ἐξ. σελ. 165 καὶ τὴν τοσοῦτον χαρακτηριστικὴν παρατήρησίν του: «'Οντως, τυγχάνει ἀναμφίβολον, ὅτι μόνον διὰ τοῦ 'Αγίου Πνεύματος γίνεται κανεὶς Χριστιανός. Διότι ἐκεῖ ὅπου εἶναι τὸ 'Αγιον Πνεῦμα, ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ Χριστός· ἐκεῖ δ' ὅπου εἶναι ὁ Χριστός, ἐκεῖ εἶναι καὶ τὸ 'Αγιον Πνεῦμα, ἐκεῖ, μετ' ἑμὴν λέξιν, εἶναι καὶ ὅλη (ἡ) 'Αγία Τριάς. 'Εξ Αὐτῆς δὲ καὶ ἐν Αὐτῇ εἶναι τὰ πάντα». (σελ. 168 § 10).

69. Εὐρύτατα, ὡς γνωστόν, ἐν χρήσει εἶναι τὸ περίφημον δοξασιτικὸν τῶν αἰῶνων τῆς Πεντηκοστῆς: «Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας...».

70. Ἀποκορύφωμα, βεβαίως, τῆς περὶ τοῦ 'Αγίου Πνεύματος ὕμνογραφίας ἀποτελοῦν οἱ δογματικοὶ ὕμνοι τῆς ἐορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ τελευταῖον ἰδιόμελον τῶν αἰῶνων: «Τὸ Πνεῦμα τὸ 'Αγιον Φῶς καὶ Ζωή, καὶ ζῶσα Πηγὴ νοερά· ... Θεὸς καὶ θεοποιούν... λαλοῦν, ἐνεργοῦν, διαιροῦν τὰ χαρίσματα...».

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΑΤΗΧΗΣΗ(*)

β) Ἡ διέλευση ἀπὸ τὰ στάδια τῆς πνευματικῆς τελειώσεως ποὺ εἶναι, ὅπως ἀναφέραμε, ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς, ὁ φωτισμὸς τοῦ νοῦ καὶ ἡ θέωση, γίνεται τόσο μὲ τὰ μυστήρια, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀσκητικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. "Ἄλλωστε αὐτὸν τὸν συνδυασμὸ βλέπουμε σὲ ὅλη τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ Μυστήρια προϋποθέτουν τὴν ἀσκήση, ποὺ εἶναι ἡ εὐαγγελικὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀσκήση ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν μυστηριακὴ ζωὴ. Δὲν μποροῦμε νὰ νοιώσουμε τὴν θεία Εὐχαριστία ἔξω ἀπὸ τὴν προσπάθεια καθάρσεως τῆς καρδιάς καὶ τὸν φωτισμὸ τοῦ νοῦ. Τὸ λέγω αὐτὸ γιατί στὴν ἐποχὴ μας ἔχει ἀναπτυχθῆ στὸ ἔπακρο ἡ Εὐχαριστιολογία καὶ ἡ Ἐκκλησιολογία. Γίνεται δηλαδὴ μεγάλη ἀνάλυση τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας ἀποκεκομμένη ὅμως ἀπὸ τὴν ἀσκητικὴ ζωὴ, ὅπως τὴν περιγράφουν οἱ ἅγιοι Πατέρες. Ἄλλὰ αὐτὸ εἶναι μιὰ στοχαστικὴ ἀνάλυση. Ἡ Ὁρθόδοξη Κατήχηση βοηθᾷ τὸν κατηχούμενο νὰ διώγῃ ὅσο μπορεῖ περισσότερο καὶ καλύτερα τὰ μυστήρια σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ὀρθόδοξη ἀσκήση.

γ) Τὰ προηγούμενα μᾶς δίδουν τὴν εὐκαιρία νὰ τονίσουμε ὅτι ἀπαιτεῖται ἡ διοργάνωση τῆς Ἐνοριακῆς ζωῆς. Ἡ Ἐνορία εἶναι, ὅπως ἴσως, τὸ κῦτταρο

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 368 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

των⁷¹ μὲ τὸν φωτισμὸν, θεβαίως, τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πάντοτε παρόντος καὶ δὴ καὶ ἐνοικοῦντος, ζωοποιούντος, διδάσκοντος, ὀρθοτομοῦντος, ἀπὸ πάσης κηλίδος καθαιρόντος, ἀγιάζοντος, εἰς ἐν σῶμα μὲ τὸν Χριστὸν ἐνοῦντος καὶ ἐν Χριστῷ θεοῦντος τοὺς ἐπὶ μέρους πιστοὺς Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ καὶ ἀξίους ποιμένας, οἰκονόμους τῆς Χάριτος τῶν Μυστηρίων, ἀλλὰ καὶ ἀφωσιωμένους λαϊκοὺς θεολόγους ἀναδεικνύοντος⁷².

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚ. Π. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

71. «Ἡ Θεολογία εἶναι εἰς τὴν τελευταίαν τῆς φάσιν, εἰς τὴν ὑψηλὴν τῆς ὑπόστασιν, Πνευματολογικὴ, Χαρismaticὴ καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς Εὐχαριστήριος. Εἶναι διάλογος τοῦ καθηγιασμένου ἀμαρτωλοῦ μετὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» παρατηρεῖ εὐστόχως ὁ Ν. Α. ΝΗΣΙΩΤΗΣ, Ἡ Θεολογία ὡς ἐπιστήμη καὶ δοξολογία..., σελ. 17-18.

72. Ὑπενθυμίζομεν τὸ συνοψίζον τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Πνευματολογίας τελευταῖον στιχηρὸν (ἤχου Α') τοῦ Ἐσπερινοῦ τῆς Πεντηκοστῆς: «Πάντα χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον...».

τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλὰ διοργάνωση τῆς Ἐνοριακῆς ζωῆς δὲν σημαίνει ὅπως ἴσως διοργάνωση μόνον τῶν Μυστηρίων ἢ ἐνασχόληση μὲ ἀκτιβιστικὲς ἐνέργειες. Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι καὶ αὐτό. Ἄλλὰ ἡ διοργάνωση τῆς Ἐνορίας εἶναι ἡ βίωση ὅλου τοῦ περιεχομένου τῆς ἐν Χριστῷ Ἀποκαλύψεως καὶ βίωση ὅλης τῆς Παραδόσεως ποὺ διαθέτει ἡ Ἐκκλησία. Καὶ ὅπως τονίσαμε προηγουμένως ἡ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας συνδέεται μὲ τὰ στάδια τῆς πνευματικῆς τελειώσεως ποὺ εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιάς, ὁ φωτισμὸς τοῦ νοῦ καὶ ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν δοῦμε προσεκτικὰ καὶ μελετήσουμε καλὰ τὶς ἐπιστολὲς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι οἱ Ἀποστολικὲς Ἐνορίες εἶχαν μέλη τὰ ὅποια ἀνήκαν καὶ στὰ τρία αὐτὰ στάδια τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ὑπῆρχαν Χριστιανοὶ ποὺ θρίσκονταν στὴν κάθαρση τῆς καρδιάς, ἄλλοι στὸν φωτισμὸ τοῦ νοῦ, δηλαδὴ εἶχαν νοερὰ προσευχὴ, καὶ ἄλλοι εἶχαν φθάσει στὸν δοξασμὸ, δηλαδὴ στὴν θεωρία τοῦ ἀκτίστου Φωτὸς ποὺ συνδέεται μὲ τὴν θέωση. Ἔτσι μποροῦμε νὰ καταλάβουμε τὸ ἔργο τῶν Ἱερῶν ὅτι ὁ Θεὸς ἔδωκε στὴν Ἐκκλησία Προφῆτας, Ἀποστόλους, διδασκάλους κ.λπ. «πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων». Αὐτὸς δὲ ὁ καταρτισμὸς τῶν ἁγίων εἶναι ἡ διέλευση τῶν ἀνθρώπων μέσα ἀπὸ τὴν μόνη μέθοδο ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀγιότητα ἢ ὅποια δὲν εἶναι μιὰ ἠθικολογικὴ ἔννοια, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρὸ παντὸς ὄντολογικὴ, δηλαδὴ κοινωνικὰ μὲ τὸν Θεό, διὰ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς θεώσεως. Ἔτσι ἀκόμη ἐξηγεῖται τὸ φαινόμενο ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀναλύοντας τὸ ἔργο τῶν Ἱερῶν τὸ ἐννοοῦν ὡς θεραπευτικὸ καὶ θεωροῦν ὅτι ἀπαραίτητη προϋπόθεση τοῦ Διακόνου, τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Ἐπισκόπου εἶναι νὰ συνδέονται μὲ τὰ στάδια τῆς πνευματικῆς τελειώσεως. Δηλαδὴ ἡ σύνδεση τῶν σταδίων τῆς πνευματικῆς ζωῆς μὲ τοὺς βαθμοὺς τῆς Ἱερωσύνης φανερῶναι τὸ περιεχόμενο, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδόξου Κατηχήσεως.

δ) Αὐτὸ συνδέεται ἀναπόσπαστα μὲ τὴν παρουσία καταλλήλου Κατηχητοῦ. Τὸ ἔργο αὐτὸ μποροῦν νὰ τὸ κάνουν Κληρικοί, ἀλλὰ καὶ λαϊκοὶ ποὺ διώγουν τὰ στάδια τῆς πνευματικῆς τελειώσεως. Ἀφοῦ οἱ ἴδιοι τοὺς ἔχουν πείρα στὸ τί εἶναι πνευματικὴ ζωὴ θὰ βοηθήσουν καὶ τοὺς Κατηχουμένους νὰ εἰσέλθουν στὸν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ γευθοῦν αὐτὴν τὴν ζωὴ ποὺ διαθέτει ἡ Ἐκκλησία. Καὶ ἂν θεβαίως δὲν ἔχουμε προσωπικὴ γνώση καὶ γεύση τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως εἶναι

άπαραίτητη ή χρησιμοποίηση τής διδασκαλίας τών αγίων Πατέρων τής 'Εκκλησίας.

ε) Μὲ τὰ προηγούμενα καθίσταται σαφές ὅτι καὶ τὰ Κατηχητικά βοηθήματα ἐντάσσονται μέσα σ' αὐτὴν τὴν πνευματικὴ ἀτμόσφαιρα τής 'Εκκλησίας μας. Ξέρω ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Κατηχητὲς αἰτιῶνται κατὰ καιροὺς τὴν ὑπαρξὴ τών διαφόρων βοηθημάτων. Πιστεύω ὅμως ὅτι ἡ κατηγορία ἐναντίον αὐτῶν τῶν βοηθημάτων δὲν εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν πνευματικὴ κατάσταση τῶν ἰδίων τῶν Κατηχητῶν. Διότι ὁ Κατηχητὴς πού γνωρίζει προσωπικὰ καὶ βιώνει τὴν 'Ορθόδοξη Παράδοση χρησιμοποιοῦντας τὰ ὑπάρχοντα βοηθήματα βρίσκει ὅπωςδήποτε τρόπους νὰ τὰ ἐμπλουτίσει καὶ νὰ τὰ προσαρμόσει ὥστε νὰ κατηχή ὀρθόδοξα τὰ παιδιά. Δὲν προσκολλᾶται μόνον σὲ βοηθήματα. "Αὐ ὅμως δὲν γνωρίζουμε προσωπικὰ ὅλο τὸν χαρακτήρα καὶ τὸ περιεχόμενο τής 'Ορθόδοξου Κατηχήσεως, τότε πρέπει νὰ μελετοῦμε τὰ συγγράμματα τῶν Ἁγίων Πατέρων τής 'Εκκλησίας καὶ τοὺς βίους τῶν αγίων γιὰ νὰ δλέπουμε τὸ περιεχόμενο τής 'Ορθόδοξου Παραδόσεως. Ἐπειδὴ χρόνια ἔκανα Κατηχητὴς καὶ ἀσχολήθηκα μὲ ἕλες τίς βαθμίδες Κατηχίσεως, ἰδίως μὲ μεγαλύτερα παιδιά καὶ φοιτητὰς μπορῶ νὰ καταθέσω τὴν προσωπικὴ μου μαρτυρία ὅτι πολὺ μὲ δόθησαν τὰ ἔργα τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ ἁγιορείτου, ἰδιαίτερως τὸ «Ἐορτοδρόμιον», τὸ ὁποῖο εἶναι μιὰ πνευματικὴ ἐγκυκλοπαίδεια τής 'Εκκλησίας. "Όταν κανεῖς διαβάση αὐτὸ τὸ βιβλίο σ' εἶσαι ποῖο εἶναι τὸ περιεχόμενο τής 'Ορθόδοξου Παραδόσεως καὶ ἀκόμη θὰ γνωρίσει ποιά εἶναι τὰ πλαίσια μέσα στὰ ὁποῖα κινεῖται ἡ 'Ορθόδοξη Κατήχησις. Ἡ πατερικὴ διδασκαλία δὲν εἶναι ποτὲ πάλια. Ἰδιαίτερως στὴν ἐποχὴ μας εἶναι περισσότερο καινούργιο ἀπὸ νέες ἀνθρωπικεντρικὲς διδασκαλίες γιὰτι οἱ νέοι κουρασμένοι ἀπὸ στοχασμοὺς ἀνθρώπινους ἀναζητοῦν κάθε τι τὸ αὐθεντικὸ πού θὰ λύει τὰ ὑπαρξιακά τους προβλήματα.

Συνήθως ἀναφερόμενος σ' αὐτὰ τὰ θέματα ἀντιμετωπίζω τὴν ἐξῆς ἀντίρρηση. «Καλὰ εἶναι ὅλα αὐτὰ πού λέτε. Ἄλλὰ πῶς μποροῦν νὰ περάσουν αὐτὰ στὰ παιδιά; Πῶς μποροῦμε νὰ τὰ μεταφέρουμε ὅλα αὐτὰ στοὺς νέους; Καὶ κυρίως πῶς θὰ μπορέσουν νὰ τὰ καταλάβουν οἱ νέοι;». Θὰ ἤθελα στὴν συνέχεια νὰ παρουσιάσω μερικὲς ἀπὸ τίς ἀπαντήσεις πού δίδω σ' αὐτὲς τίς ἐνστάσεις, γιὰτι ἐνδεχομένως μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἐρωτήσεις δικές σας.

Κατ' ἀρχὰς ἡ σκέψη ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ καταλαβαίνουν τὰ παιδιά δὲν εὐσταθεῖ πολὺ. Καὶ αὐτὸ γιὰτι τοποθετώντας ἔτσι τὸ θέμα δείχνουμε μάλλον ὅτι εἶναι δικό μας πρόβλημα παρὰ τῶν παιδιῶν. Ἴσως ἐμεῖς ἔχουμε ἀδυναμία νὰ προσπελάσουμε σ' αὐτὸν τὸν 'Ορ-

θόδοξο πατερικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ χῶρο πού εἶναι ἡ πεμπτουσία τής Παραδόσεώς μας. "Όταν ἀκούγεται κάποιος πατερικὸ κήρυγμα ἀμέσως εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ ποῦμε ὅτι δὲν τὰ καταλαβαίνει αὐτὰ ὁ λαός. Στὴν πραγματικότητά δὲν εἶναι πρόβλημα τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τῶν ὀμιλητῶν, τῶν ὑπευθύνων σ' αὐτὴν τὴν μεγάλη ἀποστολή. Κι ἂν τελικὰ εἶναι πρόβλημα τοῦ λαοῦ, ποιὸς φταίει γι' αὐτὴν τὴν κατάσταση καὶ τί κάνουμε γιὰ νὰ ἀνυψώσουμε τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ; Πολλὲς φορὲς διερωτῶμαι. Πῶς τὸν παρασμένο αἰῶνα, πού τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ δὲν ἦταν στὸν βαθμὸ πού βρίσκεται σήμερα, καταλάβαιναν τὴν γλῶσσα τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ ἁγιορείτου πού ἔκανε μιὰ παραδοσιακὴ ἀγωγή, ἐνῶ σήμερα πολλοὶ πού τέλειωσαν Πανεπιστήμια δὲν μποροῦν νὰ τὴν παρακολουθήσουν; Καὶ καταλήγω στὸ συμπέρασμα ὅτι αὐτὲς οἱ ὀρθόδοξες διδασκαλίες ἴσως εἶναι ἀκατανόητες ἀπὸ τοὺς σημερινούς Χριστιανούς, ὄχι τόσο γιὰ τὸ ὑψηλὸ τους γόημα, ἀλλὰ γιὰτι χάσαμε τὴν μητρικὴ μας γλῶσσα. Μιλάμε ἄλλες γλῶσσες καὶ ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ καταλάβουμε τὴν γλῶσσα τῶν ἁγίων Πατέρων. Γι' αὐτὸ θὰ ἤμουν εὐχαριστημένος ἂν ὅσα ἐλέχθησαν σήμερα τὰ καταλάβαιναν σὲ πρώτη φάση οἱ ἴδιοι οἱ Κατηχηταί. Γιὰτι πολλὲς φορὲς ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ καὶ τῶν παιδιῶν δηλώνουμε τὸ δικό μας πρόβλημα, τὴν ἀδυναμία δηλαδή προσπελάσεως στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο. Ἄλλωστε μὴ ὑποτιμοῦμε τόσο πολὺ τὸν λαό. Ὁ λαός ἔχει ἀπαιτήσεις πολὺ περισσότερες ἀπ' ὅτι ἐμεῖς νομίζουμε, ἰδίως οἱ νέοι.

"Ἐπειτα στὰ Κατώτερα Κατηχητικά Σχολεῖα μποροῦν νὰ περάσουν αὐτὲς οἱ ἀλήθειες ἀναλύοντας μεγάλες φυσιογνωμίες τής Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ ἁγίους τής Καινῆς Διαθήκης. Γιὰτι, ἂν μελετήσουμε προσεκτικὰ τοὺς ἁγίους διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, θὰ δοῦμε ὅτι ἔχουν ταυτότητα ἐμπειριῶν καὶ ὅτι χρησιμοποίησαν ἀπαραίτητα τὴν ἴδια μέθοδο γιὰ νὰ φθάσουν στὴν θέωση. Οἱ Προφῆτες εἶδαν τὸν ἄσαρκο Λόγο ἐν τῇ δόξῃ Αὐτοῦ, οἱ Ἀπόστολοι ἔγιναν μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔφθασαν στὴν θεωρία τοῦ Χριστοῦ, οἱ Μάρτυρες εἶχαν ἐμπειρικὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ καὶ τὸ μαρτύριο εἶναι καρπὸς θεωρίας καὶ ὄχι μιὰ ἀνθρώπινη διάθεση καὶ θέληση, οἱ ἀσκηταὶ ἐβίωσαν ὅλη τὴν ἡσυχαστικὴ Παράδοση τής 'Εκκλησίας καὶ γενικὰ οἱ ἅγιοι τής 'Εκκλησίας εἶναι οἱ φίλοι τοῦ μυστηρίου τοῦ Σταυροῦ, τὰ πραγματικὰ μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἔτσι, ὅταν ἀναλύουμε ὀρθόδοξα τοὺς βίους τῶν ἁγίων, θὰ μπορέσουμε νὰ μεταφέρουμε στὰ παιδιά τὴν μέθοδο τὴν ὁποία χρησιμοποίησαν γιὰ νὰ καθάρουν τὴν καρδιά, νὰ φθάσουν στὸν φωτισμὸ τοῦ νοῦ καὶ

νά μεθέξουν τῆς θεοποιου ἑνεργείας τοῦ Θεοῦ. Μὲ ἀπλὰ λόγια μποροῦμε νὰ τοὺς μυσήσουμε σ' αὐτὴν τὴν Παράδοση. Ἐὰν δὲν ἔχετε διαβάσει, σὰς προτρέπω νὰ διαβάσετε τὴν ἀνάλυση τοῦ Μωυσέως ποὺ γίνεται ἀπὸ τὸν ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης. Ἐκεῖ θὰ διαπιστώσετε πῶς μποροῦμε νὰ μιλοῦμε στὰ παιδιὰ ἀλλὰ καὶ στοὺς Χριστιανούς γιὰ τοὺς ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ λέγω αὐτὸ γιὰτὶ σήμερα πολλοὶ μιλοῦν γιὰ τοὺς ἁγίους ὄχι ὀρθόδοξα. Ἔτσι μὲ ἀπλὰ λόγια, χωρὶς ὑψηλὰς θεολογίας μποροῦμε νὰ μεταφέρουμε μερικὲς πτυχὲς αὐτῆς τῆς ὀρθοδόξου Παραδόσεως.

Στὰ μεγαλύτερα παιδιὰ δὲν ὑπάρχει τόσο μεγάλο πρόβλημα. Γιατὶ αὐτὰ μποροῦν περισσότερο νὰ καταλάβουν αὐτὲς τὶς ἀλήθειες. Πιστεύω ὅτι τέτοιες ἀλήθειες ζητοῦν σήμερα τὰ ἀνήσυχια νεῖατα. Καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ διδασκαλία ποὺ θὰ τὰ βοηθήσῃ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ ναρκωτικὰ καὶ τὶς θρησκευτικὲς ἀναζητήσεις ἀνατολικοῦ τύπου. Εἶρω Καθηγητὲς Θεολόγους ποὺ μεταφέρουν στὰ Γυμνάσια καὶ στὰ Λύκεια ὅλες αὐτὲς τὶς πατερικὲς διδασκαλίες, δηλαδὴ πῶς θεραπεύεται ὁ ἄνθρωπος, πῶς καθαρίζεται ἡ καρδιά, τί εἶναι τὰ δνεϊρα, πῶς ἐλευθερώνεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν δυναστεία τῆς λογικῆς, τῶν παθῶν καὶ τοῦ περιβάλλοντος, τί εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ κ.λπ. καὶ τὰ παιδιὰ ἐνθουσιάζονται. Καὶ μάλιστα κάποιος μοῦ εἶπε ὅτι «ἀναλύω τέτοιες διδασκαλίες καὶ ὅλη ἡ τάξη σηκώνεται στὸ πόδι. Τέτοια ἀναζητοῦν σήμερα οἱ νέοι». Ὅταν κάποτε συζητοῦσα μὲ μερικὸς φοιτητὰς γιὰ νὰ βροῦμε θέματα μὲ τὰ ὁποῖα νὰ ἀσχοληθοῦμε μοῦ εἶπαν χαρακτηριστικά: «Πρὸς Θεοῦ νὰ μὴ συζητήσουμε γιὰ τὰ ναρκωτικά, τὴν δικαιοσύνη, τὴν εἰρήνη κ.λπ. Ἔχουμε κουρασθῆ ἀπὸ αὐτὰ». Μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ συνδέσουμε τὰ παιδιὰ μὲ σύγχρονες προσωπικότητες, ποὺ διώνουν αὐτὴν τὴν παράδοση. Γιατὶ πρέπει νὰ τοιςσῆ ὅτι δὲν ἐξέλιπε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία αὐτὴ ἡ ζωὴ.

Βέβαια, μποροῦμε νὰ ἀναπτύσσουμε καὶ ἄλλα ἐπίκαιρα θέματα συζητώντας μὲ τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ μὴ κατηγορηθῆ ἡ Κατήχηση ὅτι γίνεται μονοδιάστατα. Ἀλλὰ πάλι πρέπει νὰ ἔχουν τὸ ἴδιο περιεχόμενο, δηλαδὴ νὰ ἀναπτύσσονται μέσα στὴν θεραπευτικὴ ἀγωγή τῆς Ἐκκλησίας. Ἔχω γράφει ἕνα διδλίο στὸ ὁποῖο ἔχω κάνει μιὰ τέτοια προσπάθεια. Δηλαδὴ ἐνῶ ἀναπτύσσω θέματα σύγχρονα, ὅπως ἡ ποιότητα ζωῆς, ἡ αὐτάρκεια, εἶδωλα καὶ πρόσωπα, ὁ ἄνθρωπος ὡς πολυκατοικία, παραγωγή καὶ ὑπέρβαση τῆς ἰδεολογίας, τὸ κενὸ τῆς κουλτούρας, ἡ καταπίεση, ὁ τρόπος ζωῆς, μεταφυσικὴ καὶ μυστικισμὸς, τὸ νόημα τῆς δικαιοσύνης κ.λπ., ὅμως ἡ ὑπόδομή τους, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα ποὺ τὰ χαρα-

κτηρίζει εἶναι τὸ εὐκρατο κλίμα τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως. Γι' αὐτὸ ὑπογραμμίζω καὶ πάλι ὅτι ἡ ἀντίρρηση ὅτι δὲν μποροῦν ὅλα αὐτὰ νὰ μεταφερθοῦν στὰ παιδιὰ εἶναι στὴν πραγματικότητα ψευτοπρόβλημα ἢ μᾶλλον πρόβλημα αὐτῶν ποὺ ἀσκοῦν τὸ ἔργο τῆς Κατήχησης.

Ἄγαπητοὶ πατέρες καὶ ἀδελφοί,

Δὲν νομίζω ὅτι μὲ ὅσα ἀνέπτυξα προηγουμένως ἐξήγησα τὸ θέμα τῆς Παραδοσιακῆς Κατήχησης, οὔτε ὅτι ἀνέπαυσα τὴν προσωπικὴ σας ἀγωνία ποὺ ἔχετε κατὰ τὴν ἐξάσκηση τῆς κατηχητικῆς σας ἀποστολῆς. Ἀπλῶς ἔθεσα μερικὸς προβληματισμοὺς καὶ ἀνέπτυξα τὰ κεντρικὰ σημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Κατήχησης. Προσπάθησα νὰ δῶ τὸ θέμα ἀπὸ μιὰ πλευρὰ ποὺ συνήθως δὲν τοιζεῖται. Ἡ ἐνδεχόμενη ἀντίρρηση ὅτι ὅσα ἀναφέρθηκαν εἶναι ἀνεδαφικά καὶ ἀνεφάρμοστα πιστεύω ὅτι δείχνει αὐτὸ ποὺ ἔλεγα προηγουμένως ὅτι χάσαμε τὴν Ὁρθόδοξη γλώσσα καὶ ἀποδεσμευθήκαμε ἀπὸ τὴν ζωντανὴν Παράδοση τῆς Ὁρθοδοξίας ποὺ ὑπάρχει καὶ σήμερα. Χάσαμε τὴν μητρικὴ μας γλώσσα ποὺ ἀκόμη μιλιέται καὶ πρὸ παντὸς διώνεται μέσα στὴν Ἐκκλησία. Πλησιάζοντας ἀπλοῦς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ καὶ ἁγιορείτας Πατέρας, μπορεῖ νὰ καταλάβῃ κανεὶς ὅτι αὐτὴ ἡ παραδοσιακὴ ὀρθόδοξη ἀγωγή δὲν ἀνήκει στὸ μουσεῖο τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ διώνεται καὶ σήμερα. Καὶ εἶναι αὐτὴ ποὺ ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ βασανιστικὰ προβλήματα ποὺ τὸν μασιτίζουν. Αὐτὴ ἡ παραδοσιακὴ ἀγωγή δὲν δίδει ἀπλῶς ποιότητα ζωῆς, ἀλλὰ πληρότητα ζωῆς. Δυστυχῶς πολλοὶ ἀπὸ μᾶς χάσαμε αὐτὴν τὴν μητρικὴ γλώσσα καὶ ἔτσι ἐξαντλούμεθα σὲ λογικὲς καὶ ἠθικολογικὲς ἀναλύσεις ποὺ ἀξάνουν τὴν ἐρήμωσή μας, μεγαλώνουν τὴν ἀγωνία τῶν νέων. Πιστεύω ὅτι ἡ ἐπανεύρεση αὐτῆς τῆς Κατηχητικῆς Παραδόσεως συνιστᾷ τὴν καλὴ διοργάνωση τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐνοριακῆς ζωῆς καὶ θὰ εἶναι ἡ προσωπικὴ δυναμικὴ παρέμβαση μέσα στὴν σύγχρονη ἐκκοσμικευμένη κοινωνία ποὺ ὡς ἀρρωστημένη γεννᾷ ποικίλα προβλήματα.

Μὲ μιὰ τέτοια εὐχή, ὥστε ἡ Κατήχηση νὰ ἐμποτισθῆ ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως σὰς εὐχαμαὶ δύναμη, φωτισμὸ στὸν ἀγῶνα σας αὐτὴν τὴν χρονία πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ ἔπαινον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

(Τέλος)

Ἄρχιμ. ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΒΛΑΧΟΣ

Ἱεροκήρυξ

Δ/ντῆς Νεότητος Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (*)

*«Ὡς Παράδεισος τρυφῆς τὸ γενναῖον
σῶμα τοῦ ἀθλητοῦ περφέτεται καὶ λόγχοι
μὲν ὡς δένδρα ἐν αὐτῷ ζωηρὰ εὐρηγται»¹.*

Αὐτὴν τὴν ἱερὰν στιγμὴν,
Παναγιώτατε, Πάτερ καὶ Δέσποτα,
σεπτὴ τῶν Ἱεραρχῶν χορεία,
σεβαστοὶ Πατέρες,
ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ Ἀδελφοί,

ἄς σιγήσουν οἱ ἴμνοι, ἄς σιωπήσουν τὰ χεῖλη, νὰ παύ-
σῃ ἡ ἱκεσία, νὰ χαμηλώσῃ τὸν τόνο τῆς ἡ δοξολογία,
διὰ νὰ ἀκουσθῇ κραυγαλέον τοῦ μαρτυρίου τὸ κήρυ-
γμα, διὰ νὰ χυθῇ εἰς τὰς καρδίας μας ὀρηκτικὸν τῶν
αἱμάτων τοῦ Δημητρίου τὸ ρεῦμα, διὰ νὰ φανερωθῇ
ὁ διὰ τῶν λογχῶν περφετευμένος παράδεισος τοῦ Μάρ-
τυρος.

Καὶ εἰς τὸ ξαναζωντανεμα τῶν παθῶν τοῦ Ἁγίου
Δημητρίου σαφῶς θὰ μᾶς καθοδηγήσῃ ὁ προσφάτως
ἀναγραφείς, μερίμνη τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολί-
του Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονος τοῦ Β', εἰς τὸ
Ἁγιολόγιον τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκκλη-
σίας ὁ Θεσσαλονίκης Ἅγιος Εὐστάθιος μὴ καὶ ἰδιαι-
τέρως διὰ τοῦτο τὸν τιμᾶ ἐφέτος ἡ Θεσσαλονίκη.

Νὰ παρακολουθήσωμεν λοιπὸν γαληνεύοντες τὴν
σκέψιν μας, τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μας, τὴν ταπει-
νὴν ὑπόκλισιν τῆς πολυμαθείας τοῦ Εὐσταθίου εἰς τὴν
πολύφθογον σιωπὴν τῆς μαρτυρίας τοῦ Δημητρίου.

Εἶχον παρέλθῃ ἑννέα αἰῶνες ἀπὸ τὸν μαρτυρικὸν
θάνατον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ ὅμως ἡ σοφὴ καὶ
λογία, ἡ ὁσία καὶ ἁγία γλῶσσα τοῦ Εὐσταθίου ξανα-
ζωντανεὺε κατ' ἔτος μέσα εἰς τὸν ἱερὸν αὐτὸν χώρον
τὸ μαρτύριον τοῦ Μεγαλομάρτυρος. Καὶ ἔπεφτε εἰς
δάκρυα ὁ πιστὸς λαὸς καθὼς ἔβλεπε ὀλοζώντανον τὸν
Ἅγιον Δημήτριον μέσῳ αὐτῶν νὰ λογχίζεται, νὰ πέ-
φτη καὶ νὰ ρουφᾶ εὐλαβικὰ τὸ αἷμα του αὐτὸ τὸ χῶμα,
τὸ ἴδιο τὸ ὅποῖον πατοῦμε σήμερον.

Καὶ ἰδοὺ τὸ μαρτύριον τοῦ Πολιούχου μας συμφῶ-
νως μὲ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου:

«Τί θὰ μοροῦσε νὰ πρωτοθανάση κανεὶς εἰς ἐ-

*σένα, Μεγαλόντικε Μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Δημήτριε;
Καὶ ἐὰν ἀκόμη διέδειες μόνον σωματικὴν ὁμορφίαν
ἢ τὴν εὐγένειαν τῆς καταγωγῆς ἢ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ
ἀξιώματα διὰ τὸ καθένα χωριστὰ θὰ ἦσον λαμπρὸς
καὶ τιμημένος...*

*... Νὰ τολμήσωμε νὰ εἰσέλθωμε εἰς τὸν ἄβαιον
φυγκικὸν τοῦ Δημητρίου κόσμον; Οὐδεὶς δὲν τὸ τολ-
μᾶ, ἀλλὰ εἰς τὰ πρόθυρα μένοντις αὐτοῦ προσκυνεῖ.
Αὐτὸ ὅμως τὸ ὅποῖον ἐπεσφράγισεν καὶ ἐκάλυψεν τὴν
σωματικὴν καὶ φυγκικὴν ὠραιότητά σου ἦτο τὸ μαρτύ-
ριον, ἐμφανὲς τοῖς πᾶσι. Ἐνώπιον αὐτοῦ ὑπεκλίθη-
σαν οἱ οὐρανοί, κατειροπώδησαν οἱ ἐχθροί, ἔσκυψαν
οἱ ἄγγελοι, ἐδάκρυσαν οἱ ἄνθρωποι, οἱ δαίμονες ἐ-
ταράχθησαν, οἱ πιστοὶ ἐδιδάχθησαν. Καὶ τὸ μαρτύ-
ριον αὐτοῦ τότε ἦν:*

*... Ὁ μαθητὴς Νέσιωρ ἔρριψε τὸν Ἀναῖον καὶ ὁ
διδάσκαλος Δημήτριος ἔλαβε τὰ ἀνιάξια δίδακτρα.
Διότι ὁ ὑραννος ἀπὸ τοῦ μαθητοῦ ἔσπευσε τὸν διδά-
σκαλον νὰ ἐκδικηθῇ...*

*... Εἰς αὐτὸν τὸν ἱερὸν χώρον εὐρισκόμενος ἐν
φυλακῇ προσήχθει διὰν ἐπέδρομον τὰ θηρία καὶ πε-
ριεκύκλωσαν τὸ ἀρνίον, θρασεῖς οἱ σιρατιῶται ἐπε-
βουλεύθησαν τὸν Ὑπατον καὶ ἦτο τόση ἡ μανία καὶ
ὁ ζῆλος τῶν, ὥστε ἐπιθυμοῦσαν οἱ σκληροὶ καὶ ἀπὸ
τὰς σάρκας τοῦ Μάρτυρος νὰ χωριάσων. Ἐπειδὴ ὅ-
μως ἐδίστασαν μὲ τὰ δόντια τοὺς ἀνθρωπίνην σάρκα
νὰ δοκιμάσουν τὸν δισταγμὸν τοὺς αἱ λόγχοι ἐθερά-
πευσαν. Σφρηλατημένοι καὶ κοφτεροὶ λοιπὸν ἐφυ-
τεύθησαν εἰς τὸ νεανικὸν τοῦ Δημητρίου σῶμα. Καὶ
ὡμοίαζεν τοῦτο τὸ τρυφερὸν σῶμα ὡς Παράδεισος
τρυφῆς, εἰς τὸν ὅποῖον δένδρα ζωηρὰ ἦσαν αἱ περφε-
τευμένοι λόγχοι, ἐνῶ ὡς δροσερὰ ποτάμια τὸν ἄρδευ-
σαν τὰ αἵματα καὶ τὰ μῦρα τοῦ Δημητρίου. Ὁμοίαζεν
τὸ ἅγιον σῶμα ὡς χωράφι κνυματισμένον ἀπὸ τὰ χρυ-
σὰ στάχνα, τὰς λόγχας, τὸ ὅποῖον ἐκαρποφόρησε πλου-
σίαν συγκομιδῆν. Αἱ λόγχοι ἔφαγαν καὶ εὐρισκαν
καὶ ἐτροποῦσαν τὰς πλευρὰς τοῦ Μάρτυρος, τὴν μίαν
ἀπὸ τὴν ἔξω πλευράν, τὴν ἄλλην ἀπὸ μέσα καὶ δια-
περοῦσαν τὰ σπλάγγνα πέρα ὡς πέρα. Ἄνοιξαν αἱ
φλέβαι ὡσάν στόμα καὶ ἐκτόξευσαν τὸ ἅγιον αἷμα,
μὲ ὀρμὴν πίδακος ἢ πιεζόμενον ἀπὸ μηχανήμα ὕδωρ.
Τὸ μαρτυρικὸν σῶμα ἔμενεν ὄρθιον καὶ ὡς θρούσις
πολύρροτος ἔχυνεν τὸ ζωογόνον ρεῦμα. Τὸ σῶμα ἐγέ-*

* Λόγος πνευματικὸς ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὸν Μέγαν Ἀρχιε-
ρατικὸν Ἐσπερινὸν τῆς Μνήμης τοῦ Πολιούχου τῆς Θεσσαλο-
νίκης Ἁγίου Δημητρίου τὴν 25ην Ὀκτωβρίου 1988 εἰς τὴν
ἐμώνυμον παλαιохριστιανικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Μεγαλομάρτυρος.

1. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Κανὼν εἰς τὸν Ἅγιον
Μεγαλομάρτυρα Δημήτριον, ἤχος πλ. δ', ὠδὴ α', τροπάριον ε'.

μιος τραύματα και τὸ σῶμα του θεῖα ἄσματα...

... Ἡ ψυχὴ ἰκέτευε μυστικὰ τὸν Θεὸν νὰ μὴν ἐγκαταλείψῃ ἀκόμα τὸ πορφυροῦν ἀπὸ τὸ θάμμα τῆς κογχύλης σῶμα διὰ νὰ προκαλέσῃ ἀκόμη περισσότερον τὴν ἀντίθεον ὀργὴν των...

... "Ὅταν ὅμως ἡ πιστὴ σύζυγος τοῦ σώματος ψυχὴ ἐγκατέλειψε τὸ πανάγιον σκῆνωμα παρέλυσεν αὐτὸ και διάτρητον ἔπεσε εἰς αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἔδαφος, ὅπως πέφτει μία θήκη γεμάτη ἀπὸ μύρια δόρατα. Ἀφοῦ ἐκολύμβησε και ἐλούσθη εἰς τοὺς μαρτυρικοὺς ἰδρωτῆρας και τὰ αἵματα ἐκοιμήθη διὰ νὰ ξυπνήσῃ εἰς τὴν αἰωνιότητα. "Ἔτσι πνιγμένον εἰς τὰ αἵματα ἐγκατέλειψαν οἱ στρατιῶται τὸν στρατηγὸν εἰς τὸ χῶμα, ἀφοῦ ἔβαψαν τὰς λόγχας των μετὰ τὸ αἷμα του, διὰ νὰ φανερώσουν εἰς τὸν τύραννον τὴν φορικὴν συμμετοχὴν των. Αἰῶνας τώρα αὐτὸ τὸ ἄλλκον αἷμα τοῦ Μάρτυρος βοᾷ ὡς ἐκεῖνο τοῦ "Αβελ κατὰ τῶν τρωάνων και εἶναι ὁ ἀμείλικτος κατήγορος τῆς θίας και τῆς σκληρότητος· αἰῶνας τώρα αὐτὸ τὸ αἷμα ἔλκει εἰς αὐτὸν τὸν μαρτυρικὸν τόπον τοὺς πιστοὺς ἀδιασπάσιως, διότι τοῦτος ὁ Ναὸς δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ προσελκύει τὰ πλήθη κατὰ θαυμαστὸν τρόπον².

"Ἔτσι παραστατικὰ και συγκλονιστικὰ περιγράφει τὸ Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὁ Ἁγιος Εὐστάθιος. Καὶ εἶναι σὰν νὰ τὸ παρακολούθησαμε αὐτὴν τὴν στιγμὴν μετὰ κομμένην τὴν ἀναπνοήν.

Ἄσκει ὅμως και κάποιαν ἄλλην γοητείαν ὁ τόπος αὐτός, ἀγαπητοί μου· κρούει και ἄλλας μυστικὰς χορδὰς τῆς καρδίας τῶν γηγενῶν, ἀλλὰ και τῶν ξένων. Μία ἔντονος, ἀόρατος παρουσία τοῦ Μεγαλομάρτυρος νοιώθεις νὰ σὲ παρακολουθῇ, καθὼς πατεῖς αὐτὸ τὸ χῶμα, καθὼς προσκυνεῖς, θηματίζεις εἰς τὸν Ναὸν του.

Καὶ διὰ νὰ μὴ φανῇ αὐτὸ ὡς μία ὑποκειμενικὴ φαντασίωσις, ἴδου τί ἐπισημαίνει ὁ Ἁγιος Εὐστάθιος:

«Τῆς Θεσσαλονίκης τὸ σκῆνωμα ἀγαπᾷ ὁ Δημήτριος ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα και ἐν αὐτῇ μένει και ἀρέσκειται νὰ κατοικῇ. Συγκεκριμένα αὐτὸν τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον μετὰ τὸ Μαρτύριον περισσότερο παρὰ μετὰ τὸν Εὐαγγελικὸν λόγον ἐδίδαξε, ἀγαπᾷ νὰ ἐπισκέπτεται. Ἰδιαιτέρως εἰς τὸν τόπον ὅπου ἐνήθλησεν εὐλόγως περιπατεῖ και εὐρίσκειται, διότι ἐκεῖ εὐφραίνεται πλέον διὰ τὰ αἷτια τὰ ὁποῖα τὴν οὐράνιον τοῦ ἐξησφάλισαν δόξαν. Βλέπει τὴν φυλακὴν ὡς μόνον, τὸ ὁποῖον τὸν ἀπέκρουε δι' ὀλίγον, τὰ λουτρά ὅπου τὸ λουτρὸν τοῦ αἵματος ὑπέστη, τὰς καμάρας ὡς τὴν οὐράνιον ἀψίδα, ἡ ὁποία τὸν ὑπεδέχθη και γενι-

κῶς τὴν κατασκότεινον φυλακὴν θεωρεῖ ὡς παιτήρι, ὅπου τὸν ἐαντιὸν του βότρυν τῆς ἀληθοῦς ἀμπέλου ὄριμον προσέφερε, γιὰ νὰ συμπιεσθῇ γλυκὺς ὁ οἶνος ὁ ὁποῖος εὐφραίνει τὰς καρδίας τῶν πιστῶν.

Αὐτὴ ἡ νοερὰ ὀπτασία τοῦ Ἀθλητοῦ πάντοτε, ἀλλὰ και τὴν ὥραν αὐτὴν ἀσκεῖ ἐπάνω μας αὐτὴν τὴν ἀκαθόριστον ἔλξιν και καίει τὴν καρδίαν και ἀνάπτει τὸν ζῆλον και αὐξάνει τὸν πόθον ἐδῶ νὰ μένη κοντὰ εἰς τὸν ζῶντα Ἁγίον³.

Παρηκολούθησαμε, ἀγαπητοί μου, τὸ συγκλονιστικὸν μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὅπως τὸ περιγράφει ὁ Ἁγιος Εὐστάθιος. Καὶ βεβαίως συνεταράχθησαν αἱ καρδίαι μας ἀπὸ συγκίνησιν, ἀπὸ δέος και θαυμασμόν. Ὅμως νὰ προχωρήσωμεν πρὸς πέρα ἀπὸ τὸ εὐκόλον συναίσθημα, διὰ νὰ πάρωμε τὸ πλέον ἀδιαμφισβήτητον και δυνατὸν και ἐπίκαιρον τοῦ μαρτυρίου δίδαγμα.

Κάποιοι Μαξιμιανοὶ τότε, Νέρωνες, Διοκλητιανοί, βασιλεῖς και ἄρχοντες ἐσταύρωναν, ἔκαιγαν ὡς λαμπάδας και ποικίλως ἐπλούτιζαν τὸν θάνατον μετὰ τοὺς ἄγιους τοῦ Θεοῦ και δὲν ἐπολεμοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ εἰς τὰ πρόσωπά των τὸν Ἁγίον ἐμπνευστήν των, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποῖου ἐθυσιάζοντο. Καὶ ἐνῶ ἐκτυποῦσε ὁ δαίμων διὰ τῶν ὀργάνων του τὰ διάτρητα μαρτυρικὰ σώματα, ἦταν ὅλος τραῦματα ὁ ἴδιος, καθὼς συναντοῦσε τὴν γενναίότητα και τὰ προσευχόμενα τῶν μαρτύρων χεῖλη. Ἀντιθέτως, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ὡς πορφύραν και βύσσον εἶχε τὰ αἵματα τῶν τέκνων της.

"Ἐκτοτε ὅλαι αἱ ἐποχαὶ τρέφουν διώκτας, ἀλλὰ παραλλήλως ἀπαιτοῦν και μάρτυρας, μάρτυρας αἵματος, ἀλλὰ και συνειδήσεως. Ἡ σημερινὴ ἐποχὴ, πλέον τῶν ἄλλων, ἀπαιτεῖ τὸ μαρτύριον και μάλιστα χρεώνει βαρυτάτην εὐθύνην εἰς τὸν καθένα μας.

Διότι ἂν κάποτε οἱ ἐχθροὶ καταπολεμοῦσαν τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ ἢ ἐνοχλοῦντο ἀπὸ τὴν ἁγίαν ζωὴν τῶν μαθητῶν Του, οἱ ὁποῖοι ὑπερήσπιζον τὴν πίστιν των, διὰ τοῦτο και ὀδηγοῦντο χιλιάδες εἰς τὸ μαρτύριον, σήμερον εἰς ἐποχὴν πολιτισμένην και εἰς χριστιανικὸν κόσμον ἀμφισβητεῖται ἡ ἀναμαρτησία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Φρίττον οἱ Ἁγέλοι ἀπὸ τῆς ἀπιστίας και οἱ ἅγιοι μας οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν καθαρότητα και ἀγιότητα τοῦ Χριστοῦ ἐθυσιάσθησαν, κλείνουν τοὺς ὀφθαλμοὺς και τὰ ὄψα των διὰ νὰ μὴ ἀκούσουν και νὰ μὴ ἴδουν τὴν κατάντια τῶν ἀνθρώπων.

"Ὅσοι πιστοὶ λοιπὸν σήμερον καλούμεθα εἰς τὸ μαρτύριον λόγοις και πράξεσιν διὰ νὰ ἀποσοβήσωμεν τὴν ἤδη ἐπερχομένην ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ ὑπερασπί-

2. Εὐστάθιου Θεσσαλονίκης, Ἐγκόμιον εἰς τὸν Ἁγίον Δημήτριον, ed. T. L. F. Tafel, Eustathii...opuscula, 166-182 (PG 136, 169-215).

3. Ἀπ' ἐμοῦ.

Θέματα 'Απολογητικής του Χριστιανισμού

Η ΙΔΕΑ «ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ» ΣΤΗΝ «ΚΟΣΜΙΚΗ» ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΕΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Ἡ παιδεία εἶναι φαινόμενο «ἐπιγινόμενον» καὶ ἕνα παράγωγο τοῦ κοινωνικοῦ βίου, δὲν ἀποτελεῖ περιοχὴ ἀξιών καὶ ἐπιδράσεων ποὺ νὰ ἔχουν δική τους ἀξία καὶ δομή.

Ἔτσι, ὁ μαρξιστικὸς σκοπὸς τῆς παιδείας εἶναι οὐτοπιστικὸς, γιατί ἐπιδιώκει μιὰ κατάσταση ἐξομοίωσης, ἡ ὁποία ἔρχεται σ' ἀντίθεση μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση¹⁰.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὰ πρῶτα γενικὰ παιδαγωγικά μας συμπεράσματα γιὰ τὶς ἐπιπτώσεις τὶς ὁποῖες ἔχει ἡ ἰδέα «νέος ἄνθρωπος» στὸ χῶρο τῆς «θύραθεν» (κατὰ κόσμον) παιδαγωγικῆς, ἐξαιτίας τοῦ «περιφερισμοῦ» μέσα στὸ ἔργο τῆς Ἀγωγῆς δηλ. τῆς σύγχρονης τάσης στὴν παιδαγωγικὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑλιστικὴ καὶ ἀθεϊστικὴ θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ζωῆς νὰ συγκεντρώνει ὀλόκληρο τὸ ἐνδιαφέρον τῆς στὴν ἀνάπτυξη τῶν «περιφερειακῶν» δυνάμεων τοῦ ἀν-

θρώπου περιφρονώντας τὸ ὄντολογικὸ του βάθος καὶ μεγαλεῖο¹¹ καὶ ἐξαιτίας τῆς «οὐδέτερης μορφώσεως» τῆς ἀντιθροσκεντικῆς θεμελιώσεως καὶ τῆς ὀλισθησῆς τῆς πάνω σὲ ἐξωπραγματικά - θεωρητικά θεμέλια, μὲ κοινωνικὲς προεκτάσεις, τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς ἀναζήτησης μιᾶς νέας βάσεως ὄλου τοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς. Ὁ Χριστιανισμὸς θὰ πρέπει ν' ἀντιληφθεῖ τὸ πρόβλημα καὶ ν' ἀγωνισθεῖ καὶ νὰ μαρτυρήσει καὶ ν' ἀπολογηθεῖ μὲ παρηγορία πάνω στὴν ἀλήθεια ποὺ κατέχει γιὰ τὸν ἀληθινὸ «νέο ἄνθρωπο».

Γιατὶ τὰ προβλήματα ποὺ ἐπισυσσωρεύονται μέσα στὶς χριστιανικὲς ἰδιαίτερα κοινωνίες, μιὰ καὶ ἡ «κατὰ κόσμον» παιδαγωγικὴ ἐπιβάλλεται μέσα στὰ χριστιανικά κράτη - εἶναι προβλήματα ζωῆς καὶ θανάτου γιὰ τὸν χριστιανὸ ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε ἐλεύθερο ἄνθρωπο τοῦ πνεύματος, ποὺ ἔχει συναίσθηση ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον «κοινωνικὸ ὄν», δὲν εἶναι μόνον μιὰ κατευθυνόμενη ἀπρόσωπη κορδισμένη βίδα στὸν κοινωνικὸ μηχανισμό, ἀλλὰ μιὰ ἐλεύθερη προσωπικὴ ὑπαρξή, μέσα στὴν ὁποία ὑπάρχουν περισσότερα ἀπὸ

Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 370 τοῦ ὅπ' ἀριθ. 9 τεύχους.

10. E. ROGGELEER, ἄρθρο «Σοσιαλισμὸς καὶ ἀγωγή», Μεγάλη Παιδαγωγικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, HERDER, Ἐκδ. Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 1968, τόμ. Ε', σλ. ἐπίσης ἄρθρ. «Ὀλοκληρωτισμὸς καὶ ἀγωγή», στὸν τόμο Δ'.

11. B. Ζε ν γ κ ό φ σ κ υ, «Προσπάθεια Ὁρθόδοξου θεωρήσεως τῆς Ἀγωγῆς», σ. 30.

σομεν τὴν πίστιν μας, διὰ νὰ δώσωμεν ραπίσματα εἰς τοὺς βλασφήμους καὶ ὑβριστὰς τοῦ Κυρίου μας.

Τὸ φρικτὸν μαρτύριον τοῦ νεαροῦ ἐπάρχου Δημητρίου, σήμερον πλέον ἐπίκαιρον ὅσον ποτὲ ἄλλοτε, μᾶς ὑπενθυμίζει τὸ χρέος μας: πρέπει νὰ ἀγωνιστοῦμε κατὰ τῶν ἀθέων καὶ βλασφημῶν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ μας, ὁ ὁποῖος δι' ἡμᾶς ἐγένινεν ἄνθρωπος.

Δὲν θὰ νικήσουν οἱ Λυαῖοι, οἱ Μαξιμιανοὶ τοῦ χθὲς ἢ οἱ Σκορτσέζε τοῦ σήμερα· θὰ νικήσουν οἱ μάρτυρες τῆς ἀληθείας, θὰ νικήσῃ ὁ Χριστός.

Αὐτὴν τὴν διαβεβαίωσιν μᾶς δίδει τὸ ἱερὸν λείψανον τοῦ Μεγαλομάρτυρος Ἀγίου Δημητρίου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπλούτισε τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης ὁ Παναγιώτατος Ποιμενάρχης μας ἐδῶ καὶ ἔτη. Τὸ ἔχομεν ἐν μέσῳ ἡμῶν ἀφοῦ τὸ ἐσεβάσθησαν δεκαεπτὰ αἰῶνες. Οἱ ἐχθροὶ του, οἱ λογχοῦται του παρεδόθησαν εἰς τὸν ἀφανισμόν, τὸ σῶμα ὅμως τὸ ὁποῖον χλιοτροπήθηκε διὰ τὸν Χριστὸν ἔμεινε εἰς τὸν αἰῶνα.

Μὲ τὴν σιγουριὰν τῆς νίκης νὰ παραστῶμεν εἰς ὅποιον ἀγῶνα μᾶς καλέσῃ ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ Ποιμένες μας. Ὁ Ἅγιος Δημήτριος, αἰμόφυρτος ἀκόμα αὐτὰς τὰς ἡμέρας, ἐν ἀγωνίᾳ περιφέρεται εἰς τὴν πόλιν του, διὰ νὰ τὴν περιφρουρήσῃ ἀπὸ τὸ μόλυσμα.

Ὅχι. Ἡ Θεσσαλονίκη δὲν πρέπει νὰ μολυνθῇ ἀπὸ τὸ ἐν λόγῳ αἰσχρὸν θέαμα τοῦ «τελευταίου πειρασμοῦ». Νὰ συντροφεύσωμεν τὸν Ἅγιον καὶ ἐκεῖνος μὲ τὸ δόρυ του καὶ μὲ νοπὰς τὰς πληγὰς του, ἡμεῖς μὲ θεομιῆν καρδίαν καὶ μὲ γενναῖον φρόνημα θὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ὁ νέος χαρισματοῦχος ἐπαρχος, ὄχι, δὲν θυσιάστηκε ἀδίκως, ἔχυσε τὸ αἷμα του διὰ ἕναν ἀκλιδωτον πανάγιον, ἄδολον, ταπεινὸν καὶ προῶν, ἕναν τέλειον καὶ ἀναμάρτητον Θεάνθρωπον. Ἀμήν.

Ἄρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΚΑΛΠΑΚΙΑΔΗΣ
Πρωτοσύγκελλος Ἱ. Μ. Θεσ)νίκης

ένα στρώματα διαθέσεων, έστις στοχασμών, κέντρα αποφάσεων, ενεργά ή και λανθάνοντα στοιχεΐα που δέν έχουν ενεργοποιηθεί ή δέν πρόκειται να ενεργοποιηθούν, καταβολές μεταφυσικές ή ύπολανθάνοντες σπινθήρες του Πνεύματος. 'Ιδιαίτερα για τον χριστιανό, που πιστεύει ότι ο άνθρωπος είναι «φυτόν ουράνιον», τὰ φύλλα του άκουμπάνε στη γή, αλλά οι ρίζες του βρίσκονται στον ούρανό, καταλαβαίνει ότι ή «θύραθεν» παιδεία έχει κάνει λαθεμένη έκλογή, έχει αποτύχει, έχει άστοχήσει, διότι επιδιώκει ν' αποκόψει τὰ φύλλα από τον κορμό και τις ρίζες του και να τὰ ξεράνει, όσο και αν τὰ ραντίζει προσωρινά, με άρτεσιανό νερό και με διάφορα συντηρητικά φάρμακα για να τὰ προφυλάξει από τις βιολογικές και νατουραλιστικές φθορές και άρρώστιες και να τὰ διατηρήσει τεχνητά στη ζωή.

Μια σύντομη θρησκευτικο - φιλοσοφική θεώρηση της πιο πάνω ιδέας «νέος άνθρωπος», θα κάμει φανερές τις έπιπτώσεις μιας τέτοιας έκκοσμηκευμένης παιδαγωγικής αντίληψως, πάνω στον «άνθρωπο», στην μεταφυσική του δομή, που αποτελεί τὸ θεμέλιο κάθε άγωγής και παιδείας.

'Ο Paul Valery θα πει ποίος είναι ο άνθρωπος: «ο άνθρωπος είναι πιο γενικός από τή ζωή κι από τις πράξεις του. Είναι σαν να έχει προβλεφθεί για περισσότερα ένδεχόμενα από αυτά που μπορεί να γνωρίσει»¹². Και ο Hegel θα όρίσει τον άνθρωπο ως έξής: «ο άνθρωπος είναι αυτό που δέν είναι, ό,τι είναι, και είναι ό,τι δέν είναι» (ίδιο σ. 201). 'Ο άνθρωπος λέγει ο Παπανούτσος, έρμηνεύοντας αυτόν τον άφορισμό του Hegel (όχι βέβαια ως ζωολογικό είδος ή ως μονάδα εργασίας μέσα στο κύκλωμα της παραγωγής κλπ., αλλά ως συγκεκριμένη ύπαρξη, ως έπώνυμο πρόσωπο) ανήκει σε μιάν ειδική κατηγορία όντων που δέν ταυτίζονται με τον έαυτό τους πλήρως και μια για πάντα, για να μπορείς να είσαι βέβαιος ότι «είναι ό,τι είναι και δέν είναι ό,τι δέν είναι». Γι' αυτόν ισχύει ένας άλλος όρισμός ή κανόνας: «δέν είναι ό,τι είναι και είναι ό,τι δέν είναι» (ίδιο σ. 209). Για ν' αντίληφθεις δηλ. τί είναι άνθρωπος ως προσωπική και έπώνυμη ύπόσταση πρέπει να σχηματίσεις στο νοῦ σου τήν ιδέα ενός πλάσματος που δέν είναι πλέον ό,τι είναι, και είναι ό,τι δέν είναι ά κ ό μ η. 'Ο ίδιος συγγραφέας στην πιο πάνω έρμηνεία θα άντιστρέψει τὰ χρονικά σημεία του άφορισμού και θα πει: «Για ν' αντίληφθεις τί είναι ο άνθρωπος ως προσωπική και έπώνυμη ύπόσταση ψυχική, πρέπει να σχηματίσεις στο νοῦ σου τήν

ιδέα ενός πλάσματος που δέν είναι ακόμη ό,τι είναι και είναι ό,τι δέν είναι πλέον... Σύμφωνα μ' αυτή τήν έρμηνεία δέν «έννοεί», «παραιοεί» τον άνθρωπο όποιος τον σταματάει και τον κλείνει σε μιάν όποιαδήποτε στιγμή του χρόνου τής ζωής του, γιατί σε καμιά δέν είναι τελειωμένος» (ίδιο σ. 206).

Αν λοιπόν τόσο δύσκολο είναι τὸ πρόβλημα να όρισθεί ο άνθρωπος φιλοσοφικά, καθώς και τὸ πρόβλημα τής προσωπικής του ταυτότητας και να έρμηνευθεί τὸ μυστήριο του «κρυπτού έν τή καρδιά» ανθρώπου, πόσο πιο δξυ γίνεται τὸ πρόβλημα για τή δημιουργία ενός «νέου ανθρώπου» και μιας «νέας κοινωνίας» κατά τις επαγγελίες των εκπαιδευτικών ολοκληρωτικών συστημάτων, κι αυτό για τους παρακάτω λόγους:

'Ο Μαρξισμός θέτει τὸ πρόβλημα τής κοινωνίας σε βάρος του προβλήματος του ανθρώπου, ο τελευταίος αυτός δέν ύπάρχει σε σχέση με τήν κοινωνία, δέν είναι παρά ένα έξάρτημα τής οικονομικής μηχανής. «'Ο άνθρωπος —θα μās πει ο Γ. Μελέτης— δέν είναι οικονομική μονάδα. Είναι κάτι πιο πολύ σημαντικό. Και ο πιο άδιάφορος ή πεσμένος άνθρωπος έχει στιγμές που αισθάνεται μερικούς άσιγαστους πόθους ν' άναηδούν από τὰ βάθη τής ψυχής του»^{12α}.

'Η κοινωνία είναι τὸ αρχικό φαινόμενο, ο άνθρωπος δέν είναι παρά τὸ επιφαναινόμενο της θα πει ο Μαρξισμός. Μια τέτοια όμως διδασκαλία βρίσκεται θα μās πει ο Νικόλαος Μπερντιάγεφ, σε φανερή αντίφαση με τήν κατηγορηματική κριτική του Μάρξ κατά τής άλλοτρίωσης τής ανθρώπινης ζωής που καταντὰ τον άνθρωπο πράγμα (Verdinglichung), κατά τής άπανθρωποίησης¹³. 'Ο ίδιος φιλόσοφος θ' άντικρούσει αυτή τή θέση του Μαρξισμού σ' άλλο σημείο του λόγου του με τὰ παρακάτω λόγια: αν ο άνθρωπος δέν είναι παρά μια πέτρα στο οικοδόμημα τής κοινωνίας, ένα μέσο στην οικονομική ανάπτυξη, τότε δέν παρακολουθούμε τήν ανάπτυξη του ανθρώπου αλλά τήν έξαφάνισή του, τὸ βάθεμα τής διαδικασίας τής άπανθρωποίησης. Χάνοντας ο άνθρωπος τὸ βάθος δέν είναι παρά ένα δημιουργία με δύο διαστάσεις: στη θέση του πνευματικού όντος δέν ύπάρχει παρά ένας κοινωνικός παράγων. Γιατί ο άνθρωπος δέν ανήκει μόνο στο χρόνο, σ' αυτόν τον προσωρινό χρόνο που δέν του παρέχει κανένα μόνιμο χαρακτηριστικό: «Με τὸ βάθος του μετέχει στην αιωνιότητα» (ίδιο σ. 40). Γι' αυτό ο Μπερντιάγεφ, βρίσκει έδω τὸ σφάλμα του υλιστικού και

12. Βλ. Ε. Π. Π α π α ν ο ῦ τ σ ο υ, «'Η κρίση του πολιτισμού μας», έκδ. Φιλίππου, Αθήνα 1979, σ. 201.

12α. «Γιατί δέν είμαι Μαρξιστής», Έκδ. ΖΩΗ, 1976, σ. 77.

13. Νικόλ. Μ π ε ρ ν τ ι ά γ ε φ, «Μαρξισμός και Χριστιανισμός», Έκδ. Μήνημα, Αθήνα 1977, σ. 39.

ἄθεου κομμουνισμοῦ, νὰ ὑποτάσσει ὀλοκληρωτικὰ τὸν ἄνθρωπο στὴν κατηγορία τοῦ χρόνου, νὰ μὴν τὸν θεωρεῖ παρὰ μιὰ στιγμή τοῦ τεμαχισμένου χρόνου καί, κάθε στιγμή νὰ μὴν εἶναι παρὰ μέσο γιὰ νὰ φτάσει στὴν ἐπόμενη (ἴδιο σ. 41). Ὁ Γ. Μελέτης λέει περὶ του τὰ ἴδια λόγια: ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὕλισμοῦ λησμόνησε τὴ φύση του, τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξή του, τὶς πὺθ βαθεῖες καὶ οὐσιαστικὲς ἀναζητήσεις τῆς ψυχῆς του. Ἀγνόησε τὴ συνειδήσή του καὶ τῆς ἐπέβαλε περιοριστικὰ καὶ καταπιεστικὰ μέτρα γιὰ νὰ τὴν φιώσει. Ζήτησε ἀπὸ τὴν ψυχὴ του ν' ἀρνηθεῖ τὶς ὑψηλὲς ἐφέσεις της, τοὺς ἱεροὺς πόθους της καὶ τὰ πὺθ ὁμορφα σκιρτήματά της¹⁴.

Μὲ τέτοιες ἀντιλήψεις εἶναι αὐτονόητο ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχασε τὴν ἐσωτερικὴ του ὄντοτητα. Τὸ ἠθικὸ στοιχεῖο στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ χάνει κάθε αὐτόνομη σημασία. Ὁ σκοπὸς, ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ὁποῖου δικαιολογοῦνται ὅλα τὰ μέσα, δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἢ ἀφύπνιση τῆς ἀνθρώπινης ἀλλὰ ὄργανο γιὰ μιὰ νέα κοινωνία, θὰ πεῖ ὁ Νικόλαος Μπερντάγιεφ, καὶ ὄχι μιὰ νέα κοινωνία στὸν ἄνθρωπο (Μαρξισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς, σ. 42).

Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ πολιτικὴ εἶναι μέσα δὲν εἶναι σκοποὶ. Ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου στὴ γῆ; Ἡ ἀπλὴ ἐμπειρικὴ παρατήρηση δείχνει πὺς ὁ σκοπὸς εἶναι θεμελιακὴ ροπή τῆς ὑπαρξῆς. Μόνον ἔτσι προσλαμβάνει νόημα καὶ βάθος ἡ ὑπαρξῆ θὰ πεῖ ὁ Χρ. Μαλεβίτσης. Ἀλλιῶς εἶναι ἕνα ἄχρηστο ἀντικείμενο τοῦ κόσμου, ἀνάμεσα σὲ μύρια ἄλλα. Ἡ ἐπιστημονικοτεχνικὴ ἰδεολογία, συνεχίζει ὁ ἴδιος συγγραφέας μετέτρεψε τὰ μέσα σὲ σκοποὺς. Αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰν ἀπάτη «ἐναντι τοῦ ἀνθρώπου... Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ πολιτικὴ λέγει τὸ «πῶς» τῶν πραγμάτων, δὲν λέγει τὸ «πρὸς τίς»¹⁵.

Καὶ ὁ Ε. Π. Παπανοῦτσος γράφει: «Μέσα γιὰ κάποιον σκοπὸ μποροῦν νὰ γίνουν ὅλα τὰ ὄντα ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα: τὸν ἄνθρωπο. Αὐτὸς ὀφείλει νὰ εἶναι καὶ δικαιούται ν' ἀπαιτήσῃ νὰ εἶναι, μόνον σκοπὸς. Ἡ ἀξία του δὲν ἀντικατασταίνεται μὲ τίποτα. Δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτιμηθεῖ μὲ καμμιὰ ἄλλη. Εἶναι τὸ μέτρο τῶν ἄλλων ἀξιών. Ἐκεῖνος λοιπὸν πὺν τὸν κατεβάσει ἀπὸ τὸ ὑψηλὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀπόλυτου «σκοποῦ» στὸ χαμηλὸ ἐπίπεδο τοῦ σχετικοῦ «μέσου», ἢ αὐτὸς πὺν αὐτοδικάζεται (ἀπὸ βλακεία ἢ ἀνανδρία) σὲ «μέσον πρὸς ἄλλο σκο-

πὸ», ἀναιρεῖ, καταλύει, «σκοτώνει» τὸν ἄνθρωπο μέσα στὸν ἄνθρωπο»¹⁶.

Γιὰ τὸ Νικόλαο Μπερντάγιεφ δὲν εἶναι μόνον ὁ Μαρξισμὸς πὺν ἀπανθρωπίζει τὸν ἄνθρωπο, τὸ ἴδιο ἀκριβῶς κάνει καὶ ὁ καπιταλισμὸς. Στὸ βιβλίο του «τὸ πεπρωμένο τοῦ ἀνθρώπου στὸ σύγχρονο κόσμο» γράφει: «καὶ ἡ καπιταλιστικὴ οἰκονομία εἶναι βαθιὰ ἀντιπροσωπικὴ. Ἀπανθρωπίζει τὴ ζωὴ καὶ μεταβάλλει τὸν ἄνθρωπο σὲ πράγμα»¹⁷. Ἡ ἀνθρώπινη, συνεχίζει ὁ γνωστὸς φιλόσοφος, «ἔγινε δούλη τῶν ἐπινοήσεων τῆς τεχνικῆς καὶ ἡ ἐποχὴ μας οὐσιαστικὰ τοποθετήθηκε κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία της». Πραγματικὰ ὁ ἄνθρωπος συνεχίζει νὰ πιστεύει στὰ θαύματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας, μὰ καὶ δὲν πιστεύει σὲ τίποτα ἄλλο. Ὁ ἀπανθρωπισμὸς λοιπὸν πρῶτα ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ μηχανοποίηση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ἡ ὑποταγὴ στὴν τεχνικὴ, ἡ μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου σὲ μηχανή. Ἡ μηχανικὴ δύναμη διασπᾷ τὴν πληρότητα τῆς ἀνθρώπινης εἰκόνας καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ φαίνεται ὀλοτελὰ χωρισμένη ἀπὸ τὴν πνευματικὴ πὺν ἐξωθεῖται ὀλο καὶ πὺν πολὺ στὸ περιθώριο. Ἔτσι τῆς ἀφαιρεῖται τὸ δικαίωμα νὰ κατευθύνει τὴ ζωὴ» (ἴδιο σ. 90).

Ὁ Ν. Μπερντάγιεφ ἐπίσης στὸ βιβλίο του «Μαρξισμὸς καὶ χριστιανισμὸς» θὰ δηλώσει ὅτι ὁ Μάρξ εἶναι σ' ὀρισμένα σημεῖα ὁ κληρονόμος τῶν ἀτελειῶν τοῦ καπιταλισμοῦ: «ἡ ἀναγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου στὴν κατάσταση τῆς οἰκονομικῆς διαδικασίας συνιστᾷ τὸ κακὸ καὶ τὴν ἁμαρτία τοῦ παρελθόντος, τῆς καπιταλιστικῆς ἐκμετάλλευσης ἢ ἀποτελεῖ τὴν ἴδια τὴν ὄντολογία τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος» (σ. 40).

Ἔτσι, συμπεραίνουμε ὅτι ὁ κομμουνισμὸς ἔχει γιὰ ἀποτέλεσμα τὴν ἴδια μὲ τὸ καπιταλιστικὸ καθεστῶς «ἀπανθρωποποίηση» πὺν ἀπαράλλαχτα μεταμορφώνει τὸ πρόσωπο σὲ ὄργανο τῆς οἰκονομίας καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ τὰ παιδαγωγικὰ του συστήματα πὺν ἀπηχοῦν αὐτὲς τὶς ἀπόψεις δὲν μποροῦν νὰ δημιουργήσουν «νέον ἄνθρωπο».

Μέσα σ' ἕνα τέτοιο κόσμον πὺν ἀγνοεῖται στὸ βάθος ὁ ἄνθρωπος, καὶ μηχανοποιεῖται ἡ ζωὴ του, μέσα σ' ἕνα τέτοιο «ἀρτοποιητικὸ, ἐπιστημονικὸ καὶ ἀρτοδιανεμητικὸ πολιτικὸ μηχανισμὸ» κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Χρ. Μαλεβίτση, πὺν ἀπογυμνώνεται φοβερὰ ἡ ἐσωτερικότητα τοῦ ὑπαρξιακὰ ἀληθινὰ «νέου ἀνθρώπου», τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ του, μὰς μεταφέρει ὁ Ἑλληνας λογοτέχνης Νίκος Καζαντζάκης ὅταν γράφει: «Κοιτάζω γύρω μου, κοιτάζω μέσα μου' ἡ ἀρετὴ τρελάθηκε, ἡ γεωμετρία τρελάθηκε, ἡ ὕλη τρελάθηκε» πρέ-

14. «Γιατί δὲν εἶμαι Μαρξιστής», σ. 80.

15. Προομιαικὸς Λόγος στὸ βιβλίο τοῦ Νικολ. Μπερντάγιεφ, «Ἀλήθεια καὶ Ἀποκάλυψη», ἐκδ. Δωδώνη, μετάφρ. Χρ. Μαλεβίτση, 1967, σ. 9, 40.

16. «Ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ μας», σ. 222 - 223.

17. Ἐκδ. Π. Πουρνάρα, Θεσ/νίκη 1980, σ. 89.

πει νά 'ρθει πάλι ὁ Νοῦς ὁ νομοθέτης, νά βάλει καινούρια τάξη, καινούριους νόμους· πὺ πλούσια ἄρμονία νά γίνει ὁ κόσμος»¹⁸. Στὴν ἐποχὴ μας θὰ πεῖ ὁ Νικολ. Μπερντάγιεφ «δὲν εἶναι ὅπως κατὰ τὸ παρελθόν, ὁ βαρβαρισμὸς τῆς ζούγκλας, ἀλλὰ ὁ βαρβαρισμὸς τοῦ τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ ποὺ κυριαρχεῖ τώρα πάνω στὸ σύγχρονο ἄνθρωπο. Ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ ἀντικειμενοποιεῖται καὶ ἀποπροσωποποιεῖται σὲ βαθμὸ ποὺ προκαλεῖ τὴν ἀπώλεια αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς εἰκόνας τοῦ ἀνθρώπου»¹⁹. Καὶ ὁ Ἅγγελος Τερζάκης, ἀκαδημαϊκός, θὰ ἐκφράσει τὴν ἀπορία τοῦ ποῦ πηγαίνει ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος πρὸς τὰ ποῦ κατευθύνεται ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος μὲ τὴν ὑποβάθμιση ἀπὸ τὰ παραπάνω ὑλιστικὰ συστήματα τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος. «Τὸ πείραμα, γράφει, ποὺ γίνεται στὸν αἰῶνα μας, νά ζήσει ὁ ἄνθρωπος ὡς τέκνο "ἀγνώστου πατρὸς" ἢ ἀκόμα δυσκολώτερο, πατρὸς ἀνυπάρχου δὲν ξέρουμε ποῦ θὰ ὀδηγήσει»²⁰.

Σ' ἕνα τέτοιο κόσμο ἔχει χρέος ν' ἀντιπαλαίσει ὁ Χριστιανισμὸς καὶ νὰ προτάξει τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, νὰ τὸ προστατεύσει ἀπὸ τὸν ἀφανισμό, τὸν τεμαχισμό, τὴν ἀλλοτρίωση καὶ τὴν ἀπανθρωποποίηση. Καὶ εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ ἐπιτύχει καὶ νὰ νικήσει γιατί γνωρίζει τὴν «προαιωνίως ζῶσα θεανθρώπινη ἐνσαρκωμένη Ἀλήθεια». Ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς ποὺ καλλιέργησε τὸ ἀνθρώπινὸ πρόσωπο καὶ τὶς ὑψηλές ἀξίες τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ εἰδικότερα ἡ Χριστιανικὴ Παιδαγωγικὴ, σὰν ἐπιστήμη τῆς ἀγωγῆς ποὺ ἔργο της ἔχει νὰ διαπλάσει, νὰ μορφώσει τὸν «νέον ἄνθρωπον» (κατὰ Χριστὸν μόρφωσιν) πρέπει νὰ δώσει τὸ σωστὸ καὶ ἀληθινὸ προσανατολισμὸ καὶ νὰ διευρύνει τοὺς ὀρίζοντες τῆς «θύραθεν» παιδαγωγικῆς, διότι ἔχει τὸ νόημα τῆς ἀληθινῆς ζωῆς καὶ συνεπῶς τὸ νόημα τῆς παιδείας καὶ γνωρίζει ὅτι «οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνον ζήσεται ἄνθρωπος» (Ματθ. 4,4) ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ στηρίζεται μόνο στὶς ἀνθρώπινες πεπερασμένες δυνατότητες (ἀγωγή) ἀλλὰ καὶ στὴ χάρις τοῦ Θεοῦ. Τὸ χρέος τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι πολὺ μεγάλο, ἰδιαίτερα στὴ σημερινή μας ἐποχὴ ποὺ καλεῖται νὰ δώσει τὸ μήνυμα τῆς ἀλήθειας, καὶ «προσκαλεῖται νὰ δώσει τὸ μήνυμα τῆς ἀλήθειας, καὶ «προσκαλεῖται» μπροστὰ στὴν κρίση τοῦ «νέου ἀνθρώπου» τῆς «θύραθεν» παιδαγωγικῆς. Ἔχει χρέος νὰ προβάλλει τὴ σωστὴ κατεύθυνση, νὰ ξεπεράσει τὴν φυσιοκρατία τῆς «κατὰ κόσμον» ἀγωγῆς καὶ νὰ τὴ συνδέσει ἢ νὰ τὴν ἐντάξει στὴν αἰωνιότητα.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν σύντομη ἱστοριοφιλοσοφικο - παιδαγωγικὴ ἐπισκόπηση εἶδαμε τὴν ἐπεξεργασία καὶ τὸ νόημα τῆς ἰδέας «νέος ἄνθρωπος», τί ἀκριβῶς ἐπιδιώκει ἡ «θύραθεν» παιδαγωγικὴ καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴ θεώρηση κατανοοῦμε τὴν ἐσφαλμένη χρησιμοποίηση τοῦ ὄρου αὐτοῦ καὶ τὴν ἀντιποίηση τοῦ χριστιανικοῦ ὄρου «νέος ἄνθρωπος» σ' αὐτὲς τὶς ἰδεολογίες καὶ σ' αὐτὰ τὰ παιδαγωγικὰ συστήματα καὶ ταυτόχρονα εἴμαστε σὲ θέση ν' ἀξιολογήσουμε τὴν ἔννοια αὐτὴ μέσα στὰ ὀρθόδοξα χριστιανικὰ κράτη, μέσα στὴν περιοχὴ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ εἴμαστε σὲ θέση, ἐπειδὴ σήμερα ὀδοιοποροῦμε στὴ χριστιανικὴ περίοδο τῆς Ἱστορίας καὶ στὸ χριστιανικὸ πολιτισμὸ, σὲ μιὰ ἀνακαινιστικὴ πορεία τοῦ νέου «ἐν Χριστῷ ἀνθρώπου», σὲ μιὰ νέα ἐποχὴ τοῦ ἀληθινὰ νέου ἀνθρώπου τοῦ πνεύματος, ὅπως θὰ τὴν ἀποκαλοῦσε ὁ προφήτης τῆς αἰωνιότητος Νικολ. Μπερντιάγιεφ, μὲ θεμέλιο, ἀλλὰ καὶ κατεύθυνση τὸν ἴδιο τὸ Θεάνθρωπο, τὸ «νέο Ἀδάμ», τὸν νέο ἄνθρωπο, «τὸν οὐράνιο», ποὺ κατέβηκε ἀπὸ ψηλά. Ἔτσι, «ἡ νέα ἐποχὴ», ὁ «νέος ἄνθρωπος», «ἡ νέα ζωὴ» καὶ συνεπῶς «ἡ νέα κοινωνία» εἶναι τώρα θεμελιωμένα ὅχι σ' ἕνα ἰδεολογικὸ θεμέλιο, ἀλλὰ σὲ μιὰ θεανθρώπινη βάση: «θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς» (Α' Κορινθ. 3,12).

Ἀπ' αὐτὸν πηγάζει ἡ πεποίθηση ὅτι ἡ «σωτηρία» τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ δημιουργία τοῦ «νέου ἀνθρώπου» εἶναι ἀδύνατη χωρὶς τὴν «ἐκ τῶν ἄνω» βοήθεια, «διότι πᾶσα δόσις... καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶν». Πῶς λοιπὸν θὰ μπορέσουμε ν' ἀποκαταστήσουμε τὴν παραφθαρμένη ἰδέα τοῦ νέου ἀνθρώπου στὴν «θύραθεν» παιδαγωγικὴ καὶ νὰ διευρύνουμε τὶς διαστάσεις τῆς Παιδαγωγικῆς γιὰ νὰ δημιουργήσουμε πραγματικὰ τὸν «νέον ἄνθρωπο»;

Γιὰ νὰ μπορέσει αὐτὸ νὰ γίνει προηγουμένως νὰ ἐξαφανιστοῦν τὰ πάθη καὶ τὰ δεινὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ν' ἀποκαλυφθεῖ ἡ ἐσωτερικὴ ὄντοτήτά του. Δὲν φτάνει μόνο ἡ τελειοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου λογικοῦ καὶ τῶν αἰσθήσεων, οὔτε τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς, διότι αὐτὲς μόνες τοὺς ἀδυνατοῦν νὰ μεταμορφώσουν τὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ τὸν ἀναγεννήσουν πνευματικά. Δὲν φτάνει μόνο «μιὰ διάπλαση καὶ ἀνάπτυξη τῶν ταλέντων καὶ τῶν ἱκανότητων» τῶν νέων, δὲν φτάνει μόνο «μιὰ πλήρης ἀνανέωση ὀλόκληρης τῆς ἀντίληψης γιὰ τὴν παιδαγωγικὴ διαδικασία μ' ἕνα ἐξωτερικὸ ἐξοπλισμὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος μὲ γερὸ κοινωνιολογικὸ ἀνθρωπολογικὸ καὶ κυρίως ψυχολογικὸ μηχανισμό», δὲν φτάνει μόνο «μιὰ ἐκπαίδευση παράλληλη καὶ συνεχὴ», δὲν φτάνει μόνο ἡ ἐγκυκλο-

18. «Ἀναφορὰ στὸ Γράμμα» στὸ Ε. Π. Παπανούτσου, «Ἡ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ μας», Ἐκδ. Φιλιππότση 1979, σ. 25.

19. Ἀλήθεια καὶ Ἀποκάλυψη, σ. 213.

20. Γ. Μ ε λ ε τ η, «Γιατί δὲν εἶμαι Μαρξιστής», σ. 80.

Η ΕΠΙΣΗΜΟΣ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΤΟΥ ΜΑΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ κ. ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΦΙΝΛΑΝΔΙΑΣ (21-25.5.1989)

Κατόπιν προσκλήσεως του Σεβασμιωτάτου 'Αρχιεπισκόπου Φινλανδίας και Καρελίας κ.κ. 'Ιωάννου, ὁ Μακ. Πατριάρχης 'Αλεξανδρείας κ.κ. Παρθένιος, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη 'Αξώμης κ. Πέτρον καὶ τὸν κ. 'Αρη Πλωμαρίτη, Γενικὸν Οἰκονομικὸν 'Επὶ τὴν τοῦ Πατριαρχείου καὶ Οἰκονομικὸν Σύμβουλον, ἔφθασε τὰς πρῶτας πρωϊνὰς ὥρας τῆς Κυριακῆς 21ης Μαΐου, εἰς 'Ελσίνκι, μετὰ τὴν 'Αεροπορικὴν 'Εταιρίαν FINNAIR.

Εἰς τὸ ἀεροδρόμιον ἀγόμενος ὁ Σεβ. 'Αρχιεπίσκοπος Φινλανδίας καὶ Καρελίας κ.κ. 'Ιωάννης, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης 'Ελσινκίου κ. Τύχων, ὁ Δ) ντῆς τοῦ 'Υπουργείου Παιδείας κ. Λάουρι Καραδά, ὁ Λουθηρανὸς 'Επίσκοπος κ. Αἰμ. Νικολαένιν, ὁ Πρέσβυς τῆς Αἰγύπτου κ. Χόσνι ἔλ Σάαντ ἔλ Γκαζίζυ, ὁ Σύμβουλος τῆς Πρεσβείας τῆς 'Ελλάδος κ. Ι. Χριστόπουλος, ὁ 'Εμπορικὸς 'Ακόλουθος κ. 'Αλ. Μητρογούργος καὶ ἄλλοι ἐκπρόσωποι τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας τῆς Φινλανδίας. Εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν 'Επισήμων, προσεφώνησαν καὶ καλοσώρισαν τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην ὁ Σεβ. 'Αρχιεπίσκοπος κ. 'Ιωάννης, ὁ Λουθηρανὸς 'Επίσκοπος κ. Α. Νικολαίνα καὶ ὁ 'Εκπρόσωπος τοῦ Κράτους κ. Λάουρι Καραδά. Ἡδωχάρισθη μετὰ πολλὴν ἀγάπην ὁ Μακ. Πατριάρχης καὶ ἐν συνεχείᾳ μετέβησαν εἰς τὸ Εὐνοδοχεῖον Ραβολί, δι' ἀνάπαυσιν. Τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς Κυριακῆς ὁ Μακαριώτατος μετὰ τὴν συνοδείαν Του, καὶ τὸν 'Αρχηγὸν τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας Φινλαν-

δίας Σεβ. 'Αρχιεπίσκοπον κ. 'Ιωάννην καὶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην 'Ελσινκίου κ. Τύχωνα, μετέβησαν ἀεροπορικῶς εἰς τὸ Κυόπιο, τὴν ἔδραν τοῦ Σεβ. 'Αρχιεπισκόπου. 'Εκεῖ τοὺς ὑπεδέχθησαν ὁ Πρέσβυς τῆς 'Ελλάδος Κύριος 'Αναστάσιος Σιδεργῆς μετὰ τῆς Κυρίας Πρέσβειρας, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης 'Οουλου κ. Λέων, ὁ Θεοφιλέστατος 'Επίσκοπος κ. 'Αμβρόσιος, πολλοὶ κληρικοί, 'Εκπρόσωποι τῶν 'Ορθοδόξων 'Ενοριῶν, ὁ Δήμαρχος τῆς πόλεως κ. JUHANI KOSKINEN, ὁ Διοικητὴς τῆς 'Αστυνομίας κ. ERKKI UAHRONEN καὶ ἄλλοι. Κατευθύνθησαν ἅπαντες εἰς τὸν Καθεδρικὸν 'Ιερὸν Ναὸν τοῦ 'Αγίου Νικολάου, ὅπου ἐτελέσθη Πατριαρχικὴ Θεία Λειτουργία, συλλειτουργούντων, τοῦ Σεβ. 'Αρχιεπισκόπου κ.κ. 'Ιωάννου, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου 'Αξώμης κ. Πέτρου καὶ τοῦ Θεοφ. 'Επισκόπου κ. 'Αμβροσίου. Εἰς τὸ τέλος τῆς Θείας λειτουργίας, ὁ Σεβ. 'Αρχιεπίσκοπος Φινλανδίας καὶ Καρελίας κ. 'Ιωάννης προσεφώνησε τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην.

'Εν συνεχείᾳ ὁ Μακαριώτατος εἶπε ὅτι δοξάζω τὸν Θεὸν καὶ τὸν εὐγνωμονῶ, πού με ἀξιώνει νὰ ἐπισκέπτωμαι, τὴν ζωντανὴν 'Ορθόδοξον 'Εκκλησίαν τῆς Φινλανδίας, πού ἀποτελεῖ Φάρον 'Ορθοδοξίας εἰς τὰς Σκανδιναυικὰς Χώρας, καὶ μνημονεύεται τὸ σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἡ Μήτηρ 'Εκκλησία. 'Εξῆρε τὴν δραστηριότητα τοῦ Προκαθημένου τῆς Φινλανδικῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας, τὴν συμμετοχὴν τῆς πάντοτε εἰς τοὺς Διαλόγους, καὶ εἰς τὰς Παγορθοδόξους Δια-

παιδικὴ ἄθροιση τῶν γνώσεων, ἡ πλατεῖα ἐπιστημονικὴ θεώρηση τοῦ σημερινοῦ τρόπου ἀλλαγῆς τοῦ κόσμου καὶ αὐτοδιάπλασης τοῦ ἀνθρώπου», δὲν φτάνει μόνο «μια πλατεῖα γενικὴ ἐκπαίδευση πού νὰ εἰσάγει τὸν ἄνθρωπο στὶς πιδὸ ποικίλες σφαῖρες τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος», δὲν φτάνει μόνο νὰ μετατρέφει κανεὶς τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐκπαίδευσης σὲ ὑποκείμενο τῆς αὐτοεκπαίδευσης, «τὸν ἄνθρωπο πού ὑφίσταται τὴ μόρφωση τοῦ ἄλλου σὲ αὐτομόρφωση», οὔτε πάλι «ὁ ἄνθρωπος θὰ μπορεῖ νὰ ἀρτιώνεται, νὰ αὐτοτελειώνεται πραγματικὰ μετὰ τὸ ν' ἀνοίγεται πλατιὰ στὸν κόσμον», οὔτε πάλι ἀρκεῖ σὰν σκοπὸς τῆς μόρφωσης «ἡ διά-

πλαση ἐνὸς συγκεκριμένου τύπου ἀνθρώπου, πού θὰ διαπλάσσεται σύμφωνα μετὰ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο πρότυπο καὶ μάλιστα ἱκανοῦ νὰ ἀλλάξει καὶ τὸ ἴδιο τὸ πρότυπο». Οἱ πιδὸ πάνω φράσεις μετὰ εἰσαγωγικὰ εἶναι παρμένες ἀπὸ τὸ κεφάλαιο «'Η ἐπιστημονικοτεχνικὴ ἐπανάσταση καὶ ἡ ἐκπαίδευση»²¹.

(Συνεχίζεται)

Πρωτοπρ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε. ΜΑΡΝΕΛΛΟΣ
Σχολάρχης 'Εκκλ. Γυμνασίου - Λυκείου Κρήτης

²¹ Πάντοθαν Ρίχτκ, «'Ο Πολιτισμὸς στὸ Σταυροδρόμι», σ. 141 - 161.

σκέψεις και τήν πολύτιμον συμπαράστασίν της εἰς τήν Ἱεραποστολήν εἰς Ἀφρικὴν. Διότι ὡς ἀνέφερον ὁ Μακαριώτατος, εἶναι γεγονός ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Φινλανδίας και Καρελίας κ. Ἰωάννης, συνετὸς και με ἀπεριόριστον ἀγάπην διὰ τήν Ὁρθοδοξίαν, τήν παρουσίαν της παντοῦ και τήν προβολήν της ἀπὸ Ἰδετίας ἔχει στρέψει τήν προσοχήν του και τὸ ἐνδιαφέρον του, γὰ ἐνισχύη τήν Ὁρθόδοξον Ἱεραποστολήν τοῦ Πατριαρχείου μας εἰς τήν Ἀφρικὴν με ὕλικήν και ἠθικὴν βοήθειαν και συμπαράστασιν. Γιὰ τοῦτο εἶναι ἡ Δεύτερη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, μετὰ τήν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἐπίσης και ὁ Γέρον Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς κ.κ. Ἰάκωβος.

Μετὰ τήν ὁμιλίαν Του, ὁ Μακαριώτατος ἀπένειμεν εἰς ἐνδειξιν ἀναγνωρίσεως τοῦ ἔργου τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου, εἰς αὐτόν, τὸν Σταυρὸν Α' τάξεως τοῦ Ἁγίου Μάρκου τοῦ Πατριαρχείου. Μετὰ ταῦτα ὁ Προϊστάμενος τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ τοῦ Κυόπιο (Ἁγίου Νικολάου) Πρωτοπρεσβύτερος πατήρ TEIDAN PYHYTTENNE προσεφώνησεν ἐκ μέρους τῆς Ἐνορίας του, τὸν Μακ. Πατριάρχην και τὸν ἡὐχαρίστησε με θερμὰ λόγια διὰ τήν ἐπίσκεψίν Του και τήν τέλεσιν τῆς Θείας Λειτουργίας, ἐπίσης διὰ τὰ ὠραία λόγια ποῦ ἀπηύθυνεν ἐνωρίτερον εἰς τοὺς πιστοὺς, τὸν κληρὸν και τὰς Ἀρχὰς τοῦ Κυόπιο. Ἀνεφέρθη εἰς τήν ζωὴν τοῦ Πατριάρχου, τήν τόσο ἀφιερωμένην ἀπὸ χρόνια πολλὰ εἰς τήν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, τὸ πολύπλευρον ἔργον Του γιὰ τήν Ὁρθοδοξίαν. Εἶπεν ἀκόμη γιὰ τήν ἱστορίαν τοῦ Πατριαρχείου και τήν Αἰγυπτὸν με τοὺς Μοναχοὺς τῶν πρώτων αἰώνων και ἡὐχήθη εἰς τὸν Μακαριώτατον μακρὰν πατριαρχίαν γιὰ τὸ καλὸν τῆς Καθόλου Ἐκκλησίας και τοῦ λαοῦ. Τέλος ὁμοῦ μετὰ τῶν Μελῶν τοῦ Ἐκκλ. Συμβουλίου κ. ERKII UAHRONEN Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀστυνομίας, τοῦ Ἀντιπροέδρου κ. UAAKKO UARA και ἄλλων προσέφερον ἀναμνηστικὸν εἰς τὸν Πατριάρχην. Ὁ Πατριάρχης με καταφανῆ συγκίνησιν ἡὐχαρίστησε και προσέφερεν ὡς εὐλογίαν μίαν εἰκόνα διὰ τήν Ἐνορίαν.

Ἐπίσης ὁ Μακ. Πατριάρχης προσέφερεν ὡς ἀναμνηστικὰ τῆς ἐπισκέψεώς Του ἀπὸ ἓνα Ἀρχιερατικὸν Ἐγκόλπιον και ἀπὸ μίαν εἰκόνα, εἰς τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον κ.κ. Ἰωάννην, εἰς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ὁσουλῶν κ. Λέων και εἰς τὸν Θεοφ. Ἐπίσκοπον κ. Ἀμβρόσιον. Τέλος ὁ Μακαριώτατος προσέφερε τὸ ἀντίδωρον εἰς τὸ πολυπληθὲς Ἐκκλησιαστικόν. Μετὰ ταῦτα μετέβησαν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον, ὅπου κατέλυσαν. Τὴν μεσημέριαν τῆς ἰδίας ἡμέρας, ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος κ.κ. Ἰωάννης παρέθεσεν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον Παντασὸπι γεῦμα ἐπίσημον, πρὸς τιμὴν τοῦ Μακ. Πατριάρχου. Εἰς

τοῦτο παρεκάθησαν ἐκτὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, Ἐκπρόσωποι τοῦ Κράτους, ὁ Δήμαρχος τῆς Πόλεως, ὁ Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος και ἡ σύζυγός του και ἄλλοι.

Κατὰ τήν διάρκειαν τοῦ γεύματος, ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ τῆς Α. Θ. Μακαριότητος. Μετὰ τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον ὁ Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος, με τήν ἄδειαν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου ἤγειρε πρόποσιν και εἶπε: Αἰσθάνομαι μεγάλην τιμὴν και χαρὰν, ποῦ μοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία με τήν εὐγενή καλωσύνην τοῦ ἐλληνομαθοῦς Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Φινλανδίας και Καρελίας κ. Ἰωάννου, γὰ παρευρίσκομαι ἀπὸ τὸ πρῶτ, εἰς τήν τόσο πνευματικὴν ἐφορτήν, ἐντὸς τοῦ Ἱ. Ναοῦ πρώτον κατὰ τήν Θεῖαν Λειτουργίαν, ὅπου ἀντηλλάγησαν περιχαρεῖς ὁμιλίες και λόγοι διὰ τὸ ἱστορικὸν γεγονός, ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας, με τήν σεπτὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ.κ. Παρθενίου εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῆς Φινλανδίας, ὅσον και κατὰ τήν πνευματικὴν τώρα πανδαυσίαν. Εἶμαι ὑπόχρεως εἰς τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον και εὐγνώμων εἰς τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην γιὰ τήν ἐπίσκεψίν Του αὐτῆν. Δὲν εἶμαι ἱκανὸς γὰ σκιαγραφῆσω τήν προσωπικότητα τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας και πάσης Ἀφρικῆς κ.κ. Παρθενίου, διότι αὐτὴ τυγχάνει ὄχι μόνον γνωστὴ εἰς τήν Ὁρθοδοξίαν διὰ τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀγῶνας της, ἀλλὰ εἰς ὀλόκληρον, τὸν ἀπανταχοῦ εὐρισκόμενον χριστιανικὸν κόσμον, ἀλλὰ και τὸν μὴ χριστιανικὸν ἀκόμη. Μία προσωπικότης ποῦ δεσπόζει και κυριαρχεῖ παντοῦ, με τήν θέλησιν, τήν καλωσύνην, τήν εὐγένειαν και τήν λεπτότητα, γὰ χειρισθῆ τὰ θέματα τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου και ἂν ὀρίσκειται ὅπου και ἂν ὑποχρεοῦται γὰ τὸ πράξει. Διὰ τοῦτο και ἡ παρουσία του ἐδῶ, προσδίδει ἀνεκλάλητον χαρὰν εἰς ὅλους μας και τὸν εὐχαριστοῦμεν και τὸν παρακαλοῦμεν γὰ εὐχεταί και γιὰ μᾶς και γὰ ἐνθυμηταί και τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Φινλανδίας, και τὸν λαὸν της. Μακαριώτατε εὐχομαι πολλὰ τὰ ἔτη Σας ἐπ' ἀγαθῶ τοῦ παλαιφάτου Θρόνου Ἀλεξανδρείας ποῦ ἐπὶ 45 ἔτη ὑπηρετεῖτε. Καλῶς ὤρισατε.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας (Κυριακῆς 21ης Μαΐου), ὁ Μακαριώτατος και ἡ συνοδεία Του Σεβ. Μητροπολίτης Ἀξῶμης κ. Πέτρος και Γενικὸς Οἰκονομικὸς Σύμβουλος και Ἐπόπτης κ. Ἄρης Πλωμαρίτης, με συνοδὸς τὸν Θεοφ. Ἐπίσκοπον κ. Ἀμβρόσιον και τὸν Ἐκπρόσωπον τοῦ Κράτους κ. Λάουρι Καράδα, μετέβησαν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου, εἰς τὸ Ἀρχιεπισκοπικὸν Μέγαρον. Ἐν ἀρχῇ ὁ Μακαριώτατος με τήν καθοδήγησιν τῆς Διευθυντῆρας Δίδος KRISTINA THOMENIOUS τοῦ Ὁρθόδοξου Ἐκκλησιαστικοῦ Μουσείου, τοῦ Γραμματέως Διακόνου Μακαρίου LEHTI-

ΜΑΚΙ και του Θεολόγου Διακόνου έλληνομαθούς Πέτρου ΡΙΙΡΟΙΝΕΝ έπεσεκέφθησαν τὸ Μουσείον και τὸ Μέγαρον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Εἰς τὸ Μουσείον υπάρχουν ἀμυθῆτου ἀξίας Ἱ. Εἰκόνας, Ἱερὰ Σκεύη, Ἱ. Ἀμφια και πολλά ἄλλα καμνήλια, ὡς Ἱ. Εὐαγγέλια, Ἱ. Βιβλία κ.ἄ.

Ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Μεγάλου, ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος παρασημοφόρησε τὸν Μακ. Πατριάρχην μετὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ Ἁγίου Ἀμνοῦ και τὸν Μητροπολίτην Ἀξώμης μετὸν σταυρὸν Α' τάξεως τοῦ Ἁγίου Ἀμνοῦ, μετὰ τὸν ἀλλήλον προσλαλιὰν και ὁ Πατριάρχης ἠὺχαρίστησε. Προσεφέρθησαν ἀναμνηστικά και εἰς τὸν κ. Ἀργὴν Πλωμαρίτην.

Ἐν συνεχείᾳ παρετέθη δεῖπνον εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπικὴν κατοικίαν εἰς στεγνὸν κύκλον και ὁ Μακαριώτατος εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συζητήσῃ μετὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον διάφορα θέματα και νὰ ἐνημερωθῇ περὶ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Φινλανδίας, ἂν και ὁ Πατριάρχης εἶχεν ἐπισκεφθεῖ ὡς Μητροπολίτης Καρθαγένης, ὑπηρεσιακῶς δύο ἄλλες φορές τὴν Ἐκκλησίαν Φινλανδίας.

Τὴν Δευτέραν τὸ πρωτὶ 22αν Μαΐου ὁ Μακ. Πατριάρχης μετὸν συνοδείαν Του, και τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας και τὴν συνοδείαν του, έπεσεκέφθησαν ἀλληλοδιαδόχως τὸν Νομάρχην τοῦ Κυόπιο ΚΑΥΚΟ ΗΙΕΡΡΡΕ, τὸν Λουθηρανὸν Ἐπίσκοπον κ. ΜΑΤΤΙ ΣΙΗΟΥΝΕΝ και τὸν Δήμαρχον τῆς Πόλεως κ. ΙΟΥΑΝΙ ΚΟΣΚΙΝΕΝ. Ἀπαντες ἐδέχθησαν τὸν Προκαθήμενον τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τιμὰς, πολλὴν χαρὰν, και ἀπηύθυναν θερμὰ λόγια, γιὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Πατριάρχου. Εἰς ὅλους ὁ Πατριάρχης ὅπως και εἰς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἀστυνομίας κ. ΕΡΚΚΙ ΟΥΑΗΡΟΝΕΝ, προσέφερον εἰς εὐλογίαν ἀπὸ μίαν ὠραίαν εἰκόνα, και ἠὺχαρίστησε διὰ τὰς περιποιήσεις και τὴν ἀγάπην των. Ὁ Λουθηρανὸς Ἐπίσκοπος πλέον τῆς ἐπισκέψεως εἰς τὸν Καθεδρικὸν Ναὸν, παρισταμένου τοῦ ἱερατείου του, παρέθεσε πρόγευμα εἰς τὴν κατοικίαν του. Ἐκεῖ πάλιν ὁ Λουθηρανὸς Ἐπίσκοπος εἶπε ὅτι θεωρεῖ εὐλογίαν Θεοῦ, τὴν παρουσίαν τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν οἰκίαν του, γιὰ τὴν οἰκογένειάν του, τὸ ποιμνίον του και τὴν ἐργασίαν του γιὰ τὸ καλὸν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Πατριάρχης ἠὺχαρίστησε και ἠὺχῆθη.

Τὴν μεσημεριαν τῆς ἰδίας ἡμέρας, ὁ Δήμαρχος τοῦ Κυόπιο μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ποῦ τοῦ ἐγένετο εἰς τὴν κατοικίαν του, παρέθεσε γεῦμα εἰς Ἐστιατόριον τῆς Πόλεως πρὸς τιμὴν τοῦ Πατριάρχου και τῶν συνοδῶν Του ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρείαν και τὴν Φινλανδίαν. Εἰς

τὸ τέλος τοῦ γεύματος μεταξὺ ἄλλων εἶπε γιὰ τὴν τιμὴν, τὴν χαρὰν και τὴν συμβολὴν ποῦ προσφέρει ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν Φινλανδίαν, γιὰ τὴν διατήρησιν τῶν καλῶν σχέσεων μεταξὺ ὄλων τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ και τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Εἶναι πάντοτε πρόθυμος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν και τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκεῖ. Ὁ Πατριάρχης ἠὺχαρίστησε θερμὰ και ἠὺχῆθη τὰ καλὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν Δῆμον, τὴν πόλιν και τὸν λαόν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Μακαριώτατος και ὁ Ἀρχιεπίσκοπος μετὰ τῶν συνοδῶν των, ἀνεχώρησαν δι' αὐτοκινήτων διὰ τὸ περίφημον και ἱστορικὸν Μοναστήρι τοῦ Νέου Βάλαιο. Καθ' ὁδὸν ἐσταμάτησαν εἰς τὴν πόλιν ΟΥΑΡΚΑΟΥΣ, ὅπου ὑπάρχει Ὁρθόδοξη Ἐνορία τοῦ ἱ. ν. Ἀγαλήφωος. Ἐκεῖ ἐγένετο ὑποδοχὴ μετὰ ἐπικεφαλῆς τὸν ἱερέα ΛΕΟ ΙΛΤΟΛΑ, ἐπηκολούθησε προσκύνημα και Δοξολογία και ἠὺχαρίστησε τὸν Πατριάρχην ὁ ἱερεύς. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Πατριάρχης ἠὺχῆθη και ἠὺλόγησε τὸν λαόν και προσέφερον εἰς εὐλογίαν ὠραίαν Εἰκόνα. Παρισταντο ἐκπρόσωποι τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας, τῆς Κυβερνήσεως και τοῦ Δήμου και ἠκολούθησε δεξίωσις δι' ὀλίγον εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Ἐνορίας.

Μετὰ τοῦτο ἐγένετο ἐπίσκεψις εἰς τὸν Δήμαρχον τῆς πόλεως Βαρκάουος, ποῦ εἶναι ὁ κ. ΣΟΛΟ ΚΙΛΠΙΟ. Ἡ πόλις αὐτή, εἶναι κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὴ και ἀπέχει 50 χιλιομέτρα ἀπὸ τὸ Κυόπιο. Ὁ Δήμαρχος ἠὺχαρίστησε τὸν Μακαριώτατον και ὅλους διὰ τὴν τιμὴν τῆς ἐπισκέψεως και τὰς εὐχὰς του και προσέφερον ἀναψυκτικά. Ὁ Πατριάρχης ἐνημερώθη ἐπὶ τῆς ζωῆς τῆς πόλεως, ἠὺχῆθη και εἰς εὐλογίαν προσέφερε μίαν ὠραίαν εἰκόνα.

Μετὰ ταῦτα οἱ δύο Προκαθήμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τῶν συνοδῶν των συνέχισαν τὴν πορείαν πρὸς τὸ Μοναστήρι τοῦ Νέου Βάλαιο. Ὅταν ἐφθασαν ἐκεῖ, τοὺς ὑπέδεχθησαν ὁ Ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Παν. Ἀρχιμανδρίτης κ. Παντελεήμων, μετὰ τοὺς ἀδελφούς τῆς Ἱ. Μονῆς, και πλῆθος προσκυνητῶν. Εἰσήλθον ὅλοι εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος και ἐψάλη ὁ Ἑσπερινός, χοροστατοῦντος τοῦ Μακαριώτατου Πατριάρχου. Μετὰ τὸν Ἑσπερινὸν ὁ Παν. Καθηγούμενος προσεφώνησε τὸν Μακαριώτατον εὐχαριστώντας θερμῶς διὰ τὴν τιμὴν τῆς προσκυνηματικῆς ἐπισκέψεως Του ἐκεῖ και τῆς συμπροσευχῆς Του, ἀνεφέρθη εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς Ἱ. Μονῆς και ἐξεζήτησε τὰς Εὐχὰς και τὰς Εὐλογίας τοῦ Πατριάρχου.

Ὁ Μακ. Πατριάρχης ἐξέφρασε τὴν χαρὰν του, διότι ἐπισκέπτεται διὰ δευτέραν φοράν τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ Μοναστήρι, εἰς τὸ ὅποσον ἐπὶ ἔτη τελευταίως εἰργάσθη ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος κ. Ἀμβρόσιος, συνεχάρη τὸν

Ἡγούμενον διὰ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς Ἱ. Μονῆς καὶ ἠὺ-
χαρίστησε θερμὰ τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον, πού εἰς τὸ
πρόγραμμα τῆς παραμονῆς τοῦ Πατριάρχου εἰς Φινλαν-
δίαν περιέβαλε καὶ τὴν ἐκεῖ προσκύνησίν του. Προσέ-
φερεν εἰς εὐλογίαν μίαν εἰκόνα διὰ τὴν Ἱ. Μονήν.

Μετὰ ταῦτα προσεφέρθη δαίπνον. Μετὰ τὸ δαίπνον
ὁ Πατριάρχης ἐπεσκέφθη τὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Μου-
σεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, καὶ τὸ ἐργαστήριον εἰς τὸ ὁ-
πεῖον γίνεται συντήρησις τῶν Ἱ. Εἰκόνων καὶ εἶναι
πολύ ἀξιόλογον.

Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ διενυκτέρευσαν ὅλοι εἰς τὴν
Ἱ. Μονήν.

Τὴν ἐπομένην Τρίτην 23ην Μαΐου, ἀφοῦ ἀπεχαι-
ρέτησαν τὸν Ἡγούμενον καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἱ. Μο-
νῆς, οἱ δύο Προκαθήμενοι μετὰ τῶν συνοδῶν ὄντων, ἀνε-
χώρησαν διὰ τὸ Ἀεροδρόμιον τοῦ JOENSKU 50 πε-
ρίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν Ἱ. Μονήν. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διὰ
τοῦ ἀεροσκάφους ἔφθασαν περὶ τὴν 9ην πρωΐνῃν εἰς
Ἑλσίνκι.

Εἰς τὸ Ἀεροδρόμιον ἀνέμενον ὁ Μητροπολίτης κ.
Τύχων μετὰ κληρικῶν, ὁ Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος κ.
Α. Σιδερῆς, Ἐκπρόσωπος τοῦ Κράτους καὶ ἄλλοι. Κα-
τευθύνθησαν ἅπαντες εἰς τὸν Καθεδρικὸν Ναὸν τοῦ
Ἑλσίνκι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅπου ἐψάλλη Δο-
ξολογία, χοροστατοῦντος τοῦ Μακαριωτάτου Πατρι-
άρχου.

Μετὰ τὸ πέρας, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Τύχων
καλωσόρισε τὸν Μακαριώτατον καὶ ἀνεφέρθη εἰς τὸ
ἔργον τοῦ Πατριάρχου, τὸσον ἀξιόλογον καὶ σοβαρὸν
διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν, τὴν προβολὴν αὐτῆς, διὰ τὸ Πα-
τριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, διὰ τὴν Ἀφρικὴν, τὸν Ἑλ-
ληνισμὸν καὶ τὴν Χριστιανωσύνην ὁλόκληρη, τὸ Ἱερα-
ποστολικὸν ἔργον πού ἔχει λάβει μεγάλας διαστάσεις
εἰς τὴν Ἀφρικανικὴν Ἠπειρον.

Ὁ Μακαριώτατος ἠὺχαρίστησε τὸν Μητροπολίτην,
ἀνεφέρθη εἰς τὴν ἱστορικότητα καὶ τὴν δρᾶσιν τῆς Ἱ.
Μητροπόλεως Ἑλσινκίου ἀπὸ χρόνια καὶ προσέφερον
εἰς τὸν Μητροπολίτην ἓνα Ἀρχιερατικὸν ἐγκόλπιον.
Ἐπίσης εἰς τὸν Προϊστάμενον τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ
Πατέρα UEIKO POURMONEN μίαν ὡραίαν εἰκόνα
γιὰ τὸν Ναόν. Ὁ Πατὴρ Βέϊκο Πουρμόνεν ἦτο συνε-
χῶς εἰς Ἑλσίνκι εἰς τὴν συνοδείαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου
καὶ μετέχει εἰς διαχριστιανικοὺς Διαλόγους.

Ἐν συνεχείᾳ μετέδθησαν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον, ὅπου
κατέλυσαν.

Περὶ τὴν 11ην πρωΐνῃν οἱ δύο Προκαθήμενοι ἐπε-
σκέφθησαν μετὰ τῶν συνοδῶν τῶν, τὸν Πρέσβυν τῆς

Αἰγύπτου εἰς Φινλανδίαν κ. Χόσνι ἐλ Σάαντ ἐλ Γκαζί-
ζυ εἰς τὴν κατοικίαν του. Ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ τιμῆς
καὶ ἀγάπης ἀπὸ τὸ πρεσβευτικὸν ζεῦγος, ἐγένετο δε-
ξίωσις, παρίσταντο δὲ καὶ ἑκπρόσωποι τοῦ Κράτους καὶ
τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας. Εἰς μίαν κατάλληλον στι-
γμὴν, ὁ κ. Πρέσβυς καλωσόρισε τὸν Μακαριώτατον
καὶ τὴν συνοδείαν του, εἶπεν ὅτι χαίρεται πολὺ πού τὸν
ἔχει κοντά του σὰν Πατριάρχην τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀ-
λεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ σὰν αἰγύπτιον ἀδελφὸν καὶ πά-
τριώτην, συνεχάρη τὸν Πατριάρχην διὰ τὸ ἔργον του
εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς ἀγαθὰς του σχέσεις καὶ τὴν
ἀγάπην του μετὰ τὴν Αἴγυπτον. Ὁ Πατριάρχης ἠὺχα-
ρίστησε θερμῶς διὰ τὰ καλὰ λόγια καὶ τὰ αἰσθήματα
τιμῆς καὶ ἀγάπης τοῦ κ. Πρέσβυ καὶ τῆς Κυβερνησεώς
του εἰς τὴν Αἴγυπτον, πού ἀγαπᾷ πραγματικὰ τοὺς
Ἕλληνας τῆς Αἰγύπτου, πού τὴν θεωροῦν καὶ τὴν πι-
στεύουν ὡς δευτέρα πατρίδα των καὶ προσέφερον ἀνα-
μνηστικὸν ἐξ Ἑλλάδος, ἀσημένιον κύπελλον μετὰ τὴν κε-
φαλὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, συμβολικὸν πολὺ διὰ
τὸν Πρέσβυν τῆς Αἰγύπτου.

Ἐν συνεχείᾳ ἀνεχώρησαν ἅπαντες καὶ περὶ τὴν
1ην μ.μ. οἱ δύο Προκαθήμενοι μετὰ τῶν συνοδῶν των,
ἐπεσκέφθησαν τὸν Πρωθυπουργὸν τῆς Χώρας κ. HAR-
RI HOLKERI γενόμενοι ἐγκάρδια δεκτοί. Μετὰ ἡμι-
σεῖαν ὥραν συζήτησιν, ἠὺχαρίστησαν καὶ ἀνεχώρησαν
μετὰ τιμῶν καὶ ἀγάπης. Ὁ Πατριάρχης προσέφερον
εἰς εὐλογίαν μίαν εἰκόνα τῆς Παναγίας, μεγάλης ἀξίας.

Περὶ τὴν 2αν μ.μ. τῆς ἰδίας ἡμέρας (Τρίτης 23ης
Μαΐου) ὁ Ἐξοχώτατος Πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος κ. Ἀ-
ναστάσιος Σιδερῆς καὶ ἡ Ἐπίτιμος σύζυγός του, παρέ-
θεσαν γεῦμα εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον τοῦ Ἑλσίνκι KAIUO-
HUONE, πρὸς τιμὴν τοῦ Μακαριωτάτου Πάπα καὶ
Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ.κ.
Παρθενίου. Εἰς τοῦτο παρεκάθησαν οἱ Προκαθήμενοι
τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, οἱ Σύνοδοί των, τὸ διπλωματικὸν
προσωπικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, ὁ Πρέσβυς τῆς
Αἰγύπτου, ὁ Αἰδεσιμολογιώτατος Ὀρθόδοξος Ἱερεὺς
OLLI BERGMAN πρῶην Πρέσβυς τῆς Φινλανδίας
εἰς Βαλκάνια, Ἐκπρόσωποι τοῦ Κράτους, τοῦ Δήμου
Ἑλσίνκι, τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος, οἱ Ἐπίτιμοι Πρό-
ξενοι: τῆς Ἑλλάδος εἰς Ἑλσίνκι καὶ εἰς TURKU κ.ἄ.

(Συνεχίζεται)

Γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ στὸν «ΕΦΗΜΕΡΙΟ» πρέπει
νὰ ἀπευθύνεσθε στὴ Διεύθυνση τοῦ Περιοδικοῦ
«ΕΚΚΛΗΣΙΑ», δδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14,
115 21 Ἀθήνα — Τηλ. 72.18.308.

Η ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΩΝ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΣΠΑΡΤΗΣ*

(14ος αιώνας)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στήν περιώνυμη πατριαρχική σταυροπηγιακή και βασιλική μονή των Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων Σπάρτης¹ — «ἀνῶρον» κοινόβιον πού βρίσκεται σέ απόστασι 8 χλμ. ΒΑ τῆς ὠραίας Λακωνικῆς πρωτεύουσας, σέ ὑψόμετρο 400 μ. ἐπὶ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Πάρνωνος— σώζεται μέχρι σήμερα σέ καλή κατάστασι ἡ παλαιὰ αἶθουσα ἐστίασεως τῶν μοναχῶν. Δηλαδή ἡ τράπεζα² ἡ ἀριστήριον³

ἡ ἀριστήριον⁴, ὅπως ὀνόμαζαν οἱ Βυζαντινοὶ τὸν ἰδιαιτέρο αὐτὸ χῶρο τῶν μοναστηριῶν. Ἐκεῖ «κοινὴν εἶχον οἱ μονάζοντες τράπεζαν, κοινῶν τῶν ἐδεσμάτων ἀπελάμβανον, μὴ λαθροφαγοῦντες», κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴ διατύπωσι τοῦ τυπικοῦ μᾶς τῶν μεγάλων μονῶν τοῦ Βυζαντίου, τῆς μονῆς ἀγίου Μάξιμου⁵.

Ἡ ἀρχαία αὐτὴ τράπεζα⁶, ὅπως καὶ ἡ συνεχόμενη ἐστία⁷, καθὼς καὶ οἱ ὑπόγειες ἀποθήκες πού ὑπάρ-

* Ἡ τράπεζα τῆς μονῆς ἀγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων Σπάρτης εἶναι τὸ δεύτερο μνημειακῆς ἀξίας κτίσμα τῆς Λακωνικῆς αὐτῆς μονῆς πού με ἀπασχολεῖ. Τὸ 1980 εἶχα τὸ πρῶτον ἀσχοληθῆ με τὸ ἀξιολογῶ αὐτὸ κοινόβιον, ὅταν ἐδημοσίευσα αὐτοτελῶς τὸ σπάνιο Φωτάνημα τοῦ («Φῶκου» κατὰ τὴν τοπικὴ ὀνομασίαν). Σχεδιάζω, σ' ἓνα τρίτο δημοσίευμα πού θ' ἀκολουθῆσει προσεχῶς, νὰ πραγματευθῶ τὴν συνεχόμενη πρὸς τὴν τράπεζα ἀρχαία ἐστία, δηλαδή τὸ ἀρχικὸ μαγειρεῖο τοῦ κοινόβιου. Καθὼς καὶ τὶς παλαιότερες ὑπόγειες ἀποθήκες τῆς μονῆς («Δοχεῖα», «Πιθῶνες» κ.τ.λ.). Στὸ μελέτημα αὐτὸ θὰ συνεχισθῶ — συνολικὰ πλέον — καὶ ὀλόκληρη τὴν ἐξωτερικὴ εἰκόνα τῆς Β. πτέρυγας. Τῆς πτέρυγας δηλαδή πού ἀποτελεῖ καὶ τὸ μόνο αὐθεντικὸ βυζαντινὸ τμήμα τῆς μονῆς. Στὴν πτέρυγα αὐτὴ κεντρικὴ θέσι κατέχει ἡ ἐξεταζομένη τράπεζα.

1. Περὶ τῆς βυζαντινῆς μονῆς ἀγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων Σπάρτης περιέργως ἔχουν ἐλάχιστα γραφῆ. Ἴσως τὴν ἐπεσκέασε ἡ δόξα τῶν μοναδικῶν μνημείων τοῦ γειτονικοῦ Μυστρά. Βασικὸ πάντως ἔργο παραμένει τὸ πρὸ 67 ἐτῶν ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ μητροπολίτου Μεσσηνίας Μελετίου Σακελλάρου († 1933), ἀδελφοῦ τῆς μονῆς, με τίτλον «Ἡ ἱερά μονὴ τῶν ἀγίων Τεσσαράκοντα ἐν Λακεδαίμονι, ἱστορικὴ ἀπόψις τῆς δράσεως αὐτῆς, ἐν Ἀθήναις (ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Νομικῆς» Πέτρου Α. Βεργιανίτου, ὁδὸς Πραξιτέλους 8) 1921». Ἀλλ' ὁ Μελέτιος Σακελλάρου περιόρισθη στὴν ἱστορικὴ μόνον ἀνασκόπησι τῆς μονῆς. Δὲν ἦταν ἄλλωστε ἀρχαιολόγος. Ἦταν διακεκριμένος θεολόγος καὶ ἐγκρατὴς νομικός. Ὑπάρχει ἀκόμη γιὰ τὴν ἀγιογραφία τοῦ καθολικοῦ ἡ μελέτη τοῦ Τάσου Γριτσοπούλου, Δύο Λακωνικὰ χριστιανικὰ μνημεῖα με ἔργα τοῦ Γεωργίου Μόσχου (Μονὴ ἀγίων Τεσσαράκοντα καὶ ἅγιος Νικόλαος Χρῦσοφας), Πελοποννησιακὰ Ζ' (1969-1970) σσ. 1-16.

Μέχρι τὸ 1980 τίποτε δὲν εἶχε γραφῆ γιὰ τὸ μοναστήρι ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως. Μολοντί ἡ βορεινὴ πτέρυγα εἶναι ἀξιολογώτατο κτίσμα τοῦ 14ου αἰῶνος. Σύγχρονον πρὸς τὰ περιώνυμα μνημεῖα τοῦ Μυστρά. Τότε (1980) ἐπεσκέασα, κατὰ τὴν πρώτη μου ἐπίσκεψιν στὸ μοναστήρι, τὸ ἀληθινὰ σπάνιο κτίσμα τοῦ Φωτάνηματος. Καρπὸς τῆς ἐρευνας ἐκείνης ἦταν ἡ ἐκδοσι: «Τὸ Φωτάνημα τῆς μονῆς ἀγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων Σπάρτης, Καλαμάτα 1980». Με τὴν ἀνά χεῖρας μελέτη δημοσιεύεται ἤδη ἡ βυζαντινὴ τράπεζα τῆς μονῆς. Θὰ ἀκολουθήσῃ, ὅπως ἐσημείωσα, ἓνα τρίτο δημοσίευμα. Αὐτὸ θὰ περιλάβῃ τὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ ἀρχικοῦ κτίσματος (ἐστία, ἀποθήκες κ.τ.λ.). Ἔτσι θὰ ἔχει ὀλοκληρωθῆ ἡ ἐπιστημονικὴ δημοσίευσιν τοῦ ἀρχαίου τμήματος τῆς ἱστορικῆς Σπαρτιατικῆς μονῆς.

2. Τράπεζα οἱ Βυζαντινοὶ ὀνόμαζαν τὴν αἶθουσα ἐστίασεως τῶν μοναχῶν. Στὰ μεγάλα βυζαντινὰ μοναστήρια, ἡ

τράπεζα ἀποτελοῦσε ξεχωριστὸ οἰκοδόμημα. Περίτεχνο. Κτισμένο ὅμως πάντοτε κοντὰ στὸ καθολικὸ (δηλαδή τὸν κεντρικὸ ναὸ τῆς μονῆς). Ἦταν συνήθως αἶθουσα μεγάλη, ἐπιβλητικὴ. Ἐσωτερικὰ ἦταν κατάγραφη ἀπὸ ὠραίες βυζαντινὲς τοιχογραφίες. Με εἰδικὰ θέματα ἀγιογραφίας. Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ τράπεζα, ὅπως καὶ τὸ Φωτάνημα τῆς μονῆς, ἀποτελοῦσε ἓνα ἀπὸ τοὺς ἱερότερος χώρους τοῦ μοναστικοῦ κοινόβιου. Ὑστερα φυσικὰ ἀπὸ τὸ καθολικὸ καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἱερά παρεκκλήσια πού ἀποτελοῦν ἀναμφιβόλως τὴν καρδιά τοῦ ὀρθοδόξου μοναστηριοῦ.

3. Ὡς «ἀριστήριον» ἀπαντᾷ ἡ τράπεζα μεταξὺ ἄλλων καὶ στὰ γνωστὰ Τυπικὰ τῶν μονῶν Κοσμοσοστερας (L. Petit, Izvestiya, XIII, 33), Ἐλεγκίων (A. Dmitriewskij, Τυπικά, 733), Εὐεργετίδος (A. Dmitriewskij, Τυπικά, 624) κ.ἄ.

4. «Ἀριστήριον» ἐξ ἄλλου ὀνομάζεται ἡ τράπεζα στὸ «Λεμωνάριον» Ἰωάννου Μόσχου, στὸν βίον τοῦ ἀγίου Νεῖλου τοῦ νεωτέρου (σελ. 52 καὶ 145), στὸν βίον τοῦ ἀγίου Εὐθυμίου (σ. 17) τοῦ Κυρίλλου Σκυθοπολίτου κ.ἄ.

5. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἐλληνικά I, 1928, σ. 277. Βλ. καὶ Ἰουστίνανου (527-565), «Νεαράν». Κατὰ τὶς διατάξεις τῶν «Νεαράν» οἱ μοναχοὶ ὤφειλαν «ἐν κοινῷ διατᾶσθαι κατὰ τὸ τῶν καλούμενων κοινῶν σχῆμα καὶ κοινῇ σιτεῖσθαι...» (Νεαρά 133, ἔτους 539).

6. Σήμερα ἡ μεγάλη αὐτὴ αἶθουσα, ὅπως καὶ ὀλόκληρη ἡ βορεινὴ πτέρυγα τῶν βυζαντινῶν χρόνων, μένει ἐντελῶς ἀχρησιμοποίητη. Θὰ πρέπει ὅμως νὰ ληφθῆ πρόνοια ἀπὸ τὸν οἰκίον μητροπολίτη καὶ τὴν ἀδελφότητα τῆς μονῆς γιὰ τὴν προσεκτικὴ συντήρησι καὶ ἀναπαλαίωσι τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ οἰκοδομήματος.

7. Ἐστία ἡ μαγειρεῖον ἡ ἐψητήριον ὀνομάζεται στὴν μοναστηριακὴ ἀρχιτεκτονικὴ ὁ εἰδικὸς χῶρος στὸν ὁποῖο παρασκευάζονταν τὸ λιτὸ φαγητὸ τῶν μοναχῶν. Φυσικὰ ἀπὸ μαγεῖρους μοναχούς. Ἡ ἐστία κτίζονταν πάντοτε πλησίον τῆς τράπεζας, ὥστε νὰ διευκολύνεται ἡ ἐπικοινωνία τῶν δύο συναφῶν χώρων. Σὲ περίπτωσι πού τράπεζα καὶ ἐστία δὲν ἀποτελοῦσαν αὐτοτελῆ κτίρια, ἀλλὰ βρισκόνταν ἐντεταγμένα στὴν αὐτὴ ἐνιαία σειρὰ (πτέρυγα) τῆς μονῆς, τότε ἀνάμεσα τῶν παρεμβάλλονταν συνήθως ἓνας μικρὸς χῶρος (κελί). Ὁ χῶρος αὐτὸς ἦταν γνωστὸς στοὺς Βυζαντινοὺς με τὴν ὀνομασία ὀψοφυλάκιον. Τὸ ὀψοφυλάκιον ἦταν κατ' οὐσίαν μικρὴ βοηθητικὴ ἀποθήκη τροφίμων. Ἡ ὑπαρξίς του ὅμως μεταξὺ τράπεζας καὶ ἐστίας εἶχε σὰν κύριον σκοπὸ νὰ προφυλάει τὴν πρώτη ἀπὸ κίνδυνον μικροπυρκαγιᾶς. Κάτι πού εὐκόλα μπορούσε νὰ συμβῆ στὸ μαγειρεῖο με τὰ ὑποτυπώδη μέσα τῆς μακρινῆς ἐκείνης ἐποχῆς.

χουν κάτω από τις αίθουσες αυτές (τά «Δοχεια»⁸, οί «Πιθωνες»⁹ και τά «Ωρεια»¹⁰), αποτελούν τά αρχαιότερα κτίσματα τής μονής. 'Ανάγουν τήν ἀρχή τους στό πρώτο ήμισυ του 14ου αιώνας. Δηλαδή κατά τήν κρισιμότατη γιά τήν αυτοκρατορία εποχή των Παλαιολόγων βασιλείων του Βυζαντίου (1261 - 1453).

Τοπογραφικώς θεωρούμενα αποτελούν τήν εξωτερική σειρά τής βορεινής πτέρυγας των κελλιών τής σημερινής μονής που κατά μία σπάνια δομική πρωτοτυπία, άγνωστη στή μοναστηριακή αρχιτεκτονική, συγκροτούν τρεις συνολικά επάλληλες σειρές κτισμάτων, οικοδομημένων σε χρόνο διαφορετικό. 'Από τό 1300 περίπου μέχρι τό 1697¹¹.

8. Δοχεια ονομάζονταν οί ειδικοί χώροι τής μονής στους όποιους τοποθετούσαν προς φύλαξη διάφορα τιμαλφή, αλλά και ένδύματα και άλλα αντικείμενα κάποιας αξίας. Οί έντεταλμένοι προς τούτο μοναχοί ονομάζονταν «δοχειαριοί» και φυσικά όρίζονταν, όπως συνέβαινε και με όλα τά διακονήματα άλλωστε, από τόν ήγούμενο. 'Υπήρχαν όμως και άλλα «δοχεια» στή μονή. Αυτά προορίζονταν γιά τήν αποθήκευση τροφίμων, ελαίου, οίνου κ.ά. αναλωσίμων αγαθών (βλ. τίς επόμενες υποσημειώσεις).

9. «Πιθωνες» ονομάζονταν τά ειδικά εκείνα μεγάλα πιθάκια, στα όποια οί μοναχοί τοποθετούσαν τό λάδι που προοριζόταν γιά τίς ανάγκες τής μονής. Τά πιθάκια αυτά ήταν μέχρι τήν μέση βυθισμένα στό έδαφος.

10. «Ωρεια» ονομάζονταν τά ειδικά «δοχεια» των γεννημάτων (σιτηρών κ.ά.) και των όσπριων. 'Ο άσχολούμενος με τό διακονήμα αυτό μοναχός λεγόταν ωρειάριος.

11. 'Η χρονολόγησι των τριών αυτών επαλλήλων σειρών που συγκροτούν τήν βορεινή πτέρυγα έχει ως εξής: 'Η αρχική (προς βορράν) σειρά των κτισμάτων, στήν όποια βρίσκεται και ή τράπεζα κτίσθηκε μεταξύ των έτών 1300 έως 1310. 'Η δεύτερη σειρά περί τό 1400. Και ή τελευταία τό 1697. Γιά τήν τελευταία υπάρχει εύτυχώς κτητορική έπιγραφή, τήν όποια έδημοσίευσε τό 1980 (βλ. «Τό Φωτάναμα τής μονής άγ. Τεσσαράκοντα...» σ. 13). 'Εβδομηναεπτά έτη νωρίτερα, τό 1620, κτίσθηκε και άγιογραφήθηκε τό περίφημο καθολικό τής σημερινής μονής. Λεπτομέρειες γιά τήν σταδιακή οικοδόμησι και τήν χρονολόγησι τής ιδιότυπης αυτής Β. πτέρυγας τής μονής βλ. Κωνσταντίνου Ξενογιάννη, Τό Φωτάναμα

Τό παράδοξο αυτό φαινόμενο, τής ύπάρξεως τριπλής σειράς κελλιών στήν ίδια πτέρυγα, είναι ίσως φαινόμενο μοναδικό σε όλόκληρο τόν 'Ελλαδικό χώρο. Γι' αυτό και παρουσιάζει ένδιαφέρον ιδιαίτερο. Είναι όμως έξω από τά όρια τής παρούσης μελέτης. Θα άπασχολή-σει ίσως τόν γράφοντα σε ειδικό δημοσίευμα¹².

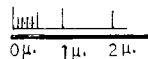
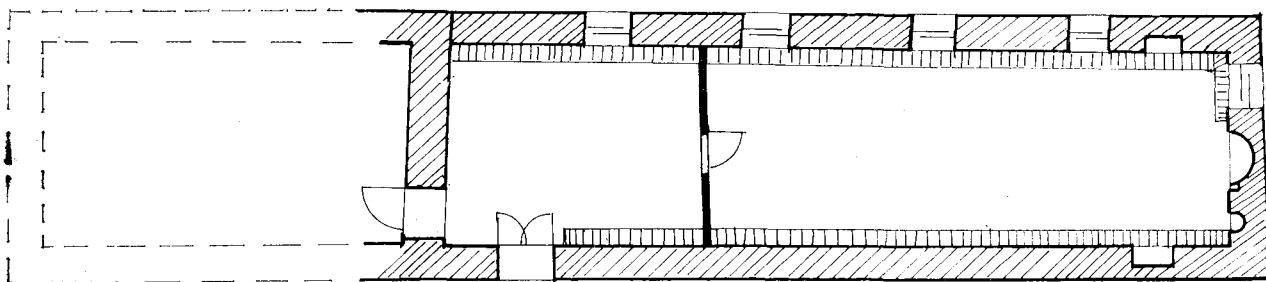
1. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ - ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΡΟΣ ΑΛΛΕΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ.

'Αντικείμενο τής παρούσης μελέτης είναι ή αρχαία τράπεζα τής μονής των άγιών Τεσσαράκοντα. Μνημειακό κτίσμα τής Παλαιολογείου εποχής. 'Εποχής τής τελευταίας άκμής του Βυζαντίου. Μιάς περιόδου κατά τήν όποια ή βυζαντινή τέχνη διαγράφει με δραματική μεγαλοπρέπεια τόν τελευταίο της κύκλο. Και έχει σαν κύριο χαρακτηριστικό τής γνώρισμα τήν «έμφασι»¹³.

τής μονής άγιών Τεσσαράκοντα Μαρτύρων Σπάρτης, μν. έ., σ. 12 κ.έ. Βλέπε επίσης τό μνημονευθέν αξιόλογο έργο του Μελετίου Σακελλαρόπουλου, 'Η ιερά μονή των άγιών Τεσσαράκοντα έν Λακεδαίμονι, έν 'Αθήναις 1921, όπου έκτίθεται τό σχετικό χρονικό από τόν λόγιο ιεράρχη, ό όποιος δέν ύπήρξε απλώς άδελφός τής μονής, αλλά και έξησε εις αυτήν από του 1917-1920 όποτε και έγραψε τήν ιστορία τής (βλ. Κ. Ν. Ξενογιάννη, Τό Φωτάναμα άγ. Τεσσαράκοντα, μν. έ., σσ. 27 και 28).

12. Πρόκειται αληθινά γιά θέμα έξόχου ένδιαφέροντος. Διότι αποτελεί μοναδική ίσως περίπτωση στήν ορθόδοξη μοναστηριακή αρχιτεκτονική.

13. Είναι γνωστόν, ότι ή βυζαντινή τέχνη χωρίζεται σε τρεις μεγάλες περιόδους με ιδιαίτερο ή κάθε μία από αυτές χαρακτηριστικό γνώρισμα. Συγκεκριμένα ή πρώτη περίοδος (έποχή 'Ιουστινιανού) έχει σαν κύριο χαρακτηριστικό τής τήν έκταση, τόν όγκο. 'Η δεύτερα περίοδος (έποχή Μακεδόνων και Κομνηνών) τήν ένταση. 'Ενώ ή τρίτη περίοδος (έποχή των Παλαιολόγων, στήν όποια ανήκει και τό έξεταζόμενο κτίσμα) έχει σαν κύριο χαρακτηριστικό τής γνώρισμα τήν έμφασι. (βλ. Κωνσταντίνου Ν. Ξενογιάννη, Αισθητική θεώρησις του βυζαντινού ναού άγιών 'Αποστόλων Καλαμάτας (11ος αιών), 'Αθήναι 1979, σελ. 14).

Κάτοψις βυζαντινής τραπέζης ή. μονής 'Αγιών Τεσσαράκοντα Μαρτύρων Σπάρτης.

Πρόκειται για θολωτή αΐθουσα. Μεγάλων διαστάσεων. Έπιθλητική. Και σήμερα ακόμη, παρά την μακροχρόνια εγκατάλειψη, εμφανίζει όψη υποθλητική. Έντυπωσιάζει έξ αρχής τόν επισκέπτη.

Έχει σχήμα επίμηκες ορθογώνιο (βλ. κάτοψη μνημείου). Διευθύνεται από δυσμών προς ανατολάς, όπου και απολήγει σε ημικυκλική άψίδα.

Πρόκειται για τὸ συνηθισμένο στὶς τράπεζες τῶν βυζαντινῶν μονῶν σχῆμα. Ἐξαιρέσει τοῦ κανόνος παρατηροῦμε σὲ ὀρισμένες μόνο τράπεζες. Κυρίως τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἀναφέρω προχειρῶς τίς τράπεζες τῶν μονῶν Βατοπεδίου, Μεγίστης Λαύρας, Παντοκράτορος, Δοχειαρίου κ.τ.λ. Αὐτὲς ἔχουν σχῆμα ταῦ (Τ).

Ἡ ἐξεταζομένη τράπεζα μετρούμενη ἐσωτερικῶς¹⁴ δίνει τίς ἀκόλουθες διαστάσεις:

Μήκος 15,80 μ. Πλάτος κυμαινόμενο ἀπὸ 3,82 μ. ἕως 4,02 μ. Τὸ μεγαλύτερο πάντως εὖρος ὑπάρχει στὴ δυτικὴ στενὴ πλευρὰ τῆς αΐθουσας, πὺ γεινιάζει μὲ τὴν συνεχόμενη ἐστία. (Κτίσμα σύγχρονο πρὸς τὴν τράπεζα. Μένει σήμερα ἀχρησιμοποίητο. Ὅπως ἄλλωστε ὀλόκληρη ἢ σειρά τῶν ἀρχαίων κτισμάτων τοῦ 14ου αἰῶνος).

Ἀπὸ τίς παραπάνω μετρήσεις προκύπτει μικρὴ διαφορὰ 0,20 μ. μεταξύ τῶν δύο στενῶν πλευρῶν τοῦ κτίσματος (ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς). Ἄρα τὸ σχῆμα δὲν εἶναι ἀκριβῶς ὀρθογώνιο. Ὑπάρχει μικρὴ παρέκκλιση. Συγκοτοῦμε καὶ ἐδῶ τὴν γνωστὴ στὰ βυζαντινὰ ἀρχιτεκτονήματα «ἠθελημένη ἀσυμμετρία», πὺ ἀποσκοπεῖ νὰ προσδώσει στὸ χῶρο ἐσωτερικὴ γραφικότητα. Δηλαδή ἐφαρμόζεται τὸ λεγόμενο «ἠθελημένο σφάλμα». Περιστὸ δέδαινα νὰ σημειωθῆ ὅτι μόνο περὶ σφάλματος δὲν πρόκειται! Ἀντιθέτως, ἢ ἐσκεμμένη αὐτὴ ἀσυμμετρία μαρτυρεῖ τὴν μεγάλη δεξιότητα τοῦ βυζαντινοῦ ἀρχιτέκτονα. Ὁ καθηγητὴς Παναγιώτης Μιχαλῆς ὀνόμασε τὴν ιδιοτυπία αὐτὴ «τέχνασμα»¹⁵. Ὁρος

14. Σαυτὴ μου τὴν ἔρευνα, ὅπως καὶ στὴν προηγηθεῖσα τοῦ Φωτανάματος τῆς μονῆς, πολύτιμη βοήθεια μοῦ παρέσχε ὁ ἀρκετὰ εἰδικευμένος σὲ θέματα βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας κ. Γρηγόριος Καλουμέντας, διευθυντὴς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀσύλου ἀνιάτων Καλαμάτας (μετρήσεις, σχέδια, φωτογράφησι μνημείου κ.τ.λ.), καθὼς καὶ ὁ φίλτατος λόγιος γυμνασιάρχης κ. Βασίλειος Βρυώνης.

15. Παναγιώτου Μιχαλῆ, La valeur du Pittoresque dans l'art Byzantin (Ἡ ἀξία τοῦ γραφικοῦ εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην), Ἀνακοίνωσις εἰς τὸ Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον, Θεσσαλονίκη 1953, βλ. «Πεπραγμένα» τοῦ Συνεδρίου, Ἀθῆναι 1955, σσ. 296-300. Περὶ τεχνασμάτων βλ. ἐπίσης Μιχαλῆ Γκητάκου, Τὰ τεχνάσματα καὶ ἢ ὑπερφυσικὴ ἔντασις εἰς τὴν τέχνην, ἀνάπτυγον μετὰ προσθηκῶν ἐκ τῆς ἐπιθεωρήσεως πνευματικοῦ προβληματισμοῦ («Ἀνθρώπινα Σχέσις»), ἐν Ἀθῆναις 1973. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ ἱστορικὴ μονὴ Ρεκίτσας, τὸ μοναστήρι τοῦ Παπαφλέσσα, ἐν Ἀθῆναις 1978, σσ. 219-221. Παναγιώτου Μιχαλῆ, Αἰσθητικὰ θεωρήματα, τόμος β', Ἀθῆναι 1965, σσ. 33-38. Κω ν-

πὺ ἐπιτυχῶς νομίζω ἀποδίδει τὴν δομικὴ αὐτὴ ἰδιαιτερότητα τῶν βυζαντινῶν μνημείων. Ἰδιαίτερα τῆς ἐκκλησιαστικῆς - μοναστηριακῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὅπου τὸ φαινόμενο αὐτὸ συνηθέστατα ἀπαντᾷ.

Πράγματι, τὸ «τέχνασμα» ἀποτελεῖ τὸ SUI GENERIS στοιχεῖο τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Εἶναι, θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηρίξει κανεὶς, τὸ ἰδιάζον τῆς δομικῆς τέχνης τῶν Βυζαντινῶν. Καὶ ἐνῶ στὴν κλασσικὴ τέχνη, ἀλλὰ καὶ τὴν σύγχρονη ἀρχιτεκτονικὴ, ἢ μικρὴ αὐτὴ ἀσυμμετρία θὰ χαρακτηρίζεταν ὡς στοιχεῖο ἀνορθόδοξο, στὴν βυζαντινὴ τέχνη ἀντιθέτως θεωρεῖται ἐπιτυχῆς ἐκδήλωσις πὺ φανερῶνει τὴν δημιουργικὴ πρωτοτυπία τοῦ ἀρχιτέκτονα, πὺ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ καταξιώνει τὴν καλλιτεχνικὴ του παρουσία στὸ ἀρχιτεκτόνημα. Διότι χωρὶς ἀμέτρως νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κανονικότητα καὶ ἀκριβεία, πρωτοτυπώντας μὲ πολλὴ δεξιοτεχνία καὶ σχεδιάζοντας μὲ δημιουργικὴ φαντασία, ἐγγίζει μιὰν ἄλλη ἔκφρασι τῆς τέχνης. Καὶ χαρίζει στὰ κτίσματα μιὰ ἰδιάζουσα γραφικότητα. Καὶ μιὰ λεπτῆς ἀποχρώσεως ἐσωτερικὴ αἰσθητικὴ πληρότητα.

Ἄλλ' ἂς ἐπανέλθουμε στὶς διαστάσεις τοῦ κτίσματος. Συνήθως στὶς τράπεζες τῶν βυζαντινῶν μονῶν ἢ ἀναλογία μήκους πρὸς πλάτος εἶναι 1 πρὸς 3. Ἐδῶ ὅμως ἔχουμε μικρὴ παρέκκλιση ἀπὸ τὸ κανονικόν. Δηλαδή σὲ μήκος 16 μ. περίπου πὺ ἔχει ἢ τράπεζα τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα τὸ πλάτος τῆς περιορίζεται στὰ 4 μόλις μέτρα. Ἡ ἀναλογία ἐπομένως στὴν περίπτωσί μας εἶναι 1 πρὸς 4. Τὸ πρᾶγμα φυσικὰ δὲν ἔχει ἰδιαιτερὴ σημασία. Ἴσως μάλιστα καὶ νὰ ἀποτελεῖ προτέρημα. Διότι τὸ ἐπίμηκες γενικὰ σχῆμα παρέχει τὴν ἐντύπωσι μεγάλης σὲ δάθος αΐθουσας. Στοιχεῖο πὺ δὲν ἀφαιρεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον προσθέτει μεγαλοπρέπεια.

Ὅπωςδὲποτε τὸ μήκος τῶν 16 μ. τοῦ ἐξεταζομένου κτίσματος εἶναι πρᾶγματι ἐπιθλητικό. Φανερῶνει «ἀριστητήριον» μεγάλης μονῆς. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῆ ὅτι ἐλάχιστες τράπεζες βυζαντινῶν μονῶν τῆς Ἑλλάδος, περιλαμβανομένων καὶ ἐκείνων τοῦ Ἁγίου Ὁρους πὺ φιλοξενούσαν μέγα ἀριθμὸ μοναχῶν, ὑπερβαίνουν σὲ μήκος τὰ εἴκοσι μέτρα. Οἱ περισσότερες μάλιστα ἀπὸ αὐτὲς ἀποτελοῦν ἰδιαίτερα αὐτοτελεῖ κτίρια μέσα στὸν ἐσωτερικὸ περίβολο τῆς μονῆς. Πλησίον δέδαινα πάντοτε τοῦ κεντρικοῦ ναοῦ τῆς μονῆς¹⁶ (καθολικοῦ), ὅπως

στὰ ντίνου Ξενογιάννη, Φωτανάματα τῶν Ἀρχαδικῶν βυζαντινῶν μονῶν, Ἐταιρεία Παραδοσιακῶν Σπουδῶν, Ἀθῆναι 1981, σ. 52 κ.ε.

16. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ τράπεζες τῶν μονῶν γενικὰ, ὅπως καὶ τὰ Φωτανάματα, κτίζονταν πλησίον τοῦ καθολικοῦ, ὅστε νὰ εἶναι εὐκολὴ ἢ μετὰβασι τῶν γεροντοτέρων ἰδίως μοναχῶν ἀπὸ τὸν ναὸ στὴν τράπεζα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

‘Η Έκκλησία διὰ τῶν αἰῶνων ἢ κατ’ ἐξοχήν
«Κοινωνία».

Διὰν ἀξιόλογα ὑπῆρξαν τὰ Πορίσματα - Συμπεράσματα τοῦ Δ’ Θεολογικοῦ Συνεδρίου τῆς Ἑνώσεως Θεολόγων Βορείου Ἑλλάδος (Ε.Θ.Ε.Β.Ε.), ὅπερ συνήλθε προσφάτως ἐν Καβάλα ἀπὸ τὴν εὐλογία καὶ συνδρομῆν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Προκοπίου.

Διὰ τῶν εἰσηγήσεων καὶ συζητήσεων τοῦ Συνεδρίου τούτου κατέστη σαφές, διὸ «οὗτη διεσπασμένη καὶ διηρημένη ἀνθρωπότητα ἢ Ἑκκλησία ἀποτελεῖ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων τὴν κατ’ ἐξοχήν ἀληθινὴ Κοινωνία. Τὰ μέλη τῆς ὡς θεανθρωποποιούμενες ὑπάρξεις προικίζονται μὲ τὸ χάρισμα τῆς ἀγάπης καὶ ἔτσι κοινωνοῦν ἐλεύθερα μὲ τὸν Τριαδικὸ Θεὸ καὶ μεταξύ τους. Ἡ κοινωνικὴ δομὴ καὶ λειτουργία τῆς Ἑκκλησίας, ὡς σῶματος τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ, τὴν καθιστᾷ στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία ἀναντικατάστατο ἐνοποιητικὸ τῶν ἀνθρώπων παράγοντα, διότι καταξιώνει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡς εἰκόνες τοῦ Θεοῦ καὶ ἀξιολογεῖ ἀσκητικὰ καὶ ἐσχατολογικὰ τὰ ὑλικά ἀγαθά».

Αἱ διαπιστώσεις αὗται δὲν γίνονται μόνον διὰ θεολογικῶν στοχασμῶν, ἀλλὰ εἶναι ἀποτέλεσμα μελέτης τῶν ἱστορικῶν δεδομένων. «Ὁ ἐνοποιητικὸς ρόλος τῆς Ἑκκλησίας ἀποδεικνύεται στὴν παραδειγματικὴ σύμπνοια τῶν πρώτων Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἀγίων ὄλων τῶν ἐποχῶν, στὴν ἐπιευχθεῖσα ἐντυπω-

ἄλλωστε καὶ τὰ Φωτανάματα¹⁷. Κάτι δηλαδὴ ποῦ δὲν συμβαίνει: στὴ μονὴ ἁγίων Τεσσαράκοντα, ὅπου ἡ τράπεζα δὲν ἀποτελεῖ ξεχωριστὸ κτίσμα, ἀλλὰ ἐντάσσεται στὴ σειρά τῶν ἀρχαίων κτισμάτων τῆς βορεινῆς πτέρυγας.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ) ΝΟΣ ΞΕΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

17. Περὶ Φωτανάματων βλ. Κωνσταντίνου Ξενογιάννη, Δύο Φωτανάματα εἰς ἱστορικὴν μονὴν τῆς Μεσσηνίας, Ἀθήναι 1976. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Φωτανάμα τῆς μονῆς ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων Σπάρτης, μν. ἔ. Τοῦ αὐτοῦ, Φωτανάματα τῶν Ἀρχαδικῶν βυζαντινῶν μονῶν, μν. ἔ. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Φωτανάμα τῆς βυζαντινῆς μονῆς ἁγίου Ἱεροθέου Μεγάρων, Ἀθήναι 1981. Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Φωτανάμα τῆς μονῆς ὁσίου Λουκά, Ἀθήναι 1986.

σιακὴ ἐνότητα τῆς πολυεθνικῆς Ρωμαϊκῆς Βυζαντινῆς λεγομένης αὐτοκρατορίας, στὴν οἰκοδομηθεῖσα ἐνότητα τῶν βαρβάρων λαῶν καὶ ἰδίως τοῦ Ρωσικοῦ ἔθνους, στὴ δημιουργία καὶ λειτουργία τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τῆς διασπορᾶς, στὴν ὑπαρξὴ τῶν ὑποδειγματικῶν μοναχικῶν κοινοβίων κ.λπ.».

«Υπέριστα χρέος ἐθνικὸ καὶ ἐκκλησιαστικόν».

Ἐν συνεχείᾳ δεόν νὰ ἐξαρθῇ τὸ πόρισμα τοῦ Δ’ Θεολογικοῦ Συνεδρίου τῆς Ε.Θ.Ε.Β.Ε., ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὴν Βόρειον Ἠπειρον. Χαρακτηριστικῶς τονίζονται τὰ ἑξῆς:

«Ἡ ἐλευθερία, ἡ ἰσότητα, ἡ ἀδελφότητα, ἡ κατάρτησις τῶν διακρίσεων, ἡ ἐξίσωσις τῶν φύλων, τὰ δικαιώματα τῆς ζωῆς, τῆς ἐργασίας κ.λπ. εἶναι θέματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ἀνέκαθεν ἡ Ὁρθόδοξη Ἑκκλησία προμαχεῖ μὲ τὸ κήρυγμα καὶ τοὺς ἀνυποχώρητους ἀγῶνες Τῆς.

Ἀνυσυχῶς στὴν ἐποχὴ μας ὁ χῶρος, ὅπου παραβιάζονται τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα περισσότερο ἀπὸ ὅποδῆποτε ἄλλοῦ, εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Βόρειος Ἠπειρος. Τὸ ἀλβανικὸ καθεστὼς κατήργησε τὴν Ὁρθόδοξη Ἑκκλησία τῆς Ἀλβανίας, γκρέμισε τοὺς ναοὺς, ἐξώντισε τοὺς κληρικούς, ἀπαγόρευσε τὴν ἑλληνικὴ παιδεία στοὺς Ἕλληνες τῆς Βορείου Ἠπείρου, ἀπαγόρευσε τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, καταδιώκει τὴν ἑλληνικὴ οἰκογένεια, ἐπιβάλλοντας τοὺς μικτοὺς γάμους, ἐπιβάλλει ὑποχρεωτικὴ ἀλλαγὴ ὀνομάτων τῶν Ἑλλήνων, ἀπαγορεύει τὴν ἐπικοινωνία στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀλβανίας καὶ πολὺ περισσότερο μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἐγκλείει σὲ φυλακὲς καὶ στρατόπεδα συγκεντρώσεως περισσότερους ἀπὸ τριάντα χιλιάδες ὀρθόδοξους ἀδελφούς μας».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, «ὑπέριστα χρέος ἐθνικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ εἶναι ἡ συμπαράταξις ὄλων σιὸν ἱερῶ ἀγῶνα γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων τῶν ἀδελφῶν μας Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων τῆς Βορείου Ἠπείρου».

Ὁρθοδοξία καὶ Ἠνωμένη Εὐρώπη.

Ὁ Σύμβουλος Ἐπιχειρηματικῆς κ. Τάσος Μαρίνος, ὀμιλήσας εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν περὶ τῆς ΕΟΚ καὶ τῆς Πληροφορικῆς, ἐτόνισεν διὸ εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐπιθυμητῆς ἐ-

νότιος της Ευρώπης είναι δυνατόν να βοηθήσει ή 'Ορθοδοξία. Αύτη, εφαρμόζουσα εις την εκκλησιαστικήν της κοινότητα την ένότητα εν τῇ ποικιλομορφία, δύναται να υποδείξει λύσιν εις τὸ μέγα πρόβλημα, ὅπερ ἀντιμετωπίζει ἡ ΕΟΚ, δηλαδή εις τὸ πῶς θὰ ἐνοποιηθοῦν τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, χωρὶς νὰ ἀπολέσουν τὴν ἰδιομορφίαν των.

Ἐξ ἄλλου, ὡς ἐτόνισεν ὁ κ. Μαρίνος, ἡ διαφύλαξις ἐκ μέρους ἡμῶν τῆς 'Ορθοδοξίας καὶ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης πρέπει νὰ προβληθοῦν ὡς συστατικὰ στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς μας ταυτότητος, διότι εις τὴν ἠνωμένην Εὐρώπην πρέπει νὰ παραμείνωμεν Ἑλληνες καὶ νὰ μὴ γίνωμεν ἀπλῶς Εὐρωπαῖοι.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, εἶναι εὐχάριστον τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπεφάσισε τὴν ἴδρυσιν δύο Γραφείων, τοῦ ἐνὸς ἐν Ἀθήναις καὶ τοῦ ἐτέρου ἐν Βρυξέλλαις, πρὸς ἀνάπτυξιν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ ΕΟΚ, ἀναθέτουσα τὴν ὁργάνωσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Κερκύρας κ. Τιμόθεον καὶ Ναυπάκτου κ. Ἀλέξανδρον.

Νουθεσία καὶ δραματισμοί.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς κ. Ἰακώβος, ὁμιλῶν ἐν Ν. Ὑόρκῃ κατὰ τὰς τελετὰς ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 30 ἐτῶν ἠδολογημένης παρὰ Θεοῦ λαμπροῦς ἀρχιεπισκοπικῆς διακονίας του, ἐτόνισε πρὸς τοὺς συνεργάτας καὶ τὸ ποίμνιόν του, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ ἐξῆς: «Σᾶς θέλω, νὰ ἀνέρχεσθε διαρκῶς ἐπάνω στὴν οὐρανοσήμενη κλίμακα τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς τελειώσεως... Σᾶς θέλω νὰ σκέπτεσθε πάντοτε τὸ καλὸ καὶ νὰ ἐργάζεσθε γι' αὐτὸ... Σᾶς θέλω νὰ ἔχετε, νὰ ἀποκτήσετε, νὰ ἰδρῦσουμε ὅλοι μαζί ἓνα ἀρχιεπισκοπικὸ Κέντρο ὄχι ἀπλῶς παρουσίας εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἔθνους μας, ἀλλὰ καὶ παρουσίας... Σᾶς θέλω νὰ ἔχετε, νὰ ἀποκτήσετε, νὰ ἀποκτήσουμε ὅλοι μας... ἓνα Κέντρο Σπουδῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ... Σᾶς θέλω νὰ εἴσθε, καὶ τὸ μορεῖτε, στοιχεῖο προόδου, δημιουργικότητος καὶ εὐημερίας, καὶ νὰ ἀποθέσετε ὅλες τὶς ἀρετὲς σας μέσα στὸ ζωντανὸ θησαυροφυλάκιον ποῦ εἶναι οἱ καρδιές, οἱ συνειδήσεις καὶ οἱ φυχὲς τῶν νέων μας... Σᾶς θέλω νὰ εἴσθε ἢ σφραγὶς τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς... Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἐμὴν ἀποστολήν, αὕτη θὰ εἶναι νὰ σᾶς ἐπενθυμίζω πάντοτε μὲ προσευχομένην καὶ ἀγαπῶσαν καρδίαν τὴν μεγάλην παρακαταθήκην τοῦ Μεγάλου Παύλου: (Γρηγορεῖτε! Στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, κραταιοῦσθε! Πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γενέσθω) (Α' Κορ. 16,13).

Εἰς τὰς νουθεσίας ταύτας τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Ἰακώβου εἶναι ἐκδηλοὶ οἱ μεγάλοι δραματισμοὶ τοῦ χαρισματικῆς αὐτοῦ πνευματικῆς Ἡγέτου τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς.

«Συνεχῆς πορεία πρὸς τὸν ἄλλο».

Ὁ δημοσιολόγος κ. Χαρ. Μπαμπίλης, ἐν προσφάτῳ ἄρθρῳ του, ὅπερ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», τονίζει, ὅτι σήμερον ὁ ἄνθρωπος ἔχει παραθεωρήσει τὰ ὄριά του καὶ τὶς δυνατότητές του. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔχει ξεφύγει ἀπὸ τὶς πραγματικὲς του συντεταγμένες καὶ ὑπηρετεῖ σκοποὺς ἔξω ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν του φύσιν... Ἡ δύναμή του δὲν τοῦ γεμίζει τὸν ψυχολογικὸ του χῶρον. Ἀντίθετα τοῦ δημιουργεῖ ἀνασφάλεια καὶ σύγχυση. Ὁ ἄνθρωπος σήμερον κατέστη κενωτικός, ἀπαιτητικός, ληπτικός καὶ συγκρατητικός. Ὑπάρχει ὄχι γιὰ τὸν ἄλλο, ἀλλὰ ὁ ἄλλος γι' αὐτόν. Ὁ ἄνθρωπος, ὅμως, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ συνέλθει καὶ νὰ γυρίσει στὸν ἑαυτό του, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὸ μήνυμα ποῦ φέρνει ὁ κόσμος τοῦ Οὐρανοῦ στὸν κόσμον τῆς γῆς... Τὸ σημεῖο ἐκκίνησης στὴν ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ὁ ἑαυτός του, ποῦ τὸν ὀδηγεῖ σὲ ἀδιέξοδο, ἀλλὰ ὁ Χριστός».

Μόνον διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης θὰ κατορθώσῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν συνάνθρωπό του. Νὰ γίνῃ ἀπὸ ἄτομον πρόσωπο. Ἀπὸ ἐγωϊστικὴ μονάδα ἀληθινὴ κοινωνία. Νὰ μπορέσει νὰ βρῇ τὴ δομικὴ του λειτουργικότητα. Νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ἑαυτό του, ὄχι στὴν ἄρνηση τῆς μόνωσης, ἀλλὰ στὸν πλοῦτον τῆς διαπροσωπικῆς σχέσης. Στὸν πλοῦτον τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς προσφορᾶς. Εἶναι ἡ συνεχῆς πορεία πρὸς τὸν ἄλλο. Καὶ ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ βρεῖ τὸν ἑαυτό του, καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα γιὰ νὰ τὸν κερδίσει, πρέπει νὰ τὸν προσφέρει. Ὁ ἄνθρωπος στὴν οὐσία του ἔχει πλαστεῖ γιὰ νὰ ἐπικοινωνεῖ».

Ἀνθῆλληνες... ὑπὲρ τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν.

Εἰς τὴν ἐφημερίδα «Τὰ Νέα» δημοσιογράφος ἐπεσήμανεν, ὅτι «στὰ σχολεῖα τῆς λεγομένης δημοκρατίας τῆς Μακεδονίας εἰσάγεται τὸ μάθημα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν γιὰ 108 ὥρες τὸ χρόνο. Τὸ ἐπιχείρημα βέβαια εἶναι ὅτι ἡ λεγομένη μακεδονικὴ γλῶσσα καὶ οἱ θλιβεροὶ ὁμιλοῦντες αὐτὸ τὸ κατασκευάσμα εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων...».

Ὡς ὁρθῶς ἐπεσημάνθη ὑπὸ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ περιοδικοῦ, ἡ εἰδησις αὕτη ἀποκαλύπτει «τὸ κα-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

'Ιερά Μητρόπολις Καλαβρύτων και Αιγιαλείας

Ο Σεβ. Μητροπολίτης κ. Ἀμβρόσιος, εἰς τὰ πλαῖσια τῆς μερίμνης καὶ τοῦ προβληματισμοῦ του διὰ τὴν νεότητα, ἀφοῦ ἐζήτησε τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν Τοπικῶν φορέων, ἦτοι Ὑποκαταστημάτων Τραπεζῶν, Βιομηχανικῶν Ἐπιχειρήσεων καὶ λοιπῶν ἰδιωτῶν οἱ ὁποῖοι ἀνταπεκρίθησαν, προέβη εἰς τὴν ἐκτύπωσιν μεγάλου ἀριθμοῦ ἐνημερωτικοῦ φυλλαδίου διὰ τὸ AIDS, εἰς τὸ ὁποῖον παρέχονται ἠλεγμέναι, ὑπεύθυνοι καὶ πρακτικὰ ὀδηγία πού μποροῦν νὰ προστατεύσουν τοὺς νέους μας ἀποτελεσματικῶς ἐκ τῆς μάστιγος ταύτης. Τὰ φυλλάδια αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως καὶ δύνανται εὐχερῶς νὰ λαμβάνουν οἱ ἐπιθυμοῦντες.

—Ο Σεβασμιώτατος προσέφερε ἱκανὸν ἀριθμὸν βιβλίων ἐκ τοῦ συγγραφικοῦ Του μόχθου πρὸς ἐμπλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Εὐαγγελιστρίας Σερρών. Διὰ τὴν προσφορὰν ταύτην ὁ Ἱερατικός Προϊστάμενος τοῦ Ἱ. Ναοῦ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον εὐχαριστήριον ἐπιστολήν.

—Ἡ ἔκτη (6η) Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Πατρῶν ἀνεκοίνωσεν ὅτι εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν Ἀγ. Ἰωάννου Χρυσσοστόμου Καλλιφωνίου Καλαβρύτων διασῶνται σπάνια Βυζαντινὰ τοιχογραφία. Ἡ Ὑπηρεσία αὕτη ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ἐπιτόπιον ἀποστολὴν συντηρητῶν, προκειμένου νὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ μελέτη τῶν τοιχογραφιῶν καὶ πραγματοποιηθῇ ἡ συστηματικὴ ἀποκάλυψις των.

—Μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ Σεβασμιωτάτου, ἡ Καθηγουμένη τῆς ἱεράς Μονῆς Ἀγίας Τριάδος Ἀκράτας, μετὰ τῆς Πρεσβυτέρας Φεβρωνίας Καρθέλα, ἐπεσκέφθησαν τὴν 1.6.89 τὶς δικαστικὰ φυλακὰς τῆς Τίρυνθος, καὶ προσέφερον δῶρα, οἰκονομικὰς ἐνισχύσεις καὶ ἐπεκοινωνήσαν μὲ τοὺς ἐκεῖ κρατούμενους. Ἡ διεύθυνσις τῶν φυλακῶν διεθίβασεν πρὸς τὸν Σεβ. τὰς εὐχαριστίας τοῦ προσωπικοῦ καὶ τῶν κρατουμένων διὰ θερμοῦ ὑπηρεσιακοῦ ἐγγράφου.

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

'Ιερά Μητρόπολις Νέας Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας

—Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 15ετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ν. Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας καὶ

καταστάσεως εἰς αὐτὴν ὡς πρώτου Μητροπολίτου τοῦ ἀπὸ Μαρωνείας κ. Τιμοθέου, ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως εἰδικὸν διαφωτιστικὸν φυλλάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτίθεται περιληπτικῶς τὸ ἐπιτελεσθὲν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ 15ετίαν πολὺπλευρον ἔργον. Τὸ φυλλάδιον τοῦτο διενεμήθη εἰς τὸ Ἐκκλησίασμα τῶν Ἱ. Ναῶν τῆς Μητροπολιτικῆς Περιφέρειας τὴν Κυριακὴν 28/5.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀνεγνώσθη εἰς ἅπαντας τοὺς Ἱ. Ναοὺς Ποιμαντορικὴ Ἐγκύκλιος τοῦ Σεβ. κ. Τιμοθέου, ἀναφερομένη εἰς τὴν ἐπέτειον ταύτην.

—Κατὰ τὴν αὐτὴν Κυριακὴν, 28/5, ὁ Σεβ. κ. Τιμόθεος προέστη Ἐπιμνημοσύνου Δεήσεως, εἰς τὸν Ἱ. Ναὸν Ἀγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ Ν. Φιλαδελφείας, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν, τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸ 1453 ὑπὸ τῶν Τούρκων.

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

Νέος Κοσμήτωρ στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ

Κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐξελέγη ὁ Καθηγητὴς κ. Ἡλίας Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ πρόεδρος τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς, μὲ ἀναπληρωτὴν Πρόεδρον τὸν Καθηγητὴν κ. Παναγιώτην Μπούμην. Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Θεολογίας ἐξελέγη ὁ Καθηγητὴς κ. Κων. Σκουτέρης.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

'Ιερά Μητρόπολις Νουβίας

Ο Σεβ. Μητροπολίτης Νουβίας κ. Διονύσιος ἀφίχθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀπὸ Χαρτούμ, καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Α. Θ. Μακαριότητα τὸν Πάπαν καὶ Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ. Παρθένιον. Τοῦ ὑπέβαλεν γραπτὴν ἔκθεσιν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἐπαρχίας του. Συνεζήτησε ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἡμῶν διάφορα φλέγοντα ζητήματα καθὼς καὶ τὰς τελευταίας ἐξελίξεις εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν Ἐλληνισμὸν εἰς τὸ Σουδάν. Μεταξὺ ἄλλων ἐθίγη τὸ θέμα πληρώσεως τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Καθηδρικοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Μητροπόλεως Νουβίας. Ὁ

ἰάντημά μας, διὰ τὸ ὁποῖον εἶναι συννεπύθνος βλος ὁ πολιτικός μας κόσμος, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἀλλὰ καὶ ἡ λεγομένη πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ τόπου. Ἐδέχθη, καλύτερα ἐπρωτοσιάτησε, νὰ καταργηθῇ ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ Γυμνάσια. Ἀκόμη, διὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐγίνοντο ὑπαινιγμοὶ διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, δὲν ἐφαίνοντο νὰ συγκινῶνται... Ἔτσι ἔχομεν κατανήσει εἰς

τὸ σημεῖον νὰ παρουσιάζονται μὲ δικαιώματα ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης περισσότερο ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας Ἀνθέλληνας. Ἀλλὰ εἶναι καιρὸς νὰ ἐξυπνήσουμε βλομ. . .».

Εὐτυχῶς διὰ τὴν ἀφύπνισιν ταύτην κινῶνται ἐσχάτως δραστηρίως διακεκοιμένα μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν φωτεινὴν ἐξάιρεσιν δραστηριοποιήσεως πρὸς ἐπαναφορὰν τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν εἰς τὰ Γυμνάσια.

Μακαριώτατος ήκουσε μετ' ενδιαφέροντος τὸν Σεβ. Μητροπολίτην καὶ ἔδωσε καταλλήλους κατευθύνσεις πρὸς ταχεῖαν ἐπίλυσιν τῶν διαφόρων προβλημάτων.

— Παρὰ τὴν δύσκολον ἐποχὴν καὶ τὰς κρίσιμους ὥρας ποῦ διέρχεται τὸ Σουδάν, οἱ 800 ἐναπομεινάντες ἑλληνορθόδοξοι εἰς τὴν φιλόξενον καὶ ἀγαπητὴν αὐτὴν χώραν συνεχίζουν τὴν ζωὴν καὶ δρᾶσιν τῶν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν καθοδήγησιν τοῦ ποιμενάρχου τῶν Μητροπολίτου Νουβίας κ. Διονυσίου.

Ὁ Σεβασμιώτατος συμπαραστέκεται εἰς ὄλους τοὺς ἀγῶνας τῶν, ἐνθαρρύνων καὶ ἐνισχύων αὐτοὺς ποικιλοτρόπως. Ὅλη του ἡ ζωὴ εἶναι ἀφιερωμένη διὰ νὰ βοηθῆ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν χειμαζομένην αὐτὴν χώραν.

Ἡ συνεργασία τοῦ Μητροπολίτου μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας καὶ τῆς Κοινότητος εἶναι ἀρίστη. Κοινοὶ σκοποὶ τοὺς συνδέουν: ἡ προβολὴ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερα παρουσία τῆς Ὁρθοδόξιας εἰς τὴν ξένην καθὼς καὶ ἡ ἐξυπηρέτησις καὶ καθοδήγησις τῶν παροίκων.

Ὁ Σεβασμιώτατος ἐπίσης συμβάλλει εἰς τὴν εἰρηνικὴν καὶ φιλικὴν συμβίωσιν τῶν ἐλλήνων Ὁρθοδόξων μετὰ τῶν ἰθαγενῶν μουσουλμάνων. Διατηρεῖ δὲ καλὰς σχέσεις μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ τόπου καὶ χαίρει ἐκτιμήσεως ὑπὸ πάντων.

(Ἐκ τῆς ἱ. Μητροπόλεως)

Ἐπίσκεψις τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Σερβίας

Ἡ Α.Θ. Μακαριότης ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ.κ. Παρθένιος Γ' εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἐπισκέψεων τῶν Προκαθημένων τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Ἀξώμης κ. Πέτρου καὶ Λεοντοπόλεως κ. Τίτου, ὡς καὶ τοῦ Ἀρχιμ. Θεοδώρου Χορευτάκη, Ἐξάρχου τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Ὁδησὸν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ τοῦ κ. Ἀρη Πλωμαρίτη, Οἰκονομικοῦ Ἐπόπτου τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, ἐπισκέφθη ἀπὸ τῆς 5ης τοῦ μηνὸς Ἰουνίου μέχρι τῆς 11ης τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Σερβίας.

Ἐξ Ἀθηνῶν ἀεροπορικῶς κατέφθασαν αἰσιῶς εἰς τὴν πόλιν τοῦ Βελιγραδίου, ἔνθα ὑπεδέχθη ὁ Σεβασμιος Γέρων Πατριάρχης τῆς Σερβίας κ.κ. Γερμανός, ποιμαίνων αὐτὴν ἐπὶ συνεχῆ τριάκοντα ἔτη, μετὰ μελῶν τῆς Ἱεράς Συνόδου τοὺς Θεοφιλεστάτους Ἐπισκόπους Σουμαδίας κ. Σάβθαν, Βρανίας κ. Σάβθαν, Σρέϊν κ. Βασίλειον, Ζίτσας κ. Βασίλειον, τοὺς Γραμματεῖς, τὸν καθηγητὴν κ. Στ. Γκόσεβιτς καὶ πολλοὺς κληρικούς. Ἐπίσης παρίσταντο ὁ Διευθυντὴς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων τοῦ Κράτους κ. Δράγας Δραϊγκοσλόβιτς, ὁ Ἐπιτετραμμένος τῆς Ἑλλάδος κ. Εὐστράτιος Δούκας, ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Αἰγύπτου, ὁ Στρατιωτικὸς ἀκόλουθος Ταξίαρχος κ. Ἐπαμ. Γαλανάκης κ.ἄ.

Ὁμολογουμένως ἡ ἐπίσημος καὶ ἐγκάρδιος ὑποδοχὴ τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας

κ.κ. Παρθενίου ηὐχαρίστησε πάντας τοὺς παρισταμένους εἰς αὐτὴν, καθ' ὅτι ἐτίμησαν δεόντως, ἀποδίδοντες τὸν προσήκοντα σεβασμὸν καὶ τιμὴν πρὸς Αὐτόν.

Ἄμα τῇ ὑποδοχῇ Αὐτοῦ ἐπηκολούθησε δοξολογία εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Βελιγραδίῳ παρισταμένων τῶν ἐκπροσώπων τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Ἐπιτετραμμένου τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, τῶν Πρέσβειων Κύπρου καὶ Λιβάνου, τῶν καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν τῆς θεολογικῆς Ἀκαδημίας καὶ ἱεροσπουδαστῶν τοῦ ἱερατικοῦ Σεμιναρίου, τῶν ἀντιπροσώπων ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, καθὼς καὶ τοῦ κατακλύσαντος τὸν Ναὸν θεοσεβοῦς Ὁρθοδόξου Σερβικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπεδέχθη τὸν Ἑλληνα Ὁρθόδοξον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ.κ. Παρθένιον μεγαλοπρεπῶς μετὰ παρατεταμένων χειροκροτημάτων καὶ ἰσυχᾶς μετ' ἀνθέων καὶ μύρων.

Κατόπιν τῆς τελεσεύσεως δεήσεως ἐπηκολούθησαν προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις μεταξὺ τῶν Πατριαρχῶν, ἐκφρασθέντων ἐντόνως, ὅτι θὰ ὑπερμαχήσουν εἰς τὴν στερεῶσιν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως τῆς Μιάς, Ἀγίας, Ἀποστολικῆς καὶ Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Τῷ ὄντι εἶναι λίαν χαρακτηριστικὸν καὶ ἀξιοσημείωτον ἱστορικὸν γεγονός, ὅτι εἰς τὰς παρούσας κρίσιμους περιστάσεις τοῦ σύμπαντος κόσμου οἱ Προκαθημένοι τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Σερβίας θὰ ἀγωνισθοῦν παντὶ σθένει ὑπὲρ τῆς ἑμμονῆς εἰς τὰς Ἱεράς Παραδόσεις τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Πίστεως.

Ἄμα τῷ πέρατι τῆς δοξολογίας ἐπηκολούθησαν ἐπισκέψεις τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ.κ. Παρθενίου εἰς τὸν Ἀντιπρόεδρον τῆς Σερβικῆς Δημοκρατίας, εὐθὺς δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πρεσβείαν, ὅπου τὸν ὑπεδέχθη ὁ Ἐπιτετραμμένος κ. Δούκας, τοῦ Πρέσβειος ἀπουσιάζοντος, μετὰ τῶν ὑπαλλήλων ταύτης. Ἐξεφράσθησαν ἀπόψεις περὶ τῆς ἐπικοινωνίας καὶ προσεγγίσεως τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἐχάρησαν δὲ τὰ μέγιστα καὶ οἱ παραστάντες κατὰ τὰς γενομένας ἐπισκέψεις.

Κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐπηκολούθησε γεῦμα εἰς τὸ Ἀρχοντικὸν Πατριαρχικὸν Μέγαρον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου κ.κ. Γερμανοῦ.

Τὸ ἀπόγευμα ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ ἡ συνοδεία Αὐτοῦ ἐπισκέφθη τὸν ἀνεγειρόμενον παμμεγέθη Ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Σάβθα, τοπικοῦ Ἁγίου ἀκμάσαντος περὶ τὸν 12' αἰῶνα. Εἰρήσθω δὲ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος συνέβαλε εἰς τὴν ἀνέγειρσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου Ναοῦ. Ἐν συνεχείᾳ δὲ τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν τοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεδέχθησαν ὁ Διευθυντὴς καὶ οἱ καθηγηταί, ὡς καὶ οἱ ἱεροσπουδασταί. Ὁ Πατριάρχης ἀπηύθυνε παραινέσεις καὶ ηὐχῆθη ἀγαθὰς προόδους εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῆς. Ἐπιπροσθέτως προσέφερεν εἰς τὴν Σχολὴν ὡς εὐλογίαν τὴν Εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου.

Συμφώνως πρὸς τὸ καταρτισθὲν πρόγραμμα τῆς διαμονῆς τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας τὴν 11ην τοῦ μηνὸς Ἰουνίου ἐπισκέφθη τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν τῆς Σουμαδίας, συνοδευόμενος τῶν

'Επαρχιούχων 'Επισκόπων Σουμαδίας κ. Σάββα, Βραβίας κ. Σάββα, του καθηγητού τῆς Θεολογικῆς 'Ακαδημίας κ. Στ. Γκόσεβιτς, ἑλληνομαθοῦς, ἐκτελούντος χρέη διερμηνέως καὶ τοῦ διακόνου Ραντομίρ.

Κατὰ τὴν παραμονὴν ἐν Σερβίᾳ ἐπεσκέφθη ὁ Πατριάρχης κ.κ. Παρθένιος ἱεροῦς ναοὺς καὶ μονὰς, θαυμάσας τὴν ἔνθερμον 'Ορθόδοξον πίστιν τοῦ θεοσεβοῦς Σερβικοῦ λαοῦ, θεωρήσαντος ὑψίστην τιμὴν τὴν ἐπίσκεψιν Αὐτοῦ. "Ενεκα τούτου ἔσπευδεν ἵνα ἀσπασθῆ τὴν χεῖρα Αὐτοῦ. 'Αλλὰ καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων προσέτρεχον, ὅταν ἐπεσκέφθημεν τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ 'Αγίου Δημητρίου τῆς πόλεως Λαζάρεβατς.

'Αναφέρω ἐνταῦθα, ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐφονεύθησαν κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον εἴκοσι χιλιάδες Σέρβοι καὶ τριάκοντα πέντε χιλιάδες Αὐστριακοί. Κάτωθεν μάλιστα τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ ἐτοποιητήθησαν τὰ ὁστὰ ὄλων. "Ενεκα τούτου ὁ Μακαριώτατος ἐδέθη ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν αὐτῶν, τελέσας τρισάγιον.

'Εν συνεχείᾳ ἐπεσκέφθη ὁ Μακαριώτατος μετὰ τῆς συνοδείας Αὐτοῦ τὴν 'Ιερὰν Μητρόπολιν Ζίτσης, λειτουργήσας εἰς τὸν πανηγυρίζοντα ἱερὸν Ναὸν τῆς 'Αναλήψεως τῆς πόλεως Τσατσάκ. Καὶ ἐκεῖ ὁ εὐσεβὴς 'Ορθόδοξος λαὸς ὑπεδέχθη χαρμοσύνως, ράνας μὲ ἀνθη τὸ Σεπτὸν πρόσωπον τοῦ Διαδόχου τοῦ 'Αποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ζητήσας ἐπιμόνως ὅπως ἀσπασθῆ τὴν Δεξιὰν Αὐτοῦ. Πλήθος λαοῦ κατέκλυσε τὸν ἱερὸν ναὸν καὶ μάλιστα νέοι καὶ νεάνιδες. "Αμα δὲ τῷ πέρατι τῆς θείας Λειτουργίας ἀντηλλάγησαν προσφωνήσεις, ἀντιφωνήσεις καὶ δῶρα. "Οτι διατηρήθη ἀλώβητος ἱερὰ παράδοσις τῆς 'Ορθοδόξου Χριστιανικῆς 'Εκκλησίας εἶναι μέγα ἀξιοσημείωτον γεγονός. 'Επιπροσθέτως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν 'Ιερὰν Μητρόπολιν Ζίτσης ἐπεσκέφθη τὰς διατηρηθείσας καὶ ἀκμαζούσας ἱερὰς Μονὰς. Τῷ ὄντι εἶναι ἀληθές, ὅτι διατηρεῖται ἐν τῇ Σερβικῇ 'Εκκλησίᾳ ἡ θερμουργὸς πίστις τοῦ θεοσεβοῦς λαοῦ. Κατὰ τὰς ἐπισκέψεις εἰς ἱεροῦς ναοὺς καὶ μονὰς προσέφερον ὡς ἀνάμνησιν καὶ εὐλογίαν τὴν εἰκόνα τοῦ 'Αποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου.

'Απὸ τῆς πόλεως Ζίτσης ἐπανήλθομεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Σερβικῆς 'Εκκλησίας, ἔνθα ἐξέφρασε τὰς ἐνθέριμους εὐχαριστίας ὁ Πατριάρχης Αὐτῆς κ.κ. Γερμανός. Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐγένετο ἐπίσκεψις τοῦ Πατριάρχου 'Αλεξανδρείας τοῦ μέλους τοῦ Προεδρείου τῆς 'Ομοσπονδίας τῶν Γιουγκοσλαβικῶν Δημοκρατιῶν. Τὸ ἑσπέρας ὁ 'Επιτετραμμένος τῆς 'Ελληνικῆς Πρεσβείας κ. Δούκας παρέθεσε ἐπίσημον γεῦμα πρὸς τιμὴν τῆς Α.Θ. Μακαριότητος ἐν μέσῳ πολλῶν ἐκπροσώπων τῶν 'Αρχῶν.

Κατὰ τὸ Σάββατον, 10ην 'Ιουνίου, ὁ Μακαριώτατος ἐπεσκέφθη τὴν 'Ιερὰν Μητρόπολιν Καρλοβιτισίου, ἔνθα ὁ 'Επίσκοπος Σρέμ κ. Βασίλειος ὑπεδέχθη Αὐτὸν μετὰ τοῦ Κλήρου, τῶν τοπικῶν 'Αρχῶν καὶ τοῦ λαοῦ. 'Ετελέσθη δοξολογία εἰς τὸν 'Ιερὸν Ναὸν τοῦ 'Αγίου Νικολάου, ἀντηλλάγησαν ἀκολούθως προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις. 'Εν συνεχείᾳ ἐπεσκέφθη τὴν χηρεούσα Μητρόπολιν Μπάτσκα, ἔδρα Νόβι-Σάτ, τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν Νεόφυτον. Τοποτηρητὲς ὁ Σουμαδίας κ. Σάββας. Χιλιάδες λαοῦ, ἄνω τῶν τριάκοντα,

ἀνέμενον τὸν 'Ελληνα Πατριάρχην οἱ πιστοὶ Σέρβοι μὲ δάκρυα στὰ μάτια νὰ λάβουν τὴν εὐλογίαν Του. 'Ετελέσθη δοξολογία εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ Ναὸν, ἀντηλλάγησαν προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις, ἐδέχθη δὲ καὶ Ἕλληνας φοιτητάς.

Τὸ Κυβερνεῖον τῆς αὐτονόμου περιοχῆς Βοϊθοντίας ἐδεξιῶθη τὸν Πατριάρχην 'Αλεξανδρείας κ.κ. Παρθένιον καὶ παρέθεσε ἐπίσημον γεῦμα. "Αμα τῷ πέρατι τοῦ γεύματος μετέθημεν εἰς τὴν πόλιν Μπεντσέι. Χιλιάδες λαοῦ ὑπεδέχθησαν τὸν Προκαθήμενον τῆς 'Αλεξανδρινῆς 'Εκκλησίας. Νέοι καὶ νεάνιδες μὲ παραδοσιακὰς στολὰς ἔβαινον μὲ μύρα καὶ ἄνθη τὸν Διάδοχον τοῦ 'Αποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου. Πρωτοφανὴς ἡ αὐθόρμητος ἐκδήλωσις τοῦ εὐσεβοῦς καὶ ὑπερηφάνου Σερβικοῦ λαοῦ. "Ητο ἀναβάπτισμα τῆς πίστεως καὶ τῆς 'Ορθοδοξίας.

'Ο Μακαριώτατος μετὰ τῆς συνοδείας Του ἐπεσκέφθη τὸ ἀγρόκτημα Μπεντσέι, ἔνθα ὁ Δήμαρχος μετὰ τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. παρέθεσε γεῦμα. 'Ωμίλησεν ὁ Δήμαρχος, ὅστις ἐξέφρασε τὴν μεγάλην του χαρὰν, διότι ἔχουν τὴν τιμὴν νὰ ἔχουν τὸν 'Αρχηγὸν τῆς 'Αλεξανδρινῆς 'Εκκλησίας. 'Επικαίρως ὠμίλησεν καὶ ὁ Πατριάρχης τόνισας τὴν ἔννοιαν τοῦ Δήμου. Προσέφερον ἀναμνηστικὸν δῶρον.

Τὸ Σάββατον καὶ περὶ ὥραν 11ην νυκτερινὴν ἐπιστρέψαμεν εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Τὴν Κυριακὴν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναὸν ἐλειτούργησαν οἱ δύο Πατριάρχαι τῇ συμμετοχῇ 'Αρχιερέων, ἱερέων καὶ διακόνων. "Ορῆρου θαθεὸς εἶχε κατακλυσθῆ ὁ ναὸς ἀπὸ χριστιανούς. 'Αντηλλάγησαν προσφωνήσεις καὶ δῶρα μετὰ τῶν Πατριαρχῶν. Μετὰ πολλοὺ κόπου, ἅμα τῷ πέρατι τῆς θείας Λειτουργίας, κατῴρθωσεν ὁ "Ελλην Πατριάρχης νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ναοῦ. Οἱ χριστιανοὶ ἀπήτουν νὰ ἀσπασθοῦν τὴν δεξιὰν τοῦ Πατριάρχου. Τὸν 'Αλεξανδρείας ὁ λαὸς συνώδευσε μέχρι τοῦ Πατριαρχείου μὲ ζητωκραυγὰς, σταυροκοπήματα καὶ χειροκροτήματα. Οἱ δύο Πατριάρχαι ἀπὸ τὸν ἐξώστην τοῦ Πατριαρχείου ἠὺλόγησαν τὰ πλήθη. 'Υπήρξεν ἀναβάπτισμα τῆς πίστεως καὶ τῆς 'Ορθοδοξίας τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ.

'Ο Πατριάρχης κ.κ. Γερμανός εἰς τὸ Πατριαρχεῖον παρέθεσε ἐπίσημον γεῦμα πρὸς τιμὴν τοῦ ὑψηλοῦ φιλοξενουμένου. Παρεκάθησαν 'Αρχιερεῖς, 'Ιερεῖς, ὁ 'Αντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Δράγαν Δραγόβιτς, ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς 'Ελλάδος, οἱ πρεσβευταὶ Κύπρου, Αἰγύπτου, Λιβάνου, ὁ ὑπουργὸς Θρησκευμάτων, ὁ Πρόεδρος τῆς 'Ακαδημίας 'Επιστημῶν καὶ Τεχνῶν, ὁ Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου, ἐκπρόσωπος τοῦ ἱατρικοῦ κόσμου, τοῦ νομικοῦ, ὁ κοσμήτωρ τῆς θεολογικῆς 'Ακαδημίας Βελιγραδίου μετὰ τῶν καθηγητῶν καὶ ὁ Σχολάρχης τῆς 'Ιερατικῆς Σχολῆς. Εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τῶν Πατριαρχῶν ἀντηλλάγησαν προπέσεις.

Τὸ ἀπόγευμα ὁ Μακαριώτατος κ.κ. Παρθένιος ἐδέχθη Ἕλληνας φοιτητάς, οἱ ὅποιοι φοιτοῦν εἰς τὴν Θεολογικὴν 'Ακαδημίαν. 'Επίσης ἐπεσκέφθη τὸν Πρέσβυν τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. 'Ωσαύτως πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ 'Αλεξανδρείας καὶ ἐνώπιον τῶν 'Αρχιερέων καὶ τῶν Αὐλικῶν τοῦ Πατριαρχ-

χείου ἀνηλλάγησαν δῶρα μεταξύ τῶν Πατριαρχῶν. Ὁ Ἀλεξανδρείας παρασημοφόρησε τὸν Σερβίας καὶ ὁ Σερβίας τὸν Ἀλεξανδρείας καθὼς καὶ τὴν συνοδείαν τούτου.

Περὶ ὥραν 7ην μ.μ. ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὸ ἀεροδρόμιον. Μᾶς κατενόωσαν ὁ Πατριάρχης Σερβίας, ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, ὁ Ὑπουργὸς Θρησκευμάτων, ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ πρεσβευταὶ Κύπρου, Λιβάνου καὶ Αἰγύπτου.

Ἐξεθέσαμεν, χάριτι θείᾳ, περιληπτικῶς τὰ τῆς ἐπισημοῦ ἐπισκέψεως τοῦ Μακαριωτάτου Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Ἀφρικῆς κ.κ. Παρβενίου εἰς τὴν Σερβικὴν Ἐκκλησίαν.

Τῇ ἀληθείᾳ εἶναι εὐλογία Θεοῦ, ὅτι συνεχίζονται αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπισκέψεις τῶν Προκαθημένων τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἶναι λίαν ἀξιοσημείωτον ἱστορικὸν γεγονός, καθ' ὅτι παρὰ τὰς ἐπελευθούσας κατὰ καιροὺς ἀντιδράσεις καὶ διώξεις, συνεχίζεται ἡ ἀγαθωπᾶτη συνοχὴ καὶ σύμπνοια τοῦ θεοσεβοῦς χριστευνομίου πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὴν καθοδηγίαν τῶν Ταγῶν Αὐτῆς καὶ τῶν ἐπὶ μέρους ποιμένων ταύτης. Αἱ ἐπισκέψεις τῶν Πατριαρχῶν τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἀναζωογονοῦν τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα τῶν πιστῶν μελῶν αὐτῶν. Ἔνεκα τούτου ὅσα ἀναγράφομεν ἀνωτέρω συντελοῦν εἰς αὐτὸν τὸν ψυχωφελῆ σκοπὸν.

† Ὁ Λεοντοπόλεως ΤΙΤΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ

Εἰς τὴν πνευματικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Λένινγκραντ τὸ προηγούμενον ἔτος ἀπὸ τὴν 31ην Ἰανουαρίου ἕως τὴν 5ην Φεβρουαρίου ἔλαθε χώραν τὸ τρίτον διεθνὲς ἐκκλησιαστικὸν συνέδριον με θέμα: «Λειτουργικὴ ζωὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας». Εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο συμμετεῖχον 150 ἐπιστήμονες ἀπὸ 21 χώρας - γνωστοὶ θεολόγοι καὶ ἱστορικοὶ ἐξ Ὁρθοδόξων καὶ ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, ὡς ἐπίσης καὶ φιλόλογοι, ἱστορικοὶ τῆς τέχνης, μουσικολόγοι καὶ ἀρχαιολόγοι. Παρουσιάσθησαν πλέον τῶν ἑκατὸν εἰσηγήσεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ μετέχοντες ἐξέβησαν τὰς ἀπόψεις των δι' αὐτὴν τὴν ἀνεξάντλητον πνευματικὴν κληρονομίαν, ἡ ὁποία ἤρchiσε νὰ διαμορφώνεται εἰς τὸ Ρωσικὸν Κίεθον ταυτοχρόνως με τὸν ἐκχριστιανισμὸ καὶ ἡ ὁποία ἕως σήμερον συνεχίζει τὴν δημιουργικὴν τῆς ἐξέλιξιν.

Οἱ ἐπιστήμονες οἱ ὁποῖοι μετεῖχον εἰς τὸ συνέδριον ἦσαν ἀντιπρόσωποι διαφόρων χωρῶν καὶ εἰδικότητων. Τοῦτο συνετέλεσε εἰς τὴν πολὺπλευρον ἐξέτασιν καὶ διαφώτισιν τοῦ θέματος ὡς καὶ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ συνεδρίου.

—Ὁ νέος ἐκλογικὸς νόμος εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν προβλέπει διὰ πρώτην φοράν μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καθεστώτος τὸ 1917 τὴν δυνατότητα ἐκλογῆς καὶ ἐρησκευομένων προσώπων εἰς τὰ ὄργανα τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Σχολιάζων τὸ γεγονός ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Μόσχας καὶ πάσης Ρωσίας κ. Ποιμὴν παρετήρησεν ὅτι τοῦτο εἶναι μία ἐκ τῶν ἐπαναστατικῶν ἀλλαγῶν, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν καὶ ὅτι τὸ θεωρεῖ ὡς φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς

ἐξελίξεως τῆς πολυπλεύρου ἀνανεώσεως τῆς ζωῆς τῶν λαῶν τῆς Σ. Ἐνώσεως. Ἐπίσης, ἐτόνισεν, ὅτι τὸ γεγονός τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς βελτιώσεως τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας καὶ ὅτι ὑπάρχουν ἐλπίδες διὰ μίαν θετικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐνότητος τῶν πολλῶν ἐθνικοτήτων τῆς Σ. Ἐνώσεως. Ἀναφερόμενος ὁ Μακ. Πατριάρχης εἰς τὴν περυστρίκα, ἐτόνισεν ὅτι αὕτη ἔγινε ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν πιστῶν μετὰ μεγάλης χαρᾶς, ἐπειδὴ αὕτη ἡ εὐεργετικὴ ἀλλαγὴ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν θρησκευτικῶν ὀργανώσεων («LITERATURNAJA GAZETA», ἀρ. 11, 15.3.1989).

—Ὡς παράδειγμα τῶν ἀλλαγῶν αἱ ὁποῖαι συντελοῦνται εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν εἶναι καὶ ἐκεῖνη, ἡ ὁποία ἀφορᾷ εἰς τὴν σχέσιν τοῦ Ὑπουργείου Θρησκευμάτων καὶ Ἐκκλησίας. Ὁ Σοβιετικὸς Ὑπουργὸς Θρησκευμάτων κ. Κ. Χάρτσεβ συνετέλεσε σημαντικῶς εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς χιλιετηρίδος τοῦ Χριστιανισμοῦ τῶν Ρώσων. Ἐξ ἄλλου εἰς μίαν συνέντευξίν του εἰς τὴν Γενεὺν χαρακτηριστικῶς ἀνέφερον ὅτι ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσιν σήμερον δὲν εἶναι ἀθεϊστικὴ χώρα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς ἐργάζονται πιστοὶ καὶ ἄπιστοι. Ὁ κ. Χάρτσεβ συνέβαλεν εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῆς νομοθεσίας καὶ συνεργάζεται στενῶς με ἀντιπροσωπείας πιστῶν διὰ τὸ ἀνοιγμὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἐπιστροφήν τῶν προσκυνημάτων.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἀπὸ 28ης Ἀπριλίου μέχρι 6ης Μαΐου ὁ Πάπας Ἰωάννης Παῦλος Β' ἐπεσκέφθη τὰς ρωμαιοκαθολικὰς κοινότητας τῆς Μαδαγασκάρης, τῆς Ρεουνιόν, τῆς Ζαμπίας καὶ τοῦ Μαλάου.

—Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 100 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Μπόσκο, ὁ Πάπας Ἰωάννης Παῦλος ἀνεκήρυξεν αὐτὸν «Πατέρα καὶ Διδάσκαλον τῆς Νεολαίας».

—Ὁ Πρόεδρος τῆς Συνόδου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἱεραρχίας τῆς Γερμανίας Κάρολος Λεμάν ἀπήντησεν ἐξ ὀνόματος αὐτῆς εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τῆς ἐναντίον τοῦ Πάπα καὶ τῆς Κουρίας στρεφομένης «Διακηρύξεως τῆς Κολωνίας», τὴν ὁποῖαν ὑπέγραψαν 163 Καθηγηταὶ τῆς Θεολογίας ἐκ τῆς Ἑλβετίας, Αὐστρίας, Γερμανίας καὶ Ὀλλανδίας.

—Ἐτοιμάζεται ἡ Νέα «Παγκόσμιος Κατήχησις» τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύνοψις ὅλης τῆς περὶ πίστεως καὶ ἠθῶν διδασκαλίας τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας».

—Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1990 θὰ γίνῃ ἐν Ρώμῃ ἡ Β' Διεθνῆς Συνάθροισις Ἱερέων με θέμα «Εὐαγγελισμὸς εἰς τὸ ἔτος 2000».

—Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 50 ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πάπα Πίου ΙΒ', ὁ «Ρωμαῖος Παρατηρητὴς» διὰ πολυστήλων ἄρθρων του παρουσιάζει αὐτὸν ὡς «Ὑπερασπιστὴν τοῦ Πολιτισμοῦ» καὶ «Πατέρα τῆς ἀνθρωπότητος».

—Ἡ προσεχὴς τακτικὴ Σύνοδος τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας θὰ συνέλθῃ τὸν Ὀκτώβριον 1990 ἐν Ρώμῃ με θέμα: «Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ Κλήρου εἰς τὰς σημερινὰς βιοτικὰς συνθήκας».

ΒΙΒΛΙΟ ΚΡΙΣΙΑΙ

Χρυσόστομου Θέμελη, Μητροπολίτου Μεσσηνίας, Αί παιδαγωγικά ιδέαι του Κωνσταντίνου Οικονόμου του έξ Οικονόμων, 'Αθήναι 1988, σσ. 104.

Τις παιδαγωγικές ιδέες του Κων)νου Οικονόμου του έξ Οικονόμων (1780 - 1857), τής εξέχουσας αὐτῆς φυσιογνωμίας, πού καταλαμβάνει μεταξύ των Διδασκάλων του Γένους «ἀξιόλογον θέσιν ἀπό ἀπόψεως ἀρετῆς, παιδείας καὶ φιλοπατρίας», ἐξετάζει σέ δάθος καὶ ἐκθέτει μέ τήν διακρίνουσαν αὐτόν ἐμβρίθειαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεσσηνίας κ. Χρυσόστομος, στήν ἀνωτέρω εὐσύνοπτη μελέτη του.

Ἄ Ο Κων)νος Οικονόμος ἦταν «εὐσεδής, ἐνάρετος, φιλόπατρις, εὐρυμαθής, κάτοχος, ἐκτός τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς, τῆς γαλλικῆς, τῆς γερμανικῆς, τῆς ρωσικῆς καί, ὡς φαίνεται, καὶ ἀνατολικῶν τινῶν γλωσσῶν, μέ ἐξαιρετικόν μνημονικόν καὶ ζωηροτάτην φαντασίαν, εὐγλωττότατος ρήτωρ, ἀκαταπόνητος συγγραφεύς, ἀκούρατος συζητητής... μία τῶν σπουδαιότερων μορφῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος» (Δημ. Μπαλάνος, εἰς κρινόμενον ἔργον, σ. 5-6).

Ἄ Ο Σεβ. Μεσσηνίας, μετὰ ἀπό καταποτιστική ἀναγραφή τῶν κυριωτέρων σταθμῶν τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Κων. Οικονόμου (σσ. 8-14), ἀναφέρεται στή Παιδαγωγικά δοκίμια τοῦ ἀνδρός (σσ. 15-21), δηλ. σέ τρεῖς Λόγους καὶ στό «Σχέδιον Ἑκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας διά τοὺς Ἑλληνας», πού εἶναι ἡ κύρια πηγή τῶν παιδαγωγικῶν ιδεῶν του. Τοὺς τρεῖς Λόγους ἐκφώνησε κατὰ τήν ἐναρξῆ σχολικῶν ἐτῶν ὅταν ἐργαζόταν ὡς διδάσκαλος στό «Φιλολογικόν Γυμνάσιον» τῆς Σμύρνης (1809 - 1819), ἐνώ τὸ «Σχέδιον...» ἔγραψε στήν Πετροῦπολη τὸ ἔτος 1828 «κατ' αἴτησιν καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ πρώτου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδίστρια» (σ. 20). Τὸ «Σχέδιον...» ἀποσκοποῦσε στή μόρφωση τοῦ Κλήρου, γιατί —καθὼς πίστευε ὁ Καποδίστριας— ἀπ' αὐτήν «θὰ προήρχετο καὶ ἡ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ μόλις ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἐλευθερωθέντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ». Τὸ «Σχέδιον...» αὐτὸ περιέχει πλήρες σύστημα ἱερατικῆς καὶ θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως τοῦ Κλήρου.

Ἄ Ο Σεβ. ἀφού ἀναφέρεται ἐν συντομίᾳ στή συγγραφή ἀπό τὸν Κων. Οικονόμο διδασκτικῶν διβλίων (σσ. 22-26), ἐξετάζει λεπτομερῶς τίς Γενικῆς Παιδαγωγικῆς ἀρχές (σσ. 27-64) τοῦ διακεκριμένου Διδασκάλου τοῦ Γένους, μέ δάση τοὺς τρεῖς Λόγους πού ἐκφώνησε

στό Φιλολογικόν Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης. Τήν ἐκθεση τῶν ιδεῶν κατανέμει στίς ἐνότητες I. Οἱ γονεῖς καὶ ἡ ἀγωγή τῶν τέκνων αὐτῶν· II. Ἡ συμβολὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τήν ἀγωγήν τῶν παιδῶν· καὶ III. Ἡ συμβολὴ τῶν νέων εἰς τήν ἀγωγήν αὐτῶν.

Στήν ἐποχὴ μας ἔχουν ἀναπτύχθῃ ὑπερβαλλόντως ὅλοι οἱ κλάδοι τῶν Ἐπιστημῶν πού ἔχουν σχέση μέ τήν ἀγωγή τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων. Ἄ Ο 20ὸς ἔχει χαρακτηρισεῖ ὡς «αἰῶνας τοῦ παιδιοῦ». Κι ὅμως, εἶναι γενικῶς ἀποδεκτό, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων εἶναι πενιχρά. Ἄ Τίς γιατί τὰ συστήματα πού ἐφαρμόζονται ἀπό γονεῖς, διδασκάλους καὶ παιδαγωγούς δὲν ἔχουν στέρεες βάσεις. Ἄ Ἐμβραθύνοντας ὁ Σεβ. Μεσσηνίας στίς Παιδαγωγικῆς Ἰδέες τοῦ Κων. Οικονόμου διαπιστώνει ὅτι οἱ ιδέες αὐτῆς στηρίζονται στή Γραφή, τήν Πατερικὴ Γραμματεία καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Ἄ Ἄξιοσημειώτες εἶναι καὶ οἱ ἀπόψεις καὶ θέσεις τοῦ Κων. Οικονόμου γιά τὸ παιδαγωγικὸ σύστημα πού πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται στήν «Ἑκκλησιαστικὴν Ἀκαδημίαν διά τοὺς Ἑλληνας» (σ. 64-100). Κάλλιστα οἱ ιδέες αὐτῆς θὰ μπορούσαν καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποτελοῦν τὸν κορμὸ τοῦ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος καὶ τὸν Κανονισμό Λειτουργίας καὶ τῶν σημερινῶν σχολῶν ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀν θέλαμε οἱ ἀπόφοιτοὶ τοὺς νὰ ἔχουν ἀληθινὴ μόρφωση, ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα καὶ ἱερατικὸ ζῆλο, ἀφού ὁ Κων. Οικονόμος δὲν ἀρκεῖται νὰ περιγράψει τὰ διδασκόμενα μαθήματα καὶ τὸ περιεχόμενον ἐκάστου, ἀλλὰ «διαζωγραφίζει» καὶ «ὅποιοι πρέπει νὰ εἶναι» οἱ διδάσκαλοι καὶ ὁ Σχολάρχης τῶν κοινῶν Σχολείων καὶ τῆς Ἑκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας. Ἄ Η μελέτη ὁλοκληρώνεται μέ τήν παράθεση «ἀνακεφαλαιωτικῶν συμπερασμάτων» (σσ. 101-103).

Μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσουμε ὅτι τὸ μετὰ χεῖρας ἔργο, παρὰ τὴ συντομία του, περιέχει πλοῦτο στοιχείων, τὰ ὅποια ὁ λογιώτατος Ἱεράρχης ἐπέτυχε νὰ ἐκθέσει κατὰ τρόπον ἐπαγωγικό, συστηματικό, εὐχρηστο καὶ γλαφυρό, ἔτσι πού προσωπικά ἔχω τήν πεποίθησιν ὅτι ἡ μελέτη του πολλὰ ἔχει νὰ προσφέρει στούς ἐκπαιδευτικούς, τοὺς κληρικούς, τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς νέους.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΔΕΚΚΟΣ

Μοναχοῦ Μωυσέως Ἀγιορείτου, Ἄ Μακάριος Γέροντας Γεώργιος Καρ-

σ λ ί δ η ς (1901 - 1959), "Εκδ. 'Ι. Μ. 'Αναλήψεως τοῦ Σωτήρος Ταξιάρχαι (Σίψα), Δράμα 1989, σσ. 208.

Ἰδιαίτερη ἀνθιση παρουσιάζεται τὰ τελευταία χρόνια στήν ἐκδοση βιβλίων πού διαπραγματεύονται τὸν θίς, τὴν πολιτεία καὶ διηγήσεις θαυμαστῶν ἔργων ἁγίων μορφῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μας. Τὸ γεγονός φανερώνει ὄχι μόνο ὅτι δὲν ἔπαυσε ἡ ἀμώμητη Ὀρθοδοξία μας νὰ πλουτίζει τὸ ἀγιολόγιό της μὲ ὀσιακὰς προσωπικότητες, πού εὐαρέστησαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ ἀρχαιοπαράδοτη εὐλαδὴς συνήθεια τῶν χριστιανῶν νὰ ἐντυφουῦν σὲ κάθε μορφῆς «συναξάρια», γνωρίζει καὶ σήμερα τὴν ἴδια ἀκμὴ — ἔπως καὶ στοὺς περασμένους χρόνους.

Ὁ Μοναχὸς Μ ω υ σ ῆ ς ὁ Ἁγιορείτης ἦταν προφανῶς ὁ πλέον ἐνδεδειγμένος νὰ ἀναλάβει τὴν ἐξιστόρηση τῶν κατὰ τὸν μακάριο Γέροντα Γεώργιο Καρσλίδη, εὐφήμως γνωστὸ στὸν Πόντο, τὴ Γεωργία καὶ τὴν περιοχή τῆς Δράμας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Ἐπειδὴ καὶ ἄλλα παρεμφερῆ ἔργα, ἰδιαίτερος ἐπιτυχημένα, ἔχει συγγράψει (Ἱερώνυμος Σιμωνοπεριτίτης ὁ Γέρων τῆς «Ἀναλήψεως», Οἱ ἔργα μου ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας, Ὁ Γέροντας Μιχαὴλ ὁ ἀόμματος), ἀλλὰ καὶ διότι ὄντας ἐξοικειωμένος, ὡς λόγιος Μοναχός, μὲ τὴν ὀρολογία καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς νέας αὐτῆς ἐκκλησιαστικῆς μορφῆς τῶν —θα λέγαμε— «συναξαρίων», παρέχει τὰ ἐχέγγυα ὅτι «μηδεὶς, ἐν τῇ μοναχικῇ πολιτεία ὑπὲρ φύσιν ἀκούων τινὰ ἢ ὄρων, ἐξ ἀγνωσίας εἰς ἀπιστίαν περιπέσῃ». Ἐπειδὴ ἔχει τὸ χάρισμα νὰ ἐκθέτει τὰ γεγονότα μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ πείθεται καὶ ὁ πλέον δῦσπιστος ἀναγνώστης ὅτι «ὅπου ἐνδημησε ὁ ὑπὲρ φύσιν Θεός, ὑπὲρ φύσιν λοιπὸν καὶ τὰ πράγματα γίνονται», καθὼς θεβαιώνει ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος (καὶ μνημονεύει ὁ σ. στὴν προμετωπίδα τοῦ ἔργου του).

Ὁ ὀσιολογιώτατος π. Μωυσῆς στὴν Εἰσαγωγή σπεύδει νὰ προειδοποιήσει τὸν ἀναγνώστη ὅτι τὸ ἔργο τῆς βιογραφίσεως συγχρόνων ἐναρέτων Γερόντων εἶναι δύσκολο καὶ ὠφέλιμο. «Ἐπάρχει ὁ κίνδυνος νὰ προβληθεῖ ὁ βιογράφος διὰ τοῦ βιογραφουμένου. Μπορεῖ πάλι ὁ σ. νὰ πέσει στὴν παγίδα πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ κεκλημένος νὰ δώσει τὸ φωτιστέφανο στὸν βιογραφουμένο. Ἔργο πού σίγουρα ἀνήκει στὴ συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας, πού ἔρχεται νὰ ἐπικυρώσει κατόπιν ἐπίσημα ἡ Ἐκκλησία, μὴ τυχὸν τὸ πλήρωμα παρασυρθεῖ στὴν τιμὴ προσώπων πού ἀπέχουν τῆς ἀληθινῆς ἀγιότητος».

Ὡς πρὸς τὰ περιεχόμενα, τώρα, τοῦ βιβλίου σημειώνουμε ὅτι μετὰ τὸν Π ρ ὀ λ ο γ ο (σσ. 11-13) τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Δράμας κ. Δ ι ο ν ὄ σ ι ο υ καὶ τὴν Ε ἰ σ α γ ω γ ῆ τοῦ συγγραφέως (σσ. 15 -

20), ἀκολουθοῦν τρία κεφάλαια: Στὸ Α' ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἐωθινὸς ἀστέρας τῆς Ἀνατολῆς» (σσ. 23 - 64) ἐκτίθενται τὰ τῆς καταγωγῆς, γεννήσεως καὶ ἀνατροφῆς τοῦ Γεωργίου (κατὰ κόσμον Συμεῶν) στὴν Ἀργυρούπολη τοῦ Πόντου. Ἐπονται τὰ τῆς ἀναχωρήσεως - κουρᾶς - χειροτονίας καὶ τῶν μαρτυριῶν του στὴ Γεωργία, τοῦ ἐρχομοῦ του στὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς ἐγκαταστάσεώς του στὴ Δράμα. Στὸ κεφ. Β' («Μεσημβρινὸς ἥλιος τῆς Μακεδονίας», σσ. 65 - 140), ἀναλύεται μὲ τρόπο ἀνεπιτήδευτο καὶ γλαφυρὸ ἡ μορφή τοῦ μακαρίου Γέροντα, ὁ ὁποῖος προσβάλλεται μὲ πλήθος στοιχείων καὶ μαρτυριῶν ὡς αὐστηρὸς ἀσκητῆς καὶ διδάσκαλος, ἀκούραστος λειτουργὸς καὶ πνευματικὸς, χρισματοῦχος ποιμένας, φιλόανθρωπος, ἐλεήμων καὶ φιλόξενος πατέρας. Στὸ κεφ. Γ' («Πρὸς τὸ ἀνέσπερο φῶς», σσ. 141 - 163), περιγράφονται ἡ πρὸς τὸν Γέροντα ἀγάπη τοῦ λαοῦ, ἡ μακαρία τελευτὴ του καὶ τὰ μετὰ τὴν κοίμησή του († 4.11.1959). Τὸ ἔργο ὀλοκληρῶνουν ὁ Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς τῆς Ἀδελφότητος (ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἱ. Μονὴ Ἀναλήψεως, σσ. 165 - 171), ἔγχρωμες φ ω τ ο γ ρ α φ ἱ ε ς κτισμάτων τῆς Μονῆς καὶ ἐργοχείρων τῶν ἀδελφῶν της (σσ. 173 - 184), Σ η μ ε ι ὄ σ ε ι ς (185 - 194), Β ἱ β λ ι ο γ ρ α φ ἱ α, Π ἰ ν α κ α ς κυρίων ὀνομάτων καὶ φωτογραφιῶν καὶ χαρτῶν (195 - 205).

Ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου μόλις περατώσει τὴν μελέτη του, αἰσθάνεται ἐνδόμυχα τὴν ἐπιθυμία νὰ τὸ ξαναδιαβάσει σύντομα, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ προσεγγίσει περισσότερο τὴν ὀσιακὴ αὐτὴ μορφή, ἡ ὀποία ἐνῶ ζοῦσε πλησίον τοῦ κόσμου, «ἔζη ἐκτὸς αὐτοῦ, εἰς μίαν ἀδιάκοπον ἀσκήσιν καὶ κοινωνίαν μετὰ τοῦ ζῶντος Θεοῦ», καθὼς εὔστοχα σημειώνει ὁ φιλομόναχος Μητροπολίτης Δράμας Σεβ. κ. Δ ι ο ν ὄ σ ι ο ς, στὸν Πρόλογο (σ. 11). Ὁ ἱερομόναχος Γεώργιος «εἰς τὴν ἡσυχίαν ἐσύναξε πλοῦτον πολῦτιμον, τὸν ὀποῖον δὲν ἠθέλησε νὰ χρησιμοποίησιν φιλαργύρως μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλ' ὡς φιλάδελφος ἐδαπάνησεν αὐτὸν φιλοτίμως διὰ τὸν πλανώμενον καὶ μετανοημένον ἄνθρωπον... κινούμενος συνεχῶς εἰς τὴν σφαῖραν τῆς προσευχῆς, τῆς κατανύξεως καὶ τῆς λατρείας καὶ παραμείνας σταθερὸς εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς θέας θεωρίας καὶ εἰς τὴν γνησιότητα τῆς πράξεως».

Ἀξίζουν τῷ ὄντι θερμὲς εὐχαριστίες στὸν Σεβ. Δράμας κ. Διονύσιο, γιὰ ὅτι ὄχι μόνον παρώτρυνε τὴ σημερινὴ ἀδελφότητα νὰ στελεχώσει τὴν ἐγκαταλειμμένη ἱ. Μονὴ Ἀναλήψεως (1970) καὶ πρωτοστάτησε στὴν ἀνακαίνισή της, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἡ ἀνέθεσε νὰ βιογραφηθεῖ ὁ μακάριος Γέροντας Γεώργιος ἀπὸ τὸν π. Μωυσῆ, ὁ ὀποῖος μᾶς παρέδωσε αὐτὴ τὴ βιογραφία, «μακρὰν

ἀπεχούσης φλυάρων φιλοσογιῶν, περιττῶν λαογραφικῶν στοιχείων καὶ κουραστικῶν ὑπερβολῶν» (σ. 13). Εἶναι, ἔπειτα, ἄξιος συγγραφεὶς ὁ δισολογιώτατος συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος πλούτισε τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία μ' αὐτὴ τὴν ἀξιόλογη βιογραφία καὶ ἔκανε εὐρύτερα γνωστὴ τὴ θαυμαστὴ καὶ ἀξιομίμητη μορφή τοῦ Γέροντος Γεωργίου Καρσλίδου. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀδελφότητα τῆς Ἁ. Μονῆς Ἀναλήψεως, πού με τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασή της ἐκπλήρωσε τὴν προορατικὴ ἐπιθυμία τοῦ Γέροντος «ὅστις ἔτι ζῶν ἠύλογε τὸν τόπον, διότι —καθὼς ἔλεγε— ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μεγάλη Μονὴ ἐνταυθα» (σ. 166).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

Γ. Α. Ἀναγνωστοπούλου, Ἡ Θεία Λειτουργία (σὲ ὄλους τοὺς ἤχους), τόμ. Α', ἤχοι α', β', γ' καὶ δ', Ἀθήνα 1988, σελ. 202.

Ἡ «ΕΔΕΜ» (= Ἑταιρεία Δημιουργικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς) μᾶς προσφέρει σήμερον τὸν Α' τόμο τῆς Θείας Λειτουργίας στοὺς ὀκτῶ ἤχους, ὅπως τὴ συνέλαβε καὶ τὴ συνέθεσε ὁ ἄλλοτε πρωτοφάλης καὶ τώρα νομικὸς σύμβουλος πολλῶν ἱεροφαιλικῶν σωματείων, δικηγόρος κ. Γ. Ἀλ. Ἀναγνωστόπουλος. (Ἐλπίζουμε κ' εὐχόμαστε νὰ κυκλοφορήθῃ σύντομα καὶ ὁ Β' τόμος). Πρέπει νὰ σημειώσουμε, ὅτι, ἐν σχέσει με «Τὰ Ἑωθινὰ καὶ ἄλλα δοξαστικά», πού εἶχ' ἐκδώσει ὁ κ. Ἀναγνωστόπουλος παλαιότερα (1981), ἡ νέα ἐργασία φαίνεται πολὺ πιὸ δύσκολη, πιὸ ὄριμη, σὲ μεγαλύτερης ἀσφαλῶς ποικιλίας κλίμακα, ἀφοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ «Κύριε ἐλέησον» τῶν Εἰρηνικῶν καὶ τελειώνει στοὺς ὕμνους τῆς Ἀπολύσεως τῆς θ. Λειτουργίας· ἀλλὰ ἡ ἐκδόση ἐκείνη, τῶν «Δοξαστικῶν» ἦταν δίχρωμη, κ' ἐπομένως με πολὺ ἀκριβέστερη ἐκτύπωση. Ὡστόσο, ἔπειδὴ ὁ κ. Γ. Ἀλ. Ἀναγνωστόπουλος, γράφει καὶ στολιζέει ὁ ἴδιος τὰ μουσικὰ δημιουργήματά του, με τὸ καλλιτεχνικὸ χέρι του, ἡ χρῆση τοῦ βιβλίου εἶν' ἐξίσου εὐχάριστη κ' εὐκόλη γιὰ τὸν κάθε φιλόμουσο καὶ ἱεροφάλητη —γιατί, ὅπως καὶ τὰ τὸ κάνουμε, γι' αὐτὸν τὸν τελευταῖο κυρίως προορίζεται.

Ὁ συγγραφεὺς - συνθέτης ἀφιερώνει αὐτὸ τὸ ἔργο του στὴν «Ἱερὴ μουσικὴ μας παράδοση, ὡς ταπεινὴ ἀπόκριση τοῦ πονήσαντος στὴ διαρκῆ πρόκλησή της σὲ συνέχιση τῆς προσφορᾶς τῶν μεγάλων ὕμνων τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας μας» (σελ. 5). Γι' αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι βλέπουν με ἀπορία ἢ καὶ καχυποψία τὶς νεώτερες «βυζαντινές» ἢ ἐκκλησιαστικὲς γενικὰ συνθέσεις, πρέπει νὰ ποῦμε, πὼς δὲν ὑπάρχει ψάλτης, πού νὰ γνωρίζει κάποιον ὑποτυπώδη μουσικὴ ἀνάγνωσθαι καὶ νὰ μὴν ἐπι-

χειρεῖ καὶ μιὰ δική του γραφή καὶ δημιουργία στὸ χῶρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας μουσικῆς (εἴτε στὸν παραδοσιακό, εἴτε καὶ στὸν ἐπιηρεασμένο ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ)! Ὁ κ. Ἀναγνωστόπουλος ἔχει τὴν ἐντιμότητα νὰ μᾶς προειδοποιεῖ, στὴν «Προδιάθεσή» του: «Ὅπως γιὰ τὰ "Ἑωθινὰ καὶ ἄλλα δοξαστικά", ἔτσι καὶ γιὰ τοῦτες τὶς συνθέσεις, προσπάθησα νὰ ἀντλήσω τὶς ὅποιες ἐμπνεύσεις μου ἀπὸ τὴν ἀστείρευτὴ πηγὴ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς παράδοσης. Καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἂν καὶ πόσο πετυχαίνει ἡ δική μου προσπάθεια, σταθερὴ πεποίθησή μου εἶναι, ὅτι ἡ προσδοκώμενη Νεοελληνικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ δὲν μπορεῖ νὰ διαστήσει παρὰ μέσα στὸ ζεῖδιωρο περιβάλλον τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς παράδοσης» (σελ. 11). Ἡ τόλμη τοῦ κ. Ἀναγνωστόπουλου ὑπογραμμίζεται καὶ ἀπὸ τὸ Σεβ. Μητροπολίτη Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονύσιο, πού προλογίζει τὸ ἔργο (σελ. 13-25), θέτοντας τὸ πρόβλημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς τῆς Ἐκκλησίας μας γι' ἄλλη μιὰ φορά. Καὶ ἴσως εἶναι χρήσιμος γιὰ πολλοὺς πνευματικούς μας ἀνθρώπους, πού κάνουν τὸν εἰδικὸ καὶ στὴν ἐκκλησ. μουσικὴ, νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ διαβάσουν προσεχτικὰ τὸν πρόλογο τοῦ ἀγ. Κοζάνης, ἀπ' τὸν ὁποῖο μεταφέρουμε ἔδω λίγες γραμμὲς μονάχα: «Ἡ παράδοση εἶναι ἡ ρίζα τῆς ζωῆς, ὄχι γιὰ νὰ πιαστοῦμε ἀπ' αὐτὴν καὶ νὰ γυρίσουμε πίσω, ἀλλὰ γιὰ νὰ πατήσουμε σ' αὐτὴν γιερὰ καὶ νὰ πᾶμε μπροστὰ· γιὰ νὰ ἀντλήσουμε, σὰν τὸ δένδρο, ζωὴ καὶ δύναμη ἀπὸ τὴ γῆ, πού μᾶς χρειάζεται γιὰ ν' ἀπλώσουμε κλαδιὰ καὶ νὰ φέρουμε καρπὸ» (σελ. 18).

Τὸ βιβλίον θὰ κριθεῖ ἀπὸ τοὺς εἰδικούς, θὰ δοκιμαστῆι στὸ ἀναλόγιον καὶ θὰ ζυγιαστῆι με τὸν καιρὸ στὴν πλάστιγγα τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος δὲν λαμβάνει ὑπόψη του τὴν αὐστηρότητα ἢ τὴν εὐμένεια τῶν συγχρόνων με τὸ συγγραφέα - συνθέτη κριτικῶν. Ἐγὼ, προσωπικά, βρίσκω θεμιτὸ νὰ δοκιμάζω κανεὶς τὶς δυνατότητές του, ἀνάλογα με τὶς εὐσεβεῖς καλλιτεχνικὲς ἐμπνεύσεις του, καὶ στὸ χῶρο τῶν λειτουργικῶν τεχνῶν, ὅταν μάλιστα δηλώνει σεβασμὸ καὶ τιμὴ πρὸς τὴν πάντιμη παράδοση αὐτῶν τῶν τεχνῶν στὸν ἁγιασμένο χῶρο τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ κ. Ἀναγνωστόπουλος δείχνει πὼς ἔχει καὶ τὴ γνώση καὶ τὸ ζῆλο γι' αὐτὸ τὸ ἔργο. Ὁ πόνος καὶ ὁ κόπος του, ἀλλὰ καὶ ἡ τόσο μεγάλη δαπάνη γιὰ ἓνα ἔργο προβληματικῆς ἐμπορικότητος, ἀποδεικνύουν πόσο ἀφοσιωμένος εἶναι στὴν ὑπόθεση τῆς ἱερῆς αὐτῆς τέχνης. Θὰ προτιμοῦσα, ὡστόσο, μιὰ μορφή δωρικώτερη στὶς συνθέσεις, γιὰ δυὸ κυρίως λόγους: ὁ πρῶτος εἶναι, γιὰ νὰ μὴν ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὸ ἀπλὸ πνεῦμα τῆς Λειτουργίας· καὶ ὁ δεύτερος, νὰ μὴν βάζουμε σὲ δοκιμασίαν τοὺς νεώτερος ἱεροφάλητες, πού συνή-

Π Α Ρ Α Ρ Τ Η Μ Α

'Ιερά 'Αρχιεπισκοπή 'Αθηνών

'Εχοντες υπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 37, πρῦρ. 2, καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος», ὡς καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημερίων», προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν κενῆς θέσεως τακτικοῦ 'Εφημερίου ἐν τῷ 'Ι. Ναῷ Μεταμορφώσεως Σωτῆρος - Καλλιθέας, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους, ἵνα καταλάβωσιν τὴν 'Εφημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34/1α τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

'Εν 'Αθήναις τῇ 9ῃ 'Ιουνίου 1989

† 'Ο 'Αθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

'Εχοντες υπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 37, πρῦρ. 2, καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος», ὡς καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημερίων», προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν κενῆς θέσεως τακτικοῦ 'Εφημερίου ἐν τῷ 'Ι. Ναῷ 'Αγίου Παντελεήμονος - Χαλανδρίου, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους, ἵνα καταλάβωσιν τὴν 'Εφημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34/1α τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

'Εν 'Αθήναις τῇ 13ῃ 'Ιουνίου 1989

† 'Ο 'Αθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

'Εχοντες υπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 37, πρῦρ. 2 καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος», ὡς καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ, «Περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημερίων», προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν κενῆς θέσεως τακτικοῦ 'Εφημερίου ἐν τῷ 'Ιερῷ Ναῷ 'Αγίων Κωνσταντίνου καὶ 'Ελένης - Μοσχάτου, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους, ἵνα

ὅως δὲν ἔχουν ἢ δὲν διαθέτουν πολὺ χρόνο γιὰ προετοιμασία σήμερα. Ἡ προσπάθεια πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση μπορεῖ νὰ ἔχει πιά... ἐδαμικὸς καρπὸς καὶ ἀποτελέσματα. Πρᾶγμα πού εὐχόμαστε γιὰ τὴν ὅλη προσπάθεια τοῦ κ. 'Αναγνωστόπουλου.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

καταλάβωσιν τὴν 'Εφημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34/1β τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

'Εν 'Αθήναις τῇ 27ῃ 'Ιουνίου 1989

† 'Ο 'Αθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

'Εχοντες υπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 37, πρῦρ. 2, καὶ 67 τοῦ Ν. 590/1977, «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος», ὡς καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33 καὶ 34 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημερίων», προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν κενῆς θέσεως τακτικοῦ 'Εφημερίου ἐν τῷ 'Ιερῷ Ναῷ 'Αγίου Νικολάου - ὁδοῦ 'Αχαρνῶν, καλοῦμεν τοὺς θουλομένους, ἵνα καταλάβωσιν τὴν 'Εφημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34/1α τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

'Εν 'Αθήναις τῇ 27ῃ 'Ιουνίου 1989

† 'Ο 'Αθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

'Ιερά Μητρόπολις Θηβῶν καὶ Λεβαδείας

'Εχοντες υπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς 'Ιεράς Συνόδου «περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ 'Ιεροῦ Ναοῦ

'Αγίου Δημητρίου Θεσπιῶν,

καλοῦμεν τοὺς θουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

'Εν Λεβαδείᾳ τῇ 9ῃ 'Ιουνίου 1989

† 'Ο Θηβῶν καὶ Λεβαδείας ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης

'Εχοντες υπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος» καὶ τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ υπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς 'Ιεράς Συνόδου «περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ 'Εφημερίων», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ 'Ιεροῦ Ναοῦ

'Αγίου Γεωργίου Γοργομήλου,

καλοῦμεν τοὺς θουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημο-

σιεύσεως της παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 15ῃ Ἰουνίου 1989

† Ὁ Νικοπόλεως ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Μεσσηνίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590/1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33-37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρῶσωμεν τὰς κενὰς ὁργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν 1) Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Βουναριῶν καὶ 2) Ἀγίου Ἰωάννου Προδρόμου Λουτροῦ, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Καλαμάτᾳ τῇ 21ῃ Ἰουνίου 1989

† Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΜΑΘΗΤΩΝ

Ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ προκηρῶσει διαγωνισμὸν εἰσαγωγῆς κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1989-1990 στὴν Α' τάξην τοῦ τετρατάξιου Ἐκκλησιαστικοῦ Λυκείου, 35 ἐσωτερικῶν μαθητῶν, ὡς ὑποτρόφων τῆς Ριζαρείου περιουσίας.

Ὁ διαγωνισμὸς θὰ διενεργηθεῖ στὴ Σχολὴ στὶς 6 καὶ 7 Σεπτεμβρίου. Δὲν γίνονται δεκτοὶ ὅσοι ἔχουν ἡλικία ἄνω τῶν 20 ἐτῶν.

Δεκτοὶ γίνονται: α) οἱ κάτοχοι ἐνδεικτικοῦ προαγωγῆς Γ' τάξεως Μέσης ἐπτατάξιου Ἱερατικῆς Σχολῆς, β) οἱ πτυχιούχοι Μέσου Ἐκκλ. Φροντιστηρίου τριετοῦς φοιτήσεως, γ) οἱ κάτοχοι πτυχίου τῆς τέως Μέσης Νυκτερινῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, δ) οἱ κάτοχοι Ἀπολυτηρίου Ἐκκλ. Γυμνασίου καὶ ε) οἱ κάτοχοι ἐνδεικτικοῦ Γ' τάξεως τέως ἑξατάξιου Γυμνασίου ἢ Ἀπολυτηρίου τριτάξιου Γυμνασίου.

Οἱ αἰτήσεις μὲ τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά πρέπει νὰ ὑποβληθοῦν μέχρι τῆς 31ης Αὐγούστου 1989.

Ἡ Σχολὴ παρέχει δωρεὰν εἰς τοὺς ὑποτρόφους ἐκπαίδευση, τροφή, οἴκηση, ἐνδυμασία, ὑπόδηση κ.λπ.

Πληροφορίες παρέχονται κάθε ἐργάσιμη μέρα στὰ Γραφεῖα Διοικήσεως τῆς Σχολῆς, Βασ. Σοφίας 24, Ἀθήνα, τηλ. 7242.063 καὶ 7212.194.

Ἀθῆνα 5 Ἰουνίου 1989

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἐλασσώνος ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ

† Ὁ Θήρας ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἄμ. Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Α) Ἐσωτερικοῦ: Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

Β) Ἐξωτερικοῦ: Δολλάρια 20 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, *Μνημόνιον τοῦ περιεχομένου τῆς γενετησίου διαπαιδαγωγήσεως.*

Μητροπ. Κορίνθου Παντελεήμονος, *Ἐπιστολὴ Ἐσωτέρας Συμβουλῆς.*

Μητροπ. Γρεβενῶν Σεργίου, *Ἐπιτομὴ τῆς Ὁσίας Νικάνορος καὶ τῶν κειμηλιοφυλάκειον αὐτῆς.*

Μητροπ. Θήρας Παντελεήμονος, *Παναγία ἢ Θεοσκέπαστη, κολιοῦχος τῆς νήσου Ἀνδρου.*

Ἰω. Ν. Καρμίρη, *Ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος καὶ αἱ σχέσεις του πρὸς τοὺς Διαμαρτυρομένους.*

Κων. Γ. Μπόνη, *Ἐρμῖον (ἢ Ἐρμείον) Φιλοσόφου «Διασυρμὸς τῶν "ἕξω" φιλοσόφων».*

Νικ. Π. Μπρατσιώτη, *Ἡ ὀνομαστικὴ ἐορτὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐορτὴ τῆς θαυτέρας αὐτοσυνειδησίας αὐτῆς.*

Ἀρχιμ. Ἱεροθέου Βλάχου, *Παραδοσιακὴ Κατήχηση.*

Ἀρχιμ. Παντ. Καλπικάκη, *Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Δημητρίου κατὰ τὸν ἅγιον Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης.*

Πρωτοπρ. Γεωργ. Ε. Μαρνέλλου, *Ἡ ἰδέα «νέος ἄνθρωπος» στὴν «κοσμικὴ» παιδαγωγικὴ καὶ τὸ χρέος τοῦ Χριστιανισμοῦ.*

Ἡ ἐπίσημος ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Παρθενίου εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν Φινλανδίας.

Κων. Ν. Ενογιάννη, *Ἡ Τράπεζα τῆς Βυζαντινῆς Μονῆς Ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων Σπάτης.*

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.